

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Delikty proti náboženství řešené u Krajského soudu v Chrudimi
v letech 1852 - 1914

Bc. Veronika Hrdinová

Diplomová práce
2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Veronika Hrdinová**
Osobní číslo: **H11007**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Regionální**
Název tématu: **Delikty proti náboženství řešené u Krajského soudu v Chrudimi v letech 1852 - 1914**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Autorka provede na základě tištěných pramenů a literatury rozbor legislativní situace týkající se deliktu rušení náboženství ve sledované době v habsburské monarchii. Na základě archiválií příslušného soudu zjistí četnost výskytu tohoto deliktu ze sledovaného území v soudních jednáních, provede statistické a typologické vyhodnocení. Připojí i případovou studii z vytypovaných procesů a pokusí se rovněž o zjištění možných reakcí okolního světa na delikty tohoto typu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ADAMOVI, Karolína et al. Dějiny českého soudnictví do roku 1938. Praha: Lexik Nexis, 2005. ISBN 80-86920-07-0 MALÝ, Karel et al. Dějiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945. Praha: Linde Praha a. s., 1997. ISBN 80-7201-045-X NEŠPOR, Zdeněk R. et al. Náboženství v 19. století - Nejcírkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu? Praha: Scriptorium, 2010. ISBN 978-80-87271-22-3 ŘEPA, Milan. "Rušení náboženství" na Jižní Moravě - Sekularizace ve světle protokolů Krajského trestního soudu v Brně z let 1859 - 1914. In FASORA, L. - HANUŠ, J. - MALÍŘ, J. (ed.). Sekularizace venkovského prostoru v 19. století. Brno, 2009, s. 125-134. ISBN 978-80-86488-55-4, ISBN 978-80-7286-144-6 SCHELLE, Karel - SCHELLEOVÁ, Ilona. Organizace předlitavského soudnictví po rakousko-uherském vyrovnání. In SCHELLE, K. - VOJÁČEK, L. (ed.). Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku: sborník příspěvků ke 140. výročí rakousko-uherského vyrovnání. Ostrava, 2007, s. 53-56. ISBN 978-80-87071-48-9 SCHELLE, Karel - SCHELLEOVÁ, Ilona et al. Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha: Eurolex Bohemia s. r. o., 2004. ISBN 80-86432-65-3 TINKOVÁ, Daniela. Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-720356-7

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 27. 6. 2013

Veronika Hrdinová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala paní docentce Marii Mackové za vstřícný přístup, cenné rady a připomínky, které mi pomohly při psaní této práce. Dále bych chtěla poděkovat pracovnícím badatelny Státního oblastního archivu v Zámrsku, které mi vždy velmi ochotně vyhledávaly potřebné archivní materiály.

Souhrn

Tato práce se zabývá delikty proti náboženství v období od roku 1852 do roku 1914, které byly řešeny Krajským soudem v Chrudimi. Studovány zde jsou paragrafy, týkající se tzv. rušení náboženství. Tyto paragrafy jsou součástí trestního zákona z roku 1852. Vedle rozboru a statistiky nalezených soudních spisů se práce zabývá také problematikou náboženské a právní situace sledovaného období. Mezi základní prameny patří soudní spisy archivního fondu Krajského soudu v Chrudimi.

Klíčová slova

sekularizace, náboženství, trestní právo, delikty proti náboženství, rušení náboženství, krajský soud, soudní organizace, soudní úředníci, evangelíci, katolíci, soudní spis, Chrudimský kraj

Title

Delicts against religion solved at the Regional Court in Chrudim since 1852 to 1914

Summary

This thesis analyses delicts against religion in the period since 1852 to 1914, which were resolved by the Regional Court in Chrudim. There are paragraphs related with disturbance against religion. These paragraphs are part of the criminal law from 1852. In addition to the analysis and statistics of found court documents, the thesis deals with the issue of religious and legal situation of the reference period. One of the basic sources is court records of archival fund of the Regional Court in Chrudim.

Key words

secularization, religion, criminal law, delicts against religion, religious disturbances, regional court, court organization, court officials, Evangelicals, Catholics, court files, Chrudim region

Obsah

1 Úvod	1
1.1 Obecný úvod a cíle práce.....	1
1.2 Literatura a prameny.....	6
2 Právní situace	11
2.1 Organizace soudů.....	12
2.1.1 Okresní soudy	12
2.1.2 Zemské a krajské soudy	14
2.1.3 Vrchní zemský soud.....	16
2.1.4 Nejvyšší a kasační soud	16
2.2 Zákon a paragraf	17
2.2.1 Trestní zákon.....	17
2.2.2 Paragraf rušení náboženství	20
3 Krajský soud Chrudim a jeho fungování	22
3.1 Krajský soud Chrudim ve druhé polovině 19. století	22
3.2 Soudní úředníci	23
3.3 Fungování soudní kanceláře	28
3.4 Osoby neúředního charakteru, které se u soudu vyskytovaly.....	28
3.5 Advokáti	31
3.5.1 Emanuel a Karel Pippichovi	31
3.6 Státní zastupitelství.....	32
4 Náboženská situace	33
4.1 Sekularizace	33
4.1.1 Odkouzlení.....	35
4.2 Církevně-správní situace od druhé poloviny 18. století	36
4.3 Evangelíci a východní Čechy	39
5 Rušení náboženství v Chrudimském kraji – typologie případů a jejich rozbor	43
5.1 Opilost jako příčina spáchání deliktu	43
5.2 Nenáboženské činy	53
5.3 Neverbální zločin.....	54
5.4 Urážky svatých osob.....	55
5.4.1 Urážky Boha	55
5.4.2 Urážky Panny Marie	57
5.5 Delikty proti jinému vyznání	58

5.5.1 Příklady evangelíků urážejících katolíky.....	58
5.5.2 Příklady katolíků urážejících evangelíky.....	61
5.6 Spory s duchovními	62
5.7 Kauza choceňského učitele.....	63
5.8 Zvláštní delikt	65
6 Statistický výzkum výskytu deliktu rušení náboženství v Chrudimském kraji.....	67
6.1 Případy.....	67
6.2 Pachatelé.....	69
7 Ženy pachatelky deliktů proti náboženství.....	75
7.1 Případy deliktů proti náboženství spáchaných ženami.....	75
7.1.1 Beata Rieglová.....	75
7.1.2 Anna Málková a Anna Raišachová.....	76
7.1.3 Kateřina Jiskrová	76
7.2 Ženy a trestní zákon (1852).....	77
7.2.1 Žena - pachatelka	78
7.2.2 Žena - oběť.....	80
8 Jak vypadal soudní spis	80
8.1 Přehled spisů.....	84
8.2 Podnět k vyšetřování trestního činu.....	84
8.3 Protokoly.....	86
8.4 Obžalovací spis.....	87
8.5 Dokumenty vložené do spisu před hlavním přelíčením	88
8.5.1 Dokumenty o pachateli	88
8.5.2 Žádosti iniciované obviněným.....	89
8.6 Rozsudky a relace rozsudků	90
8.7 Odvolání	91
8.8 Dokumenty vložené do spisu po hlavním přelíčení.....	92
8.8.1 Žádost o odklad nástupu trestu	92
8.8.2 Žádost o změnu soudu pro výkon trestu	93
8.9 Ostatní doplňující dokumenty vložené do spisu.....	93
9 Závěr.....	94
10 Seznam pramenů a literatury.....	101
11 Přílohy	104
12 Resumé	126

1 Úvod

1.1 Obecný úvod a cíle práce

Předkládaná diplomová práce se zabývá tzv. rušením náboženství v Chrudimském kraji ve druhé polovině dlouhého 19. století. Rušením zde není myšlen proces vedoucí k zániku. Rušení náboženství byl ve sledovaném období trestní čin podle zákona a jako takový měl určitým způsobem uznaná náboženství chránit. Téma proto souvisí se dvěma většími oblastmi – právním prostředím a náboženskou situací.

Téma bylo vybráno na základě seznámení se s článkem Milana Řepy, ve kterém je sledován delikt proti náboženství na jižní Moravě.¹ Zájem o problematiku podpořilo i první nahlédnutí do soudních spisů archivního fondu Krajského soudu v Chrudimi,² v němž byl jako první objeven případ deliktu rušení náboženství spáchaný autorčiným předkem. V neposlední řadě byl výběr tématu ovlivněn pokusem o zpracování výskytu protináboženských deliktů ve sledovaném kraji a zaplněním tak dosud neprobádaného místa regionální historie.

Cílem této práce tedy je zpracovat soudní spisy Krajského soudu v Chrudimi, které se týkají zločinu rušení náboženství, a které byly spáchány v období druhé poloviny 19. století s přesahem k první světové válce. Dále bude vypracována statistika výskytu protináboženských deliktů a jakási typologie pachatelů. Výsledky práce budou porovnávány s již zmíněným článkem Milana Řepy, který zkoumal stejný zločin pro brněnský krajský soud.

Práci je možné rozdělit na dvě hlavní části – část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou nastíněny dva hlavní tematické celky, jichž se práce dotýká. Prvním tematickým celkem je právní prostředí, druhým potom náboženská situace. Tato část je tedy zpracována především na základě prostudované literatury. Praktická část práce je potom věnována rozboru prostudovaných archivních materiálů a vytvoření statistiky výskytu sledovaného deliktu.

---

¹ ŘEPA, M. „Rušení náboženství“ na Jižní Moravě – Sekularizace ve světle protokolů Krajského trestního soudu v Brně z let 1859 – 1914. In *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století*. Ed. L. Fasora, J. Hanuš, J. Malff. Brno: Matice moravská a Historický ústav AV ČR, 2009, s. 125 – 134. ISBN 978-80-86488-55-4 (Matice moravská) ISBN 978-80-7286-144-6 (Historický ústav AV ČR), bibliografické odkazy jsou vždy poprvé uvedeny v celém znění, při dalším výskytu je uveden pouze autor a první slova z názvu.

² SOA Zámorsk, AF Krajský soud Chrudim (1850 - 1949), dále zkracováno jako Pramen.

Nejprve je v práci představena právní situace sledovaného období a to ve dvou kapitolách. Nejdříve je rozebrána právní situace obecněji, poté následuje část, která se věnuje krajskému soudu a jeho fungování.

Právní situaci sledovaného období lze tedy rozdělit na studium dvou celků. Stejně tomu je i v první kapitole této práce, ve které je naznačen jednak vývoj soudní soustavy, a jednak vývoj právního prostředí. Organizace soudů byla do poloviny 19. století rozdělena na soudy pro šlechtu, měšťany a poddané. Toto rozdělení zaniklo a bylo nahrazeno rozdělením na soudy okresní, krajské, vrchní zemské a další, před kterými si byli občané rovni. V této části práce jsou také jednotlivé úrovně soudní organizace vyjmenovány. Uvedeny jsou jejich kompetence a vývoj v období druhé poloviny 19. století.

Právní prostředí je zde sledováno od tereziánských reforem, které byly ve vývoji nejen trestního práva důležitými mezníky. Zmíněna je i tzv. Josefina císaře Josefa I. z roku 1707, která je uvedena jako počátek kodifikace trestního práva. Vývoj trestního práva pokračoval Terezianou (1768), dále trestním zákoníkem z roku 1803 až ke sledovanému trestnímu zákonu z roku 1852.³ Naznačen je zde i další vývoj v období první republiky, v níž tento zákon stále platil. K jeho nahrazení došlo až v polovině 20. století. Nakonec je pro srovnání uvedena i současná situace a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve kterém již po sledovaném deliktu není žádné zmínky. Jeho podstata se přenesla z roviny trestního činu, který byl postižitelný zákonem, do roviny osobního hříchu.

Poslední část první kapitoly se zabývá rozborem konkrétních paragrafů týkajících se protináboženských deliktů. Jedná se zde o tři paragrafy (§§ 122 – 124), kdy je delikt brán jako zločin a další tři paragrafy (§§ 303 – 305), kdy je pouze přečinem.

Druhá teoretická část, která se týká právní situace, se zabývá Krajským soudem v Chrudimi a jeho fungováním. Nejprve je nastíněno stručné shrnutí vývoje reorganizace soudní správy v polovině 19. století s přihlédnutím ke sledovanému kraji. Vyjmenovány jsou jednotlivé soudy spadající pod krajský soud i změny, které se týkají období tzv. Bachova absolutismu. Naopak zde již nejsou vyjmenovány kompetence krajského soudu, jelikož tyto byly zmíněny v části o vývoji soudní organizace. Vedle historického vývoje chrudimského krajského soudu je zde nastíněna i situace soudních úředníků. V této části jsou vyjmenována některá práva soudních úředníků, dále potom požadavky na jejich kvalifikaci a rozdělení podle jejich funkce s vyjmenovanými kompetencemi jednotlivých služebních míst. Zmíněno je i fungování krajského soudu, jakožto státního úřadu. Jmenovány jsou zde proto i osoby

---

³ Trestní zákon č. 117 vydaný dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích.

neúřednického charakteru, které byly u krajského soudu zaměstnány. Nastíněna je i funkce státního zastupitelství, které u soudu zastupovalo stát. U soudu se mohli objevit i advokáti obviněných. Velmi často byli ve spisech jmenováni otec a syn Emanuel a Karel Pippichovi, kteří v Chrudimi vedli advokátní kancelář. Z tohoto důvodu jim byla věnována krátká část této práce.

Druhou tematickou oblastí, do které spadá problematika protináboženských deliktů, je oblast náboženská. Popsat stručně náboženskou situaci druhé poloviny 19. století není snadný úkol. Jsou zde proto spíše jen nastíněna větší témata, která mohla mít vliv na sledovaný delikt. Prvním důležitým tématem je problematika sekularizace. Na sekularizaci je možno nahlížet z několika úhlů pohledu, které jsou vyjmenovány na příslušném místě této práce. Jedná se o dlouhodobý proces, který se netýká pouze sledovaného období. Zjednodušeně je možno říct, že sekularizace je jakýmsi odnáboženštěním společnosti. S pojmem sekularizace souvisí i pojem desakralizace, kterým dochází k odkouzlování nejen náboženství, a to i vlivem například nových vědeckých objevů 19. století.

V další části kapitoly o náboženské situaci je nastíněn vývoj náboženství vzhledem ke státním reformám a státu vůbec. Tato část začíná reformami Josefa II. Důležitou reformou bylo vyhlášení náboženské tolerance pro nekatolická vyznání. Nejprve byla tolerance vyhlášena pouze pro vyznání augšpurské, helvetské a řecko-pravoslavné, později byly toleranční zásady rozšířeny i na další vyznání. Mezi další důležité náboženské reformy Josefa II. patřilo i rušení klášterů nebo omezení počtu náboženských poutí. Některé z těchto radikálních reforem byly již na počátku 19. století zmírněny. Avšak církev ve státě zůstala vůči rakouskému císaři v podřízeném postavení.

Další změny v náboženském vývoji přineslo revoluční období. V roce 1855 byl uzavřen konkordát, kterým katolická církev na krátkou dobu o něco posílila svou pozici. Tento konkordát trval do roku 1870. Důležité v oblasti náboženství bylo i „zrovnoprávnění“ evangelíků s katolíky Protestantským provizoriem z ledna 1849. Konkordátem však bylo katolické náboženství opět postaveno nad ostatní vyznání. Tento stav trval do roku 1861, kdy byl vyhlášen Protestantský patent, kterým byli evangelíci definitivně postaveni na stejnou úroveň s katolíky.

Poslední část kapitoly je věnována situaci evangelíků a východních Čech. Nejprve jsou zmíněny výše jmenované patenty, které upravují působení evangelíků ve státě. Dále je zde popsána situace v konkrétních částech sledovaného území. Vypsány jsou místa, kde vznikaly toleranční sbory i jejich početní vývoj ve druhé polovině 19. století.

Praktická část předkládané práce byla zpracována především na základě prostudování archivních materiálů. Přesněji zde lze mluvit o soudních spisech.

První kapitola praktické části se zabývá rozbořem jednotlivých případů rušení náboženství. Případy zde byly rozděleny do několika tematických skupin. Nejčastěji byly zločiny páčány pod vlivem alkoholu. Muži, kteří diskutovali v hospodách o náboženské problematice, se často v opilosti vyjádřili nevhodným způsobem o náboženství, svatých či jiném vyznání. Pro tento typ deliktu bylo téměř vždy nalezeno i dostatečné množství svědků, kteří zločin nebo přečin dosvědčili.

Vedle opileckých excesů byly nalezeny také prakticky nenáboženské delikty. Jedná se zde o takový čin, který by nebyl protináboženským, kdyby se nastal při konání náboženských obřadů.

Urážení svatých bylo často protináboženským deliktem i u osob, které nebyly pod vlivem alkoholu. Nejčastěji byla urážena Panna Marie, a to především od osob evangelického vyznání. Vedle Panny Marie byly objeveny i urážky Boha nebo dalších svatých osob.

Další skupina případů protináboženských deliktů je tvořena mezináboženskými spory. Pokud se dostali do sporu evangelík s katolíkem, mohlo to vyústit až v urážení jedné nebo druhé víry. Avšak osobní spor nemusel být vždy příčinou urážek jiného vyznání. Zde lze tvrdit, že častěji bylo uráženo katolictví evangelíky než naopak.

Neposledním typem protináboženských deliktů byly spory s duchovním. V těchto případech se často duchovní cítili být uraženi řečmi nebo skutky obžalovaných, a proto proti nim podávali žaloby a domáhali se jejich potrestání.

Objeveny byly i některé speciální kauzy. Například spor choceňského učitele s katechetou. Případně zločin zveřejněný v novinovém článku.

Druhou část studia konkrétních případů tvoří pokus o zpracování statistických údajů. Pro tuto kapitolu bylo kromě soudních spisů potřeba prostudovat i trestní rejstříky a některé podací protokoly. Statistika je rozdělena na dvě části. V první jsou zkoumány případy. Je zde sledována četnost výskytu deliktů v jednotlivých letech. Období zde byla vytvořena na základě dochovaných pramenů.

Následující část statistiky je věnována pachatelů. Nejprve byl zjišťován celkový počet pachatelů. Počet pachatelů se od počtu případů liší z důvodu spolupachatelství některých deliktů. Další sledovanou statistickou kategorií bylo pohlaví pachatelů. Méně významnou roli hraje kategorie, která zkoumá věk pachatelů. Nezanedbatelným aspektem naopak mohlo být bydliště pachatele, zde bylo především zkoumáno, zda se čin odehrál ve městě nebo na vesnici. S tím souvisí i další statistická kategorie, která se týká sociálního postavení pachatelů.

Na základě sociálního postavení je odvozováno i vzdělání obviněných. Dalšími zkoumanými kategoriemi byl rodinný stav a počet dětí. Důležité bylo i vyznání pachatelů. Na základě rozboru jednotlivých případů byl zkoumán také motiv nebo příčina spáchaného deliktu. Statistiku uzavírá shrnutí, ze kterého vyplývá základní profil pachatele protináboženského deliktu.

Další praktická kapitola je věnována ženám. Ženy se jako pachatelky objevují ve sledovaných soudních spisech minimálně. Proto je několika z nich věnována samostatná kapitola. Rozebráno je zde také celkové postavení ženy v trestním zákoně z roku 1852. Jmenovány jsou paragrafy, které se žen týkají, a to jak žen-pachatelek, tak žen-obětí, případně svědkyň.

Poslední praktická část se zabývá rozбором soudního spisu. Soudní spisy by měly mít stejnou strukturu dokumentů. Avšak ne vždy tomu tak bylo, a proto v některých případech chybějí některé důležité součásti. Naopak v jiných případech byly do spisu vloženy dokumenty doplňující. Téměř každý spis obsahuje tzv. přehled spisů, do kterého jsou zapisovány všechny ostatní dokumenty. Následuje trestní oznámení nebo udání pachatele. Zde je přidán i výčet nejčastějších udavatelů. Dalšími součástmi jsou protokoly, které mohly být několikerého typu. Jednak zde jsou výpovědní protokoly svědků a obviněného, a jednak protokoly o hlavním soudním přelíčení. Na základě výpovědí a dalšího vyšetřování byl sepsán obžalovací spis. Pojednáno je zde i o osobních dokumentech pachatele, kterými byly vysvědčení majetku a mravů. Ve spisu se mohly objevit i jednotlivé žádosti obviněného o předvolání dalších svědků. Důležitou součástí byl samozřejmě rozsudek, případně jeho relace. V případech, kdy se obviněný odvolal, bylo toto odvolání i s odpovědí vyšší soudní instance založeno do soudního spisu. V neposlední řadě byly ve spisech nacházeny také různé žádosti a prosby o odklad trestu nebo o přesunutí místa výkonu trestu. Nakonec je třeba ještě zmínit výjimečné části spisu. Objeveny byly novinové články, texty posměšných písní a nejrůznější další dokumenty.

1.2 Literatura a prameny

V této části úvodu je ještě třeba přiblížit použité prameny a literaturu. Základním pramenem pro tuto diplomovou práci jsou materiály archivního fondu Krajský soud Chrudim (1850 – 1949), který je uložen ve Státním oblastním archivu v Zámrsku. Prostudováno bylo celkem 40 archivních kartonů s trestními spisy,⁴ dále potom trestní rejstříky a podací protokoly.⁵ K archivnímu fondu je vytvořena archivní pomůcka – inventář,⁶ v jehož úvodních pasážích je vypsána přehledná historie a charakteristika archivního fondu.

Dalším pramenem, který byl pro práci použit, je trestní zákon z roku 1852.⁷ Tento trestní zákon, který obsahuje sledovaný paragraf, je zmíněn v příslušné části této práce.

Literaturu použitou při zpracovávání této práce je možné rozdělit především na dva větší tematické okruhy. Na tomto místě nastává problém s množstvím titulů, které se tematických okruhů týkají a jsou pro ně základními. Obsáhnout je v maximální možné míře je takřka nemožné. Vybrány byly proto tituly považované za základní, přínosné, případně alespoň dostupné, které by se sledovaných oblastí týkaly.

Práce pojednává o deliktech proti náboženství. Je tedy potřeba obsáhnout literaturu, která se týká práva a soudnictví ve druhé polovině 19. století. Vedle této oblasti je ale také potřeba studovat literaturu týkající se náboženství sledovaného období. Literaturu s náboženskou tematikou je možné ještě dále členit na problematiku sekularizace nebo vývoj legalizace nekatolických náboženství. Sjednocení obou oblastí lze nalézt především v již zmíněném článku Milana Řepy,⁸ který byl podnětem k sepsání této práce. Článek pojednává o pohledu na sekularizaci prostřednictvím soudních spisů s delikty proti náboženství, které byly řešeny brněnským soudem. Článek byl zařazen do sborníku, který je tematicky zaměřen na problematiku sekularizace ve venkovském prostoru. Příspěvek Milana Řepy tedy obohacuje studovanou problematiku o velmi zajímavý pohled. Ve své práci vychází Milan Řepa z podobné materiální základny jako tato diplomová práce pouze s tím rozdílem, že

---

⁴ Pramen, inv. č. 1134, karton č. 261; inv. č. 1136, kartony č. 277, 278, 284, 290-307; inv. č. 1260, kartony č. 602-619

⁵ Pramen, inv. č. 17, karton č. 17 Index k podacímu protokolu 1853; inv. č. 292-300, knihy č. 292-300 Podací protokoly 1862, 1867-1874; inv. č. 388-394, knihy č. 388-394 Hlavní rejstříky zločinů a přečinů 1874-1897; inv. č. 590-595, knihy č. 589-594 Rejstříky 1898-1909; inv. č. 596-598, knihy č. 595-597 Rejstřík zločinů a přečinů 1910-1918

⁶ POCHOBRADSKÁ, H. *Krajský soud Chrudim I. 1850 – 1949/1950*. I. – IV. Díl. Inventář, 2003, s. 798, ev. č. 1649

⁷ Trestní zákon č. 117 vydaný dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích.

⁸ ŘEPA, M. „Rušení náboženství“.

sledovaným krajem je jižní Morava. Z tohoto důvodu je možné výsledky obou prací vzájemně komparovat a docházet tak k zajímavým závěrům, které se mohou buď shodovat, nebo naopak maximálně rozcházet. Zajímavý je také fakt, že se jedná o odlišné oblasti, které výsledky srovnání ovlivňují. Bohužel se jedná o jediný příspěvek svého druhu, který by sledoval tematiku rušení náboženství ve druhé polovině 19. století.

Co se týká literatury, která se zabývá problematikou právní situace sledované doby, existuje velké množství titulů, jenž by mohly být použity. Jednou ze základních učebnic je práce Karla Malého *Dějiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945*.⁹ Tato obsahuje veškeré důležité informace nejen o vývoji trestního práva, soudní organizace, ale i vývoje ústavního. Je tedy považována za jeden ze stěžejních zdrojů informací této práce.

Další důležitou prací, která se zabývá vývojem soudní organizace, je titul *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)* od Karla a Ilony Schelleových.¹⁰ Tato práce vyčerpávajícím množstvím informací pojednává o soudní organizaci a jejím vývoji, kompetenci jednotlivých soudních instancí v různých dobách. Je tedy také považována za důležitou pro studované téma.

Jako pouze doplňkovou literaturu je možné do výčtu zařadit již starší článek Václava Šolleho *Trestní soudnictví předbřeznové v českých zemích*.¹¹ Tato práce se týká spíše období před sledovaným obdobím, avšak pro vývoj trestního práva ji je možné považovat za vhodnou.

Pro práci byly použity také informace od Karolíny Adamové z knihy *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*.¹² Z této práce byly doplněny některé informace k organizaci soudnictví a činnosti soudních úředníků. Úředníky se zabývá také Aleš Vyskočil v *C. k. úředník ve zlatém věku jistoty*,¹³ ze kterého byly použity především pasáže týkající se úředníků obecněji. Další informace k úřednictvu pochází z práce Marie Mackové *Úřednictvo venkovských okresů v Čechách (1850-1914)*.¹⁴ Tematikou soudních úředníků se zabývala také Jana Dostálová ve své diplomové práci *Úředníci Krajského soudu*

---

⁹ MALÝ, K. et al. *Dějiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945*. Praha: Linde Praha a. s., 1997. 572 s. ISBN 80-7201-045-X

¹⁰ SCHELLEOVÁ, I. – SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia s. r. o., 2004. ISBN 80-86432-65-3. 55-60

¹¹ ŠOLLE, V. *Trestní soudnictví předbřeznové v českých zemích*. *Sborník archivních prací*, 1962, roč. 12, č. 1

¹² ADAMOVÁ, K., a kol. *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*. Praha: LexisNexis CZ s. r. o., 2005. ISBN 80-86920-07-0

¹³ VYSKOČIL, A. *C. k. úředník ve zlatém věku jistoty*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7286-149-1.

¹⁴ MACKOVÁ, M. *Úřednictvo venkovských okresů v Čechách (1850-1914) – (Se zřetelem k okresům východních Čech)*. Ústí nad Orlicí: Albis international, 2001. ISBN 80-86368-04-1.

v *Hradci Králové 2. poloviny 19. století a 1. poloviny 20. století*.¹⁵ Z této práce byla přebrána především literatura.

Posledním zdrojem informací pro část, která se zabývá krajským soudem, jsou novinové články, ze kterých byly vypsány medailonky k chrudimským advokátským osobnostem Emanuelovi a Karlovi Pippichovým. Tyto články pochází ze *Světozoru* a *Zlaté Prahy*, které byly v digitální podobě zpřístupněny na stránkách Ústavu pro českou literaturu AV ČR.¹⁶ Články odpovídají době svého vzniku, jsou psány oslavným způsobem a upozorňují na všechny kladné počiny obou zmíněných advokátů.

Druhým naznačeným tematickým okruhem je náboženství ve druhé polovině 19. století. Literaturu k tomuto okruhu je možné rozdělit do několika skupin. Jako první se nabízí literatura k problematice sekularizace. Pro část práce, která se sekularizací zabývá, je stěžejní prací sborník *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století*.¹⁷ Kapitola o sekularizaci byla zpracována především na základě článků tohoto sborníku. Jako první je možné zmínit článek Miroslava Kunštáta,¹⁸ který se věnuje jednotlivým pohledům a autorům zabývajícím se tématem sekularizace. Návrat k počátkům sekularizace je možné nalézt v článku Miloše Havelky,¹⁹ který zde i vysvětluje jednotlivé možné významy pojmu sekularizace. O sekularizaci a desakralizaci času potom píše Milan Hlavačka,²⁰ který ve svém článku oba pojmy od sebe odlišuje. Posledním použitým článkem ze jmenovaného sborníku je článek Jana Randáka *Nacionalizace a sekularizace náboženských symbolů a metafor ve druhé polovině 19. století*.²¹

Jako další tituly, které se zabývají problematikou sekularizace, desakralizace a odkouzlování světa, mohou být uvedeny například práce Marcela Gaucheta *Odkouzlení světa*,²² nebo *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa* od Daniely Tinkové.²³ Druhá

---

¹⁵ DOSTÁLOVÁ, J. *Úředníci Krajského soudu v Hradci Králové 2. poloviny 19. století a 1. poloviny 20. století*. Pardubice 2012, UPa FF, diplomová práce.

¹⁶ *Zlatá Praha*. roč. 3, čís. 20, s. 318, 30. dubna 1886; *Zlatá Praha*. roč. 26, čís. 32, s. 383, 30. dubna 1909; *Zlatá Praha*. roč. 38, čís. 15-16, s. 164, 20. dubna 1921; *Světozor*. roč. 20, čís. 8, s. 126, 29. ledna 1886.

¹⁷ *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století*. Ed. L. Fasora, J. Hanuš, J. Malíř. Brno: Matice moravská a Historický ústav AV ČR, 2009, ISBN 978-80-86488-55-4 (Matice moravská) ISBN 978-80-7286-144-6 (Historický ústav AV ČR)

¹⁸ KUNŠTÁT, M. Sekularizační paradigma a moderní církevní a náboženské dějiny. In *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století*, s. 13 – 31.

¹⁹ HAVELKA, M. Sekularizace a odkouzlení, kompenzace a integrace – K některým souvislostem procesu sekularizace v 19. století. In *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století*, s. 33 – 45.

²⁰ HLAVAČKA, M. Sekularizace a desakralizace času v české (venkovské) společnosti. In *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století*, s. 105 – 114.

²¹ RANDÁK, J. Nacionalizace a sekularizace náboženských symbolů a metafor ve druhé polovině 19. století. In *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století*, s. 115 – 123.

²² GAUCHET, M. *Odkouzlení světa. Dějiny náboženství jako věci veřejné*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-037-3

²³ TINKOVÁ, D. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-56-7

ze jmenovaných prací však postihuje převážně situaci v období předcházejícím zkoumanému touto prací, proto nebyla nakonec využita.

Pro část zabývající se shrnutím vývoje náboženství byly použity příslušné kapitoly z *Velkých dějin zemí Koruny české* dílu X.²⁴ Tyto byly dále doplněny informacemi z článku Martina Gaži *Římští katolíci mezi „barokním“ katolictvím a „moderním“ katolicismem*,²⁵ který je součástí sborníku *Náboženství v 19. století: Nejcírkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?*²⁶ Důležitým zdrojem pro tuto část práce je i *Přehled českých církevních dějin 2* od Jaroslava Kadlece.²⁷

Posledním okruhem náboženské literatury jsou práce týkající se evangelictví. Za stěžejního autora je zde považován Zdeněk R. Nešpor a několik jeho článků a sborníků. Ze sborníků je možné zmínit v předchozím odstavci uvedené *Náboženství v 19. století...*, z tohoto sborníku lze uvést Nešporův článek *Evangelická církev*,²⁸ dále potom článek od Marie Mackové a Kristiny Kaiserové *Exkurz: Němečtí evangelíci – srovnání severozápadočeského a východočeského „typu“*.²⁹ Posledním zmíněným článkem je Nešporovo „*Budování evangelických sborů ve východních Čechách v „dlouhém“ 19. století (1781-1918)*“, který byl zveřejněn v *Náboženství a válka ve znamení kalicha*.³⁰ Situací na Chrudimsku, avšak v předchozím období, se zabývá Ladislav Nekvapil nejprve ve své bakalářské a později také diplomové práci.³¹

Nakonec byla studována literatura týkající se ženské zbožnosti. Zde je třeba zmínit především vybrané kapitoly z kolektivní práce *Žena v českých zemích od středověku do 20.*

---

²⁴ BĚLINA, P., KAŠE, J., KUČERA, J. P. *Velké dějiny zemí Koruny české. X. 1740 – 1792*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2001. ISBN 80-7185-384-4

²⁵ GAŽI, M. *Římští katolíci mezi „barokním“ katolictvím a „moderním“ katolicismem*. In *Náboženství v 19. století – Nejcírkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?* s. 16 - 95.

²⁶ *Náboženství v 19. století – Nejcírkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?* Zdeněk R. Nešpor a kol. Praha: Scriptorium, s. 16 - 95. ISBN 978-80-87271-22-3

²⁷ KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-003-6.

²⁸ NEŠPOR, Z. R. *Evangelická církev*. In *Náboženství v 19. století – Nejcírkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?* s. 116 - 168.

²⁹ KAISEROVÁ, K., MACKOVÁ, M. *Exkurz: Němečtí evangelíci – srovnání severozápadočeského a východočeského „typu“*. In *Náboženství v 19. století – Nejcírkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?* s. 169 - 186.

³⁰ NEŠPOR, Z. R. „*Budování evangelických sborů ve východních Čechách v „dlouhém“ 19. století (1781-1918)*.“ In: *Náboženství a válka ve znamení kalicha*. Filip Čapek et al. Ústí nad Orlicí: Oftis. s. 32 – 46. ISBN 978-80-7405-121-0. Dostupné na http://www.drhdl.de/pdfs/01_NesporC.pdf dne 11. 6. 2013

³¹ NEKVAPIL, L. *Náboženské poměry na Chrudimsku v polovině 17. století*. Pardubice 2008, UPa FF, bakalářská práce; NEKVAPIL, L. *Náboženské poměry na Chrudimsku v 17. a 18. století*. Pardubice 2010, UPa FF, diplomová práce.

*století.*³² Další informace potom byly doplněny z článku Marie Mackové a Kristiny Kaiserové *Lidové misie redemptoristů v českých zemích 19. století.*³³

---

³² LENDEROVÁ, M. a kol. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-988-1

³³ MACKOVÁ, M., KAISEROVÁ, K. Lidové misie redemptoristů v českých zemích 19. století. In *Christianizace českých zemí ve středoevropské perspektivě*. Jiří Hanuš a kol. Brno: Matice moravská; Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, s. 248-267. ISBN 978-80-86488-77-6

2 Právní situace

Rok 1848 byl mezníkem v mnoha ohledech, mimo jiné se začala rozvíjet moderní soudní soustava a právní prostředí. Počátky moderního práva lze sledovat již od tereziánského a josefínského období. Tehdejší normy však pro svůj absolutistický nádech nemohly po roce 1848 obstát a musely být alespoň změněny. Podobně i soudní organizace měla své moderní počátky v josefínském období, kdy byly zavedeny tři soudní instance, které umožňovaly odvolání se proti rozsudkům. Soudní soustavu rozdělenou na zvláštní soudy pro šlechtu, měšťany a poddané bylo nutno z důvodu rovnosti před zákonem v polovině 19. století kompletně přeměnit.³⁴

Mezi výdobytky revolučního období v oblasti práva patřilo nahrazení inkvizičního procesu procesním právem. Toto dlouho nevydrželo a inkviziční proces byl znovu zaveden Silvestrovskými patenty (31. prosince 1851), jejichž vydáním byl i (dočasně) zrušen parlamentarismus a nastoupilo období tzv. bachovského absolutismu, trvajícím po celá padesátá léta 19. stol. V tomto období byly vydávány právní normy ovlivňující všechny oblasti společenského života. Výrazně se projevující tendencí neoabsolutismu byla tendence perzekuční. Projevila se vydáním novelizace trestního práva v roce 1852, čímž byl odmítnut pokrokový zákon o trestním zřízení z roku 1850 nahrazený zákonem z roku 1853. V tomto zákoně se znovu objevuje inkviziční proces. Poslední rakouská prosincová ústava byla vydána 21. prosince 1867. Právní předpisy vydávané v tomto období odrážely základní občanská práva podle prosincové ústavy. Právo v tomto období vychází z koncepce všeobecnosti, obecné platnosti a rovnosti před zákonem. Právo se stalo souhrnem obecných celospolečenských zájmů. Rakouský stát získává podobu právního státu a chrání své občany proti bezpráví.³⁵

V první rakouské dubnové ústavě vydané 25. dubna 1848 byly stanoveny zásady rovnosti občanů před soudem, veřejného jednání a v trestních věcech sborového rozhodování – poroty. Zásady soudnictví obsahovala ve své IV. části i připravovaná kroměřížská ústava. Dalším zásahem nejen do soudní a právní oblasti bylo vydání březnové ústavy (4. března 1849). Ani jedna z těchto tří ústav nebyla realizována. Březnovou ústavou přijaté oddělení soudní moci od správy se otřásl v roce 1855, kdy došlo k „*propojení prvoinstančních soudních orgánů s orgány politické správy.*“³⁶ V rámci poslední rakouské ústavy (prosincová

³⁴ MALÝ, K. et al. *Dějiny českého...*, s. 155-156, 232.

³⁵ Tamtéž, s. 232., SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...*, s. 55-87.

³⁶ Cit. SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...* s. 72

1867) došlo v oblasti soudnictví k vydání dvou zákonů – Státní základní zákon o zřízení říšského soudu³⁷ a Státní základní zákon o soudcovské moci.³⁸ Soudnictví bylo opět odděleno od státní správy a znovu se objevují sborové soudy. Tento stav trval až do první světové války.³⁹

2.1 Organizace soudů

Organizace soudů procházela od roku 1848 složitým vývojem projevujícím se několika změnami v uspořádání sítě soudů. V čele justice stálo ministerstvo práv, zřízené rozhodnutím ze dne 17. března 1848. Ministerstvo bylo nejvyšším správním úřadem v oblasti justice a převzalo tak správu soudnictví od Nejvyššího soudního úřadu, který byl přeměněn v Nejvyšší soudní a kasační dvůr. Tento se stal vrcholem (výkonné) soudní organizace. Byl kompetentní jako třetí instance pro civilní záležitosti a jako zrušovací pro záležitosti trestní. Organizace soudů byla dále tvořena soudy řádnými a mimořádnými (specializovanými). K řádným soudům patřily vrchní zemské soudy, zemské soudy, okresní soudy, Nejvyšší soudní a kasační dvůr a obchodní soudy. Mezi zvláštní soudy se řadily např. Soud dvorního maršálka, živnostenské soudy, vojenské soudy, duchovní soudy manželské.⁴⁰

2.1.1 Okresní soudy

Okresní soudy – Bezirksgerichte – působily v soudním okrese (1 politický okres = 1-6 okresů soudních). Hranice okresů stanovily nově zřízené soudní komise. Při stanovování hranic se dbalo na zachování předchozích patrimoniálních obvodů, aby nebyly rozdělovány katastry obcí. Dalšími faktory byly: význam, počet obyvatel, terénní a komunikační podmínky nových okresů. V úvahu byla brána také jazyková hranice. Sídly soudů se staly předchozí magistráty a sídla patrimoniálních soudů.⁴¹

---

³⁷ 143/1867 ř. z., Základní zákon státní ze dne 21. prosince 1867, o zřízení soudu říšského

³⁸ 144/1867 ř. z., Základní zákon státní ze dne 21. prosince 1867, o moci soudcovské

³⁹ MALÝ, K. et al. *Dějiny českého...* s. 218-221, SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...*, s. 55-60, 83.

⁴⁰ MALÝ, K. et al. *Dějiny českého...* s. 218-221., SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...* s. 55-60., HLEDÍKOVÁ, Z., a kol. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. 2. vyd. Praha: NLN, 2005. ISBN 978-80-7106-906-5, s. 318-319.

⁴¹ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...* s. 61

1850-1855

Okresní soudy byly nejnižší soudní instancí. Tyto soudy fungovaly jako samosoudy. V čele byl okresní soudce, který měl k ruce další personál – adjunkty, auskultanty, úředníky pozemkových knih a pomocný personál. Okresní soudy se dělily do 3 tříd podle polohy, velikosti obvodu a počtu obyvatel. Rozdělení do tříd bylo podstatné pro oblast trestních pravomocí, což se projevovalo u okresních soudů I. třídy, které byly okresními soudy sborovými kompetentními pro některé trestní záležitosti. Tyto vykonávaly „vyšší“ trestní pravomoc pro několik soudních okresů a rozhodovaly v nich tříčlenné senáty. U deliktů určených porotním soudům probíhalo u těchto soudů pouze přípravné řízení, u ostatních přečinů a zločinů prováděly tyto soudy celé řízení.⁴²

Pravomoci okresních soudů byly tedy civilní i trestní. Civilní soudnictví se dělilo na sporné a nesporné záležitosti. V rámci sporných záležitostí řešily okresní soudy spory pod 500 zlatých a spory vyjmenované bez ohledu na hodnotu – např. spory o nájem a pacht, mezi hostinskými, dopravci, a jejich „klienty“, spory o neplatnosti manželství. Z nesporných záležitostí sem patřila řízení o pozůstalosti, poručenství, dobrovolná vyrovnání. Mezi kompetence okresních soudů bylo zařazeno vedení pozemkových knih. V trestních věcech připadly okresním soudům přestupky, které nepatřily obecní policii. Při zločinech a přečinech poskytovaly součinnost při vyšetřování sborovým okresním soudům.⁴³

1855-1867

V tomto období došlo v první instanci k propojení soudní správy s politickou a vznikly smíšené okresní úřady. Okresní soudní pravomoc existovala ve třech možnostech – smíšené okresní úřady coby soudy, městské delegované okresní soudy a samostatné okresní soudy. Smíšené okresní úřady byly nejnižší instancí a vznikly z okresních soudů. Samostatné okresní soudy zůstaly nezávislé na politické správě. Vznikly ve městech, kde se zdálo oddělení od politické správy nezbytné. Pracoval zde okresní soudce a potřebný personál. Ve sledovaném regionu to byl Okresní soud Vysoké Mýto. Městské delegované soudy vznikly v sídlech sborových soudů první instance. Protože působily v rámci zemských krajských soudů, tak

---

⁴² Tamtéž, s. 61–62, 66-67., HLEDÍKOVÁ, Z., a kol. *Dějiny správy...* s. 319 – 320., ADAMOVIČ, K., a kol. *Dějiny českého...*, s. 86-87.

⁴³ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...* s. 66-67., HLEDÍKOVÁ, Z., a kol. *Dějiny správy...* s. 320., ADAMOVIČ, K., a kol. *Dějiny českého soudnictví...* s. 87-88.

jimi byly vybaveny materiálně i personálně. Tyto působily do roku 1898. Namísto okresních soudů sborových se na scéně objevily okresní soudy vyšetřovací.⁴⁴

Nositelé okresní soudní moci byli v civilních věcech kompetentní ve všech záležitostech, které nebyly vyjmenovány pro zemské soudy. Patřily sem spory do hodnoty 500 zlatých, spory o nájem a pacht, spory o dědictví a další. V problematice nesporných věcí okresní soudy projednávaly pozůstalosti, prohlašovaly za mrtvého, ověřovaly podpisy, atd. V oblasti trestní jim byly určeny přestupky trestním řádem z roku 1853.⁴⁵

1868-1918

Po vydání prosincové ústavy bylo opět odděleno soudnictví od správy. První instanci tvořily okresní soudy a městské delegované soudy. Okresní soudy byly tvořeny okresním soudcem, adjunkty, kancelisty a pomocným personálem.⁴⁶

V oblasti civilního soudnictví platily do roku 1895, ve kterém byl vydán nový civilní soudní řád, stejné právní předpisy jako v období minulém. V trestní oblasti byl nový řád vydán již v roce 1873. Od roku 1895 řešily okresní soudy spory do hodnoty 500 zlatých a dále pak vyjmenované spory bez ohledu na hodnotu. V oblasti trestního soudnictví byly okresní soudy kompetentní pro řešení všech přestupků.⁴⁷

2.1.2 Zemské a krajské soudy

Nad okresní soudy byly postaveny soudy zemské nebo krajské. Tyto soudy fungovaly jako soudy sborové. Vykonávaly pravomoc trestní, civilní a v místech, kde nebyl obchodní soud, i pravomoc kauzální obchodní. V Čechách bylo v tomto období 13 zemských soudů.⁴⁸ Senáty byly pro civilní věci zpravidla pětičlenné. V případě prvoinstančních civilních záležitostí byly senáty tříčlenné a pro věci kauzální čtyřčlenné. Pro trestní záležitosti v první instanci byly senáty tříčlenné a od roku 1852 šestičlenné, v záležitostech druhoinstančních pětičlenné. Do ledna 1852 vykonávaly zemské soudy trestní pravomoc jako soudy porotní – vedle pěti členů senátu se na rozhodování podílela také dvanáctičlenná laická porota. V čele zemského soudu stál prezident. Vedle něho zde působili senátní prezidenti, soudní radové,

---

⁴⁴ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...* s. 72-73., HLEDÍKOVÁ, Z., a kol. *Dějiny správy...* s. 320-321., ADAMOVIČ, K., a kol. *Dějiny českého soudnictví...* s. 88.

⁴⁵ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...* s. 77.

⁴⁶ Tamtéž, s. 86-87., HLEDÍKOVÁ, Z., a kol. *Dějiny správy...* s. 321.

⁴⁷ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...* s. 97.

⁴⁸ Celá tato skupina byla označována jako „soudy zemské“, z nichž byl však jen soud v Praze pojmenován jako zemský soud, ostatní nesly označení krajské soudy. Tamtéž, s. 62.

auskultanti, archivář a další úředníci a zaměstnanci. V období po roce 1855 se zemské a krajské soudy nazývaly sborové soudy I. stolice. Tyto soudy fungovaly jako soudy prvoinstanční. Nedošlo k výrazným územním změnám, avšak v námi sledovaném regionu bylo přesunuto sídlo soudu z Vysokého Mýta do Chrudimi. U těchto soudů působil prezident, soudní radové, u zemských i viceprezident, pomocný konceptní personál, kancelářský personál a sluhové. Pro civilní věci byly senáty stejné jako v předchozím období, pro trestní platily ustanovení z trestního řádu z roku 1853 – tedy tříčlenné senáty. V dalším období mezi lety 1868 a 1918 byly civilní záležitosti rozhodovány v tříčlenných senátech. V trestních věcech podle trestního řádu z roku 1873 zasedaly čtyřčlenné senáty a u porotních soudů senáty tříčlenné.⁴⁹

1850-1855

Zemské soudy měly mezi svými kompetencemi v první instanci civilního řízení řešení sporů, které nepatřily okresním soudům. Nesporné civilní záležitosti jim byly vysloveně určeny - patřilo sem např. řízení o adopci, o legitimaci nemanželských dětí aj. Do konce února 1852 byly odvolací instancí pro okresní soudy. Od března 1852 se druhou instancí v civilních věcech staly vrchní zemské soudy. V trestních věcech byly zemským soudům do konce srpna 1852 taxativně vypočteny těžké zločiny, o kterých rozhodovaly. V druhé instanci rozhodovaly o stížnostech proti prvoinstančním rozhodnutím.⁵⁰

1855-1867

Pro svůj užší obvod měly tyto soudy všeobecnou civilní pravomoc. Rozhodovaly o věcech, které nepatřily výlučně okresním soudům. Pro širší obvod byly kompetentní „*k rozhodování o taxativně vypočtených věcech ve vztahu k určitým subjektům (...), určitým objektům (...), nebo právním záležitostem.*“⁵¹ V trestních věcech rozhodovaly tyto soudy o zločinech a přečinech. Místní příslušnost byla (stejně jako v předchozím období) dána místem spáchání trestního činu, případně místem dopadení pachatele nebo jeho bydlištěm.⁵²

1868-1918

Jako prvoinstanční byly v civilních věcech zemské a krajské soudy kompetentní pro řešení sporů nad 500 zlatých, dále pro spory vyjmenované (např. spory o rozvod, rozluku,

---

⁴⁹ Tamtéž, s. 62-63, 67, 73-74, 86-87., HLEDÍKOVÁ, Z., a kol. *Dějiny správy...* s. 321.

⁵⁰ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...* s. 67.

⁵¹ Cit. Tamtéž, s. 78.

⁵² Tamtéž, s. 77-78.

fideikomisní záležitosti, aj.). Ve druhé instanci byly soudy odvolacími od okresních a městských delegovaných soudů. V trestních věcech rozhodovaly o zločinech a přečinech, o kterých nerozhodovaly soudy porotní. Porotní soudy působily při zemských a krajských soudech. Nejprve (od roku 1869) rozhodovaly o tiskových zločinech, později (od roku 1873) i o zločinech a přečinech s dolní hranicí trestní sazby 5 let.⁵³

2.1.3 Vrchní zemský soud

Hranice vrchních zemských soudů odpovídaly hranicím jednotlivých korunních zemí. Výjimku tvořily Morava a Slezsko, které měly společný Vrchní zemský soud v Brně. Pro Čechy byl Vrchní zemský soud v Praze. V čele vrchního zemského soudu stál prezident, dále zde působili viceprezident, senátní prezidenti, soudní radové a další úředníci a zaměstnanci. Tyto soudy zasedaly v pětičlenných senátech.⁵⁴

Do konce února 1852 rozhodovaly v civilních sporných věcech ve druhém stupni proti prvoinstančním rozhodnutím zemských soudů a ve třetím proti druhoinstančním rozhodnutím zemských soudů. Od března 1852 se pro civilní věci staly odvolacími soudy proti rozhodnutím nižších soudů. V trestních věcech pracovaly vrchní zemské soudy jako obžalovací komory. V období 1855 až 1867 byly vrchní zemské soudy druhoinstančními. Rozhodovaly o opravných prostředcích. Kromě toho měly také administrativní kompetence k nižším instancím, vrchní dozor nad advokáty a notáři, dále nad prováděním soudcovských, notářských a advokátských zkoušek. Mezi roky 1868 a 1918 rozhodovaly v civilních věcech o opravných prostředcích, v trestních potom o odvolání proti trestním nálezům. Dále rozhodovaly o kompetenčních sporech nižších soudů.⁵⁵

2.1.4 Nejvyšší a kasační soud

Vrcholem soudní soustavy byl Nejvyšší a kasační soud ve Vídni. Jeho organizace byla upravena císařským patentem ze dne 7. srpna 1850 č. 325 ř.z. Rozhodoval v sedmičlenném senátu. V určitých případech zasedal v jedenáctičlenných (kvalifikované záležitosti), případně

---

⁵³ Tamtéž, s. 97-98.

⁵⁴ Tamtéž, s. 63, 74-75, 87., HLEDÍKOVÁ, Z., a kol. *Dějiny správy...* s. 322.

⁵⁵ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...* s. 67-68, 78, 99. HLEDÍKOVÁ, Z., a kol. *Dějiny správy...* s. 322.

patnáctičlenných senátech, nebo v plném senátu. Obsazen byl prvním a druhým prezidentem, senátními prezidenty, soudními rady a kancelářskými a pomocnými silami.⁵⁶

V období do roku 1855 rozhodoval v trestních věcech jako soud zrušovací o zmatečných stížnostech. V trojinstančním civilním řízení rozhodoval jako soud odvolací v případech, kdy rozhodovaly vrchní zemské soudy ve druhém stupni. Dále také podával ministerstvu spravedlnosti návrhy zákonů a odborné posudky. Mezi lety 1855 a 1867 byl nejvyšší soud řádnou třetí instancí pro trestní i civilní řízení. Kompetentní byl i pro další záležitosti – kompetenční spory mezi soudy a správními orgány, mezi soudy navzájem, spory o příslušnost a další. V posledním období od roku 1868 do roku 1918 rozhodoval v civilním řízení o revizích bez ohledu, kdo je v prvním stupni vydal. Ve druhém stupni rozhodoval o opravných prostředcích proti rozhodnutím vrchních zemských soudů. V trestních věcech od roku 1873 (trestní řád) působil opět jako soud kasační pro zmateční stížnosti.⁵⁷

2.2 Zákon a paragraf

2.2.1 Trestní zákon

Trestní zákon č. 117 vydaný dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích byl novelou trestního zákona o zločinech a těžkých policejních přestupcích vydaného dne 3. září 1803. Tento trestní zákon platil (s různými změnami) až do 50. let 20. století.

Tyto zákony navázaly na předchozí vývoj kodifikace trestního práva, jehož počátky lze spatřit v tzv. Josefině – *Constitutio criminalis Josephina* z roku 1707. Tímto došlo ke sjednocení dříve platných hrdelních řádů v jediný kodex. Další v řadě kodifikovaných trestních norem byla Tereziana – *Constitutio Criminalis Theresiana* vydaná na konci roku 1768. Tereziana byla velmi podrobně propracovaným kodexem. Upravovala např. pravidla pro používání tortury. Tortura byla však už v této době přežitkem a roku 1776 bylo její užívání zakázáno. Roku 1788 byl vydán Obecný soudní řád kriminální. Tento řád odstranil obžalovací proces a zavedl proces inkviziční. Řízení mělo být tajné a písemné, trestní soud byl složen z odborníků. Na podobných zásadách spočíval i trestní zákoník z roku 1803. Podle tohoto zákoníku byly delikty rozděleny na zločiny a přestupky. Trestem za spáchání zločinu mohl být trest smrti (oběšením) nebo žalář (tři stupně – žalář, těžký žalář, nejtěžší žalář) na

---

⁵⁶ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...* s. 64, 75, 87-88.

⁵⁷ Tamtéž, s. 68, 78-79, 99., HLEDÍKOVÁ, Z., a kol. *Dějiny správy...* s. 323.

dobu od 6 měsíců do 20 let, případně na doživotí. Přestupky byly trestány mírněji (např. pokutou, vězením-obyčejné nebo tuhé, vyhoštěním).⁵⁸

Trestním zákonem z roku 1852 byl odvolán pokrokový zákon z roku 1850. Tento, vydaný 27. května 1852, znovu zaváděl inkviziční proces, zrušil zásady ústnosti jednání, porotní soudy. Jedinými zachovanými výdobytky revolučního období bylo zachování instituce státního zastupitelství a ústního řízení u závěrečného soudního přelíčení. K opětovné liberalizaci trestního procesu došlo po porážce absolutismu. Přelomem se stala prosincová ústava z roku 1867. Tímto byla zavedena ústnost a veřejnost soudního jednání, dále pak obžalovací proces a porotní soudy. Vrcholem se stalo vydání trestního řádu č. 119/1873 ř. z., který se vracel k zásadám z roku 1850.⁵⁹

Trestní zákon z roku 1852 (dále jen zákon) byl tedy základní trestní normou pro sledované období. Na rozdíl od svého předchůdce, kterým byl trestní zákoník z roku 1803, pracoval již jen s právem hmotným a procesní právo nechal vlastní úpravě. Zákon delikty rozlišoval na zločiny, přestupky a přečiny. Podle uvozovacího patentu platil tento zákon pro celou říši. Trestem za zločiny byla smrt nebo žalář, který se dělil na I. a II. stupeň. Stejně jako podle předchozí normy byl žalář buď doživotní, nebo dočasný na dobu od 6 měsíců do 20 let. Dalším trestem mohlo být vypovězení, bití (lišilo se pro muže, ženy a děti). Za přestupky a přečiny byli pachatelé trestáni pokutou, propadnutím věci, ztrátou práv, vězením aj. Vězení se dělilo na I. a II. stupeň, kdy druhý byl označován jako vězení tuhé. Trest vězení byl udělován na dobu od 1 dne až po 6 měsíců. Zákon byl přesně a jasně formulován. Delikty byly odstupňovány podle společenské nebezpečnosti. Trestní sazba byla sice vymezena, soudci však měli možnost pomocí polehčujících a přitěžujících okolností výši trestu individuálně přizpůsobovat.⁶⁰

Tento trestní zákon platil nejen do první světové války, ale s drobnými úpravami přečkal i první republiku, druhou světovou válku a nahrazen byl až na konci 40. let 20. stol.

Po skončení první světové války a vzniku republiky převzal nový československý stát rakouské právo. Touto recepcí práva byl přijat i rakouský trestní zákon z roku 1852. Trestní právo nové republiky nebylo dokonalé a jeho nedostatky proto byly postupně odstraňovány. Od roku 1920 se pracovalo na prvním pokusu o nový trestní zákon. Tyto práce byly organizovány ministerstvem spravedlnosti a jejich výsledkem byl v květnu roku 1921 vydaný „zatímní návrh obecné části trestního zákona“. Podle tohoto návrhu delikty měly být děleny

---

⁵⁸ MALÝ, K. et al. *Dějiny českého...* s. 158-165., podrobněji ŠOLLE, V. *Trestní soudnictví...*, s. 87-142.

⁵⁹ MALÝ, K. et al. *Dějiny českého...* s. 232-235.

⁶⁰ Tamtéž, s. 237-239.

pouze na zločiny a přečiny. O tom, zda byl spáchán zločin nebo přečin, rozhodovalo uvážení soudce. O dva roky později byl vytvořen další návrh zákona „Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového“. Další verze trestního zákona byla dokončena roku 1936. Ani tato verze nebyla schválena.⁶¹

Novou trestněprávní normou tohoto období byl zákon č. 50/1923 Sb. Národního shromáždění na ochranu republiky. Tato norma byla jednou z nejvýznamnějších, pro tuto práci je však podstatná pouze zmínka o jediném odstavci, a to o druhém odstavci § 14 hlavy třetí, podle kterého *„Kdo veřejně popuzuje k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání, trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.“*⁶²

Na tomto místě je tedy vidět první posun. Podle trestního zákona z roku 1852 měly §§ o rušení náboženství chránit náboženství pomocí zákona. Vedle toho zákon na ochranu republiky chránil skupiny obyvatel, které by mohly být ohroženy násilnostmi kvůli své (ne)víře. Situace po první světové válce se tedy změnila. Trestní zákon z roku 1852 byl sice stále platným, avšak některé jeho části již byly zrušeny nebo nahrazeny. V mnoha případech však museli zasahovat soudci, kteří mohli snížit trestní sazbu u činů, které již nebyly považovány za společností nebezpečné.

Změna v trestním (i jiném) právu nastala v polovině 20. století. Tzv. právní dvouletka se dotkla i trestního práva. Byly vydávány takové normy, podle kterých byly souzeny velké procesy 50. let. Teprve 29. listopadu 1961 byl Národním shromážděním vydán zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Tento zákon byl několikrát novelizován a platil až do konce roku 2009. Od 1. ledna 2010 vstoupil v platnost nejnovější zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. V obou posledních se objevuje paragraf o omezování svobody vyznání. Se sledovaným paragrafem rušení náboženství nemá však nic společného. Jedná se v něm, podobně jako v prvorepublikovém zákonu na ochranu republiky, o ochranu příslušníků jednotlivých náboženství.

V současné době tedy neexistuje delikt rušení náboženství, který by byl stíhán zákonem. Rouhačství se přesunulo z roviny trestního činu do roviny osobního hříchu jednotlivce.

---

⁶¹ Tamtéž, s. 337-340.

⁶² Tamtéž, s. 338, Cit. Zákon č. 50/1923 Sb. Národního shromáždění na ochranu republiky.

2.2.2 Paragraf rušení náboženství

Zkoumaný delikt lze považovat za přežitek feudálního deliktu rouhání. Tento delikt byl řešen paragrafy 122 – 124 jako zločin a dále paragrafy 303 – 305 jako přečin. Za zločin byla trestní sazba od 6 měsíců až do 10 let žaláře nebo těžkého žaláře. Přitěžující okolností bylo veřejné pohoršení a obecné nebezpečí. Za přestupek byla sazba od 1 do 6 měsíců tuhého vězení.⁶³

Přesné znění:

O rušení náboženství.

§ 122

Zločinu rušení náboženství dopustí se:

- a) kdo řečmi, činy, v dílech tiskových nebo rozšiřovaných spisech Bohu se rouhá;*
- b) kdo provozování náboženství, ve státě průchod majícího, ruší, a nebo kdo způsobem zneuctvujícím zle nakládá s nářadím, ke službám božím zasvěceným, neb jinak činy, řečmi, v dílech tiskových nebo rozšiřovaných spisech náboženství veřejně opovržení prokazuje;*
- c) kdo hledí křesťana k odpadnutí od křesťanství svěsti, nebo*
- d) kdo hledí rozšiřovati nevěru, aneb roztrušovati učení bludné, náboženství křesťanskému odporující.*

§ 123

Bylo-li rušením náboženství dáno veřejné pohoršení, nebo bylli kdo sveden, anebo bylo-li s tím spojeno obecné nebezpečí; potrestán buď zločin ten těžkým žalářem od jednoho až do pěti let; bylali ale při tom veliká zlomyslnost nebo nebezpečnost, až do desíti let.

§ 124

Neníli tu žádné z okolností, v předešlém paragrafu dotčených, potrestáno budiž rušení náboženství žalářem od šesti měsíců až do jednoho roku.

§ 303

Kdo veřejně, nebo před více lidmi, nebo v dílech tiskových, rozšiřovaných vyobrazeních nebo spisech, posmívá se učení, obyčejům aneb zřízením církve nějaké nebo společnosti náboženské, v státu zákonně uznané, nebo je zlehčiti hledí, anebo kdo nějakého jich služebníka náboženského u vykonávání obřadů bohoslužebných urazí, nebo se v čas veřejného provozování náboženství tou měrou neslušně chová, že z toho jiným vzejíti může

---

⁶³ Trestní zákon č. 117 vydaný dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích.

pohoršení, dopustí se přečinu, ač neníli čin ten zločinem rušení náboženství (§ 122), a potrestán býti má tuhým vězením od jednoho až do šesti měsíců.

§ 304

Taktěž dopustí se přečinu, a vězením od jednoho až do tří měsíců potrestán býti má ten, kdož za příčinou zřízení nebo rozšíření nějaké společnosti (sekty) náboženské, o kteréž správa státní se prohlásila, že uznána býti nemůže, shromáždění způsobuje, přednášky má nebo u veřejnost vydává, vyznavače namlouvá, nebo cokoli předse vezme, což k cíli tomuto směřuje.

§ 305

Kdo způsobem v § 303 dotčeným ústav manželský, rodinný nebo pojmy právní o vlastnictví zlehčuje nebo rozviklati hledí, nebo k nemravným neb v zákonech zapovězeným činům vybízí, podněcuje nebo svéstí hledí, anebo je vychvaluje, nebo omlouvá, dopustí se přečinu, ač neníli čin ten činem trestným, na nějž uložen jest trest těžší, a potrestán býti má vězením od jednoho až do šesti měsíců. Bylli však některý z přečinů, v §§ 300 a 302 – 305 jmenovaných, vykonán prostředkem tiskopisů, rozšířiti se může trest podlé nebezpečnosti a obmysleného většího rozšíření, na tuhé vězení až do jednoho rokku, a vinníci vyhostiti se mohou v případě tom z místa toho neb z korunní země, a jsouli cizozemci, i z veškerých korunních zemí císařských.⁶⁴

---

⁶⁴ Trestní zákon č. 117 vydaný dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích.

3 Krajský soud Chrudim a jeho fungování

3.1 Krajský soud Chrudim ve druhé polovině 19. století

Historie Krajského soudu v Chrudimi začíná v revoluční době poloviny 19. stol. Na základě zákonných ustanovení⁶⁵ došlo k reorganizaci soudní správy. Soudní moc přešla z pozemkové vrchnosti na státní soudy. Soudy byly zřízeny prováděcím zákonem 290/1849 ř. z. V Čechách tak vzniklo „210 okresních soudů, 13 krajských soudů, jeden vrchní zemský soud v Praze.“⁶⁶

V této době nebyla sídlem krajského soudu Chrudim, ale Vysoké Mýto. Pod tímto krajským soudem bylo 12 okresních soudů a to v Hlinsku, Holicích, Chrudimi, Lanškrouně, Litomyšli, Nasavrkách, Pardubicích, Poličce, Přelouči, Skutči, Ústí nad Orlicí a Vysokém Mýtě. Krajský soud ve Vysokém Mýtě měl pod sebou dva okresní soudy I. třídy, které vykonávaly funkci sborových soudů. Jedním z nich byl okresní soud v Chrudimi. Tento okresní soud byl sborovým soudem pro svůj územní obvod, dále potom pro okresní soudy v Holicích, Nasavrkách, Pardubicích a Přelouči. Druhým byl okresní soud v Litomyšli, který byl kromě svého obvodu sborovým soudem pro okresní soudy v Lanškrouně, Poličce a v Ústí nad Orlicí. Pro ostatní okresní soudy v Hlinsku, Skutči a Vysokém Mýtě byl okresním sborovým soudem přímo vysokomýtský krajský soud.⁶⁷

Činnost těchto soudů byla zahájena k 1. červenci 1850. V civilních záležitostech se soudy řídily císařským patentem č. 237/1850 ř. z. Vnitřní organizace soudů byla řízena podle zákona o vnitřní organizaci č. 258/1850 ř. z. Tento zákon obsahoval úvodní ustanovení a 11 kapitol, které byly rozčleněny do tří oddílů. Nakonec pro trestní věci byl vydán prozatímní trestní řád č. 25/1850 ř. z. a vzhledem k uzákonění obžalovací zásady byl vydán organický zákon pro státní zastupitelství č. 266/1850 ř. z.⁶⁸

Tento stav vydržel pět let. Silvestrovský patent č. 2/1852 ř. z. zrušil Stadionovu ústavu a kabinetním listem č. 4/1852 ř. z. byly vyhlášeny zásady nové správní organizace. Okresní soudy (1. instance) byly sloučeny s politickou správou (okresní úřady). Byla zavedena trojinstančnost, a to i pro trestní věci. V roce 1853 byl vydán nový jednacím řád. Název krajský soud (Landesgericht) byl změněn na krajský soud (Kreisgericht) a ve sledovaném

---

⁶⁵ Císařské rozhodnutí ze dne 14. června 1849, čís. 278 ř. z., císařské nařízení ze dne 26. června 1849, čís. 290 ř. z. a výnos ministerstva justice ze dne 18. června 1850, čís. 234 ř. z.

⁶⁶ POCHOBRADSKÁ, H. *Krajský soud...*, s. II.

⁶⁷ Tamtéž, s. II - III.

⁶⁸ Tamtéž, s. IV.

kraji se jeho sídlem stala Chrudim. Okresní soudy v Hlinsku, Holicích, Lanškrouně, Nasavrkách, Pardubicích, Poličce, Přelouči, Skutči a Ústí nad Orlicí byly začleněny do smíšených okresních úřadů, které se staly nejnižší instancí pro věci správní, berní a soudní. Samostatné okresní soudy byly zřízeny v Litomyšli a ve Vysokém Mýtě. V těchto městech fungovaly vedle okresních soudů i okresní úřady pro politickou správu. V Chrudimi vznikl místo okresního soudu městský delegovaný okresní soud. Tento soud byl organizační složkou krajského soudu. Litomyšlský okresní sborový soud se změnil na vyšetřovací soud. Byl kompetentní pro svůj obvod a pro obvody poličského smíšeného okresního úřadu. Další vyšetřovací soud byl zřízen ve Vysokém Mýtě. Vedle obvodu vlastního okresního soudu působil i pro obvody smíšených okresních úřadů v Holicích, Lanškrouně a v Ústí nad Orlicí. Pro obvody okresních úřadů v Hlinsku, Chrudimi, Nasavrkách, Pardubicích, Přelouči a Skutči fungoval jako vyšetřovací soud Krajský soud v Chrudimi.⁶⁹

Tento stav vydržel pouze do roku 1859, tedy do pádu Bachova absolutismu. Říjnovým diplomem č. 226/1860 ř. z. se císař zřekl absolutismu a 26. února 1861 byla vydána únorová Schmerlingova ústava č. 20/1861 ř. z. Touto ústavou však nedošlo ke změnám v soudnictví. Změny začaly až s prosincovou ústavou z 21. prosince 1867. Opět byla oddělena politická správa od soudní. Zákonem č. 59/1868 ř. z. z 11. června 1868 byly od 31. srpna 1868 obnoveny samostatné okresní soudy. Ponechány zůstaly městské delegované okresní soudy, které působil až do konce roku 1897. K 1. lednu 1874 byly zrušeny vyšetřovací soudy a jejich pravomoci přešly na trestní soudy. Krajský soud v Chrudimi zůstal ve svém územním obvodu až do roku 1938 nezměněn.⁷⁰

Krajský soud v Chrudimi byl sborovým soudem první stolice, ale druhé třídy.⁷¹ Jako takový byl složen z předsedy a radů krajského soudu. Mezi pomocný konceptní personál krajského soudu patřili radní tajemníci a soudní adjunkti. V čele kancelářského personálu stál ředitel pomocných úřadů.⁷²

3.2 Soudní úředníci

Soudní úředníci byli úředníky státními. Státní úředníci byli ve sledovaném období významnou socioprofesionální skupinou. Služební místa úředníků byla přesně definována.

---

⁶⁹ Tamtéž, s. IV – VI.

⁷⁰ Tamtéž, s. VI – VII.

⁷¹ Jako sborové soudy první třídy byly označeny soudy zemské – Praha, Brno.

⁷² ADAMOVIČ, K., a kol. *Dějiny českého...*, s. 93 – 94.

Každému místu odpovídala vymezená náplň a kompetence. Podle zařazení na určité služební místo byl úředník finančně ohodnocen.⁷³

Mezi práva státních a tedy i soudních úředníků patřilo právo volební. Úředníci patřili mezi tzv. honorace a měli tedy honorační volební právo. Běžnější volební právo bylo odvozováno podle daňového cenzu, vedle toho honorační volební právo získávali jeho nositelé podle svého služebního nebo společenského postavení, případně podle vzdělání. Nezáleželo tedy na ekonomické situaci jeho nositelů. Státní úředníci mohli získat honorační volební právo jednak absolvováním univerzity, a jednak svým služebním postavením. Úředníci v osmé a vyšší hodnostní třídě volili v první kurii, úředníci v deváté a nižší hodnostní třídě volili ve druhé kurii. Ve třetí kurii pak podle honoračního práva směli volit diurnisté a praktikanti.⁷⁴

Aby mohl někdo získat práci soudního úředníka, musel k tomu být způsobilý podle zákona o soudní organizaci č. 217/1896 ř. z. Podle tohoto zákona se soudním úředníkem mohl stát muž s rakouským státním občanstvím, který byl politicky a mravně zachovalý. Zájemce musel být i tělesně způsobilý. Věk byl stanoven na 18 až 40 let. Kromě splnění těchto podmínek musel ten, kdo se chtěl stát soudcem, absolvovat tři univerzitní státní zkoušky a složit soudcovské zkoušky. Všichni pracovníci soudu měli být při práci pilní, horliví a nezištní. Museli dodržovat mlčenlivost a zachovávat bezúhonný občanský život. Soudní úředník nesměl přijímat dary. Při provinění čekalo soudního zaměstnance disciplinární řízení a následně disciplinární trest. Tresty mohly být lehčí, např. důtka, snížení platu, nebo při větším provinění mohly být tresty těžší, např. i propuštění ze služby.⁷⁵

Soudní úředníci byli děleni na samostatné soudce a soudcovské pomocné úředníky. Mezi samostatné soudce byli zařazení prezidenti a viceprezidenti sborových soudů, soudní radové a hlasující členové sborových soudů. Z okresních soudů to byli jejich přednostové a samosoudci. Samostatným soudcem musel být soudní úředník jmenován. Podmínkou pro získání funkce samostatného soudce bylo splnění již zmíněné soudcovské zkoušky. Podle nejvyššího rozhodnutí z 5. června 1850 byla přijata ustanovení o justiční praxi a zkouškách. Od srpna 1850 museli zájemci o soudcovské místo vykonat 3 druhy praktických justičních zkoušek. Zaprvé to byla soudcovská zkouška, která opravňovala k výkonu povolání soudce a státního zástupce. Druhou zkouškou byla zkouška advokátská. Absolventi této zkoušky získali oprávnění k samostatnému výkonu advokacie a notářství. Dále opravňovala k výkonu

---

⁷³ MACKOVÁ, M. *Úřednictvo venkovských...*, s. 50.

⁷⁴ Tamtéž, s. 72 – 75.

⁷⁵ ADAMOVIČ, K., a kol. *Dějiny českého...*, s. 94, SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...*, s. 131.

úřadu soudce, státního zástupce a konceptního úředníka finanční prokuratury. Poslední zkouškou byla zkouška notářská. Její absolventi získali oprávnění pouze k výkonu notářského úřadu. Další podmínkou, kterou museli uchazeči splnit před soudcovskou praktickou zkouškou, bylo prokázání, že poté, co se stali auskultanty nebo právními praktikanty, vykonávali alespoň rok soudní praxi. Praxe byla vykonávána u sborových soudů první instance, její část ale mohla probíhat i u okresního soudu. O připuštění k soudcovské praktické zkoušce se žádalo u příslušného zemského soudu. Tento soud žádost přezkoumal a o konání zkoušky rozhodl. Po úspěšném složení zkoušky a v případě, že byl absolvent starší 24 let, mohl složit soudcovskou přísahu. Po přísaze mohl být jmenován samostatným soudcem.⁷⁶

Mezi pomocné soudní úředníky patřili všichni auskultanti a z adjunktů a radních tajemníků ti, kteří byli samosoudci. Auskultanti původně zapisovali výsledky při soudním řízení. Po vydání císařského nařízení č. 81/1853 ř. z. měli kromě vedení protokolů ze soudních jednání také pomáhat soudním referentům, řídit inventury a vykonávat činnosti uložené soudem. Podmínky pro získání místa soudního auskultanta byly dány zákonem.⁷⁷ Uchazeč musel úspěšně ukončit právnická studia a složit tři teoretické státní zkoušky. Další podmínkou, kterou museli auskultanti před nástupem splnit, byla absolvovaná zkušební praxe. Zkušební praxe byla zahájena slibem uchazeče a vykonávala se u sborových soudů I. stupně. Praxe trvala 6 týdnů, mohla být však prodloužena prezidentem až o 3 měsíce.⁷⁸

Pomocnými soudcovskými úředníky byli i již zmínění adjunkti a radní tajemníci. I oni museli pro získání místa splnit několik požadavků. Kromě těch, které měli splnit auskultanti, to bylo navíc složení praktické soudcovské zkoušky. Tato se musela vykonat do tří let od nástupu na místo auskultanta.⁷⁹

Kromě soudních úředníků byly u soudu zaměstnány i další tzv. pomocné osoby soudní. Tyto pomocné osoby soudní je možno dělit do několika skupin. Do první skupiny patřili zřízení soudní kanceláře. V jejich čele stál přednosta soudní kanceláře. Dále se zde nacházeli řídicí kancelářští úředníci, úředníci a pomocníci soudní kanceláře neboli sluhové. Druhou skupinu tvořili zřízení úřadů knihovních. Tato skupina byla složena z ředitele a potřebného počtu adjunktů. V další skupině byli zřízení depozitních úřadů, tedy ředitel, schovatel, hlavní pokladník, revizor, likvidátor a potřebný počet oficiálů, asistentů,

---

⁷⁶ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...*, s. 132 – 134.

⁷⁷ Císařské nařízení č. 262 ř. z. ze dne 10. října 1854.

⁷⁸ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...*, s. 134 – 136.

⁷⁹ Tamtéž, s. 136.

praktikantů a odborníků. Poslední skupinu tvořili zřízenci účetních odborů. Mezi nimi byli vrchní účetní rada, účetní radové, revidenti, oficiálové, asistenti a praktikanti.⁸⁰

Vyšší z těchto úředníků, mezi které patřili předsedové soudních kanceláří, úřad řídicího kancelářského úředníka a výkonní úředníci, museli absolvovat střední školu a složit praktickou zkoušku. I ostatní z výše vyjmenovaných pomocných osob soudních museli splnit různé speciální požadavky pro výkon jejich funkcí. Například pro soudní sluhy byla podmínkou gramotnost, protože byli často využíváni i jako písáři.⁸¹

Dalšími osobami, které se mohly u soudu vyskytovat, byli právní praktikanti. K zemským krajským soudům byli na dobu jednoho roku přidělováni ti z praktikantů, kteří se připravovali na výkon advokacie. U krajských soudů museli vykonat praxi alespoň šest měsíců i uchazeči o soudcovské zkoušky.⁸²

Hodnostní systém soudních úředníků je možno představit i pomocí práce Aleše Vyskočila.⁸³ Ke konci 19. století byla situace pro uchazeče o úřednické posty špatná. Na jedno takové místo se hlásilo i několik kandidátů. Nejvíce nepřehledným obdobím byla doba do roku 1873, ve kterém byl vydán zákon upravující tyto poměry. Ani tento zákon ale nezabránil protekci nebo nestandardním postupům. Zlepšení v tomto ohledu nastalo až po vydání služební pragmatiky v roce 1914.⁸⁴

Nejen pro uchazeče o posty soudních úředníků byli překážkou tzv. certifikatisté. Jako certifikatisté byli označeni vysloužilí vojáci. Kromě dvanácti let u armády a půl roku trvající praxe u státní správy nemuseli splňovat další požadavky a získali vojenský certifikát. Vedle toho pro nevojenské uchazeče o úřednická místa bylo kvalifikačních kritérií několik. Certifikatisté měli před ostatními uchazeči přednostní právo. Na problematiku certifikatistů bylo upozorňováno i českými politickými špičkami při prosazování českého postavení ve společnosti. A to proto, že nejčastějšími armádními vysloužilci byli Němci, kteří zabírali místa středoškolákům, mezi nimiž byla převaha Čechů.⁸⁵

Pro úřednickou kariéru byla důležitá dosažená hodnost. S ní byl spojen i jmenovací dekret, který nejen posouval úředníka na vyšší pozici, ale také zlepšil jeho finanční situaci.

---

⁸⁰ Tamtéž, s. 136.

⁸¹ Tamtéž, s. 136 – 137.

⁸² Tamtéž, s. 137 – 140.

⁸³ VYSKOČIL, A. C. k. *úředník...*;

⁸⁴ Tamtéž, s. 98 – 99.

⁸⁵ Tamtéž, s. 99 – 100.

Povýšen mohl být úředník jmenováním od přímého nadřízeného. Výběr toho, kdo bude povýšen, byl tedy neprůhledný.⁸⁶

Vedle množství povinností měli státní úředníci i jistá privilegia a výsady. Jednou z nejzajímavějších výsad bylo nošení úřednické uniformy. Vydáním kabinetního listu dne 25. dubna 1814 bylo veškerým státním úředníkům předepsáno, aby nosili: „*jednořadý tmavozelený frak s barevnými sametovými výložkami na stojatém límci a manžetách, bílou vestu, bílé nebo černé kalhoty, třírohý černý klobouk s kokardou a kličkou a kord s císařským orlem.*“⁸⁷ Rozdílnost mezi jednotlivými odnožemi státní správy byla určena barvou výložek. Každý úředník měl stejnokroj služební, v němž chodil do úřadu a potom i stejnokroj slavnostní pro výjimečné příležitosti. V úřadu bylo nošení stejnokroje povinné, mimo něj ho nosili úředníci dobrovolně. Služební úbor se skládal z dvouřadého tmavozeleného kabátu s přeloženým otevřeným límcem. Barva příslušnosti ke konkrétnímu resortu správy se objevovala pouze na lemu. Kabát byl doplněn tmavozelenou, případně v létě bílou vestou, šedými kalhotami, tmavozeleným pláštěm s černým límcem, rukavicemi z bílé kůže a tmavozelenou čepicí důstojnického střihu.⁸⁸

Kariéra úředníků byla zakončena odchodem do penze. Státní úředníci a jejich rodiny byli v monarchii prvními, kteří na sociální zabezpečení v pokročilém věku dosáhli. Nárok na odchod do penze získal úředník po odpracování 35ti let a dosažení věku 60ti let. Úředník mohl být do penze také poslán pro neschopnost další služby. Nakonec mohl odejít také na vlastní žádost, která ale musela být doplněna lékařskou zprávou. Úředníci však zůstávali na svých postech co nejdéle, jelikož na plnou penzi získali nárok právě až po 35 letech služby (před rokem 1907 dokonce až po 40ti letech).⁸⁹

Další formou odpočinku, avšak nikoli po ukončení kariéry, ale během jejího trvání, byla dovolená. Dovolená mohla být poskytnuta na zotavení se při nemoci, z důvodu sňatku, případně z jiných osobních důvodů. Délku dovolené určoval nadřízený nebo lékař formou lékařské zprávy. Pro krátkodobé nemoci stačilo, aby úředník nepřítomnost v zaměstnání oznámil. Při nemoci, která trvala více jak tři dny, už musel odevzdat lékařskou zprávu. Dovolenu od dvou do osmi dnů v roce uděloval přímý nadřízený. O delší dovolené rozhodovalo ministerstvo. Přesnější pravidla pro vyměřování dovolené zavedla až služební pragmatika v roce 1914.⁹⁰

---

⁸⁶ Tamtéž, s. 101 – 102.

⁸⁷ Cit. Tamtéž, s. 122.

⁸⁸ Tamtéž, s. 121 – 124.

⁸⁹ Tamtéž, s. 139 – 141.

⁹⁰ Tamtéž, s. 141 – 142.

3.3 Fungování soudní kanceláře

Pracovní postup soudní kanceláře byl upraven soudním jednacím řádem. Krajský soud v Chrudimi měl, stejně jako každý soud, svou kancelář. Soudní kancelář měla na starosti spisovou agendu, do které patřily práce podacího protokolu – přijímala podání. Vedle toho součástí kanceláře byla výpravna, v níž se vyhotovovala rozhodnutí soudu, zajišťovala jejich odeslání a nakonec v ní fungovala i spisovna, do které byly vyřízené věci ukládány.⁹¹

Agenda Krajského soudu v Chrudimi byla vedena zvlášť pro záležitosti civilní, trestní i presidiální.⁹² Pro civilní a trestní věci byly tedy podací protokoly vedeny odděleně. Každé podání bylo opatřeno datem podání a pořadovým číslem. U sborových soudů, pravděpodobně tedy i u chrudimského soudu, byly případy přidělovány přednostou, který je rozdělával mezi soudní rady. Tito referenti měli za úkol vyřizování spisu, jehož součástí bylo vypracování návrhu, který měl předseda senátu schválit. Poté byl vyhotoven čistopis, jenž byl expedován adresátovi. Odesílání probíhalo skrze výpravnu.⁹³

Aby byla soudní registratura uložených spisů přehledná, byly v ní používány různé evidenční pomůcky – pomocné knihy. Pro civilní část registratury to byla registraturní kniha a čtyři registraturní rejstříky – pro spory a konkursy, pro záležitosti pozůstalostní, poručenské, opatrovnické, pro všeobecné předpisy a pro služební záležitosti. Pro trestní záležitosti byly také vedeny registraturní knihy a registraturní rejstříky. Druhé zmíněné se označovaly i jako „abecední rejstříky“.⁹⁴

3.4 Osoby neúředního charakteru, které se u soudu vyskytovaly

Vedle osob u soudů zaměstnaných působily u soudů i osoby stojící mimo státní službu. Mezi tyto osoby patřili odborní přísedící, porotci, notáři, znalci, tlumočníci, diurnisté a výpomocní sluhové.⁹⁵

První ze zmíněných – odborní přísedící byli součástí senátů sborových soudů první instance. Přesněji zasedali v senátech těch soudů, které měly v kompetenci výkon kauzálního soudnictví obchodního a horního. Předpoklady kandidátů na místa odborných přísedících byly věk 30 let, rakouské státní občanství a aktivní volební právo do obchodní a živnostenské

⁹¹ ADAMOVÁ, K., a kol. *Dějiny českého...*, s. 95.

⁹² POCHOBRADSKÁ, H. *Krajský soud...*;

⁹³ ADAMOVÁ, K., a kol. *Dějiny českého...*, s. 95.

⁹⁴ Tamtéž, s. 96.

⁹⁵ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...*, s. 140 – 148.

komory. Kandidát dále musel mít bydliště v sídle soudu, u něhož byl přisedícím. Přisedící byli navrhováni místní obchodní a živnostenskou komorou. Dále je musel schválit ministr obchodu a jmenoval je ministr spravedlnosti. Jmenování přisedící skládali přísahu u prezidenta obchodního soudu, případně prezidenta zemského krajského soudu. Podobně na tom byli přisedící u zemských krajských soudů s horní pravomocí. Kandidáti byli vybíráni z voleb, jež byly provedeny shromážděním vlastníků dolů a hutí. Jmenování byli ministrem spravedlnosti na návrh vrchního zemského soudu.⁹⁶

Poroty fungovaly nejprve v době do roku 1852. V tomto období působily v trestním řízení pro tiskové věci a vyhrazené zločiny. V době Bachova absolutismu byly zrušeny a znovu se objevují v roce 1869 pro tiskové záležitosti a v roce 1873 pro těžké zločiny. Po roce 1873 podle zákona č. 121 ř. z. z 23. května 1873 mohl být porotcem gramotný muž starší 30 let s domovským právem v Předlitavsku. Dalšími podmínkami bylo zdržování se v bydlišti po dobu jednoho roku a určitá výše přímých daní.⁹⁷ Podmínka o placení přímých daní mohla být vykompenzována výkonem určených povolání.⁹⁸ Vedle toho však porotci nemohli být státní úředníci, z nichž výjimky tvořili učitelé, vojáci, duchovní, zaměstnanci pošty, železnice, telegrafního či paroplavebního podniku. Výběr porotců probíhal losováním. Starostové obcí sestavovali seznamy všech osob, které splňovaly podmínky pro funkci porotce. Tento prvotní seznam po uplynutí doby nechané pro námitky předal starosta okresnímu hejtmanovi, který seznamy ze všech obcí okresu předal prezidentovi zemského krajského soudu. Okresní hejtman na seznamu měl označit vhodné kandidáty pro výkon funkce. Pokud seznam pro obvod zemského krajského úřadu neobsahoval 800 jmen, byl vytvořen doplňovací seznam, do něhož se dostaly osoby s nižší placenou příjmovou daní (5 zlatých ročně). Z těchto seznamů vytvořila komise tzv. roční seznam. Teprve z těchto ročních seznamů probíhalo výše uvedené losování porotců pro následné funkční období. Tito vylosovaní jedinci se poté objevili na služebním seznamu. Vždy na začátku každého hlavního líčení museli skládat porotci přísahu. Porotci měli nárok na náhradu cestovních výloh v případě, kdy bydleli dále než 7,5 km od sídla soudu.⁹⁹

Notáři byli k soudu povoláváni vždy jen k určité konkrétní záležitosti. Odměňování potom byli podle platného notářského řádu. Podobně tomu bylo i u soudních znaleců. Na rozdíl

---

⁹⁶ Tamtéž, s. 140 – 142.

⁹⁷ Roční přímé daně vyšší jak 10 zlatých, případně 20 zlatých pokud bydlel v obci s více než 30000 obyvateli.

⁹⁸ Porotcem mohl být advokát, notář, profesor nebo učitel střední nebo vysoké školy.

⁹⁹ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...*, s. 142 – 145.

od notářů však mohli být soudní znalci jmenováni i jako stálí soudní zaměstnanci. Záleželo potom na jejich oboru, pro který byli kompetentní.¹⁰⁰

Tlumočníci byli k soudnímu jednání přibráni tehdy, pokud některý z jeho účastníků (svědek, obviněný, znalec) neovládal jednacím soudní řeč. Tlumočníci skládali přísahu, podle které měli překládat přesně a beze změn. Nemuselo se jednat pouze o překlady z jiného jazyka ale i ze a do znakové řeči. Za okolností, kdy bylo překládání potřeba často, mohl být tlumočník jmenován nastálo. Takovýto byl jmenován apelačním soudem. Pokud nebyl stálý tlumočník nutný a jmenován byl vždy jen ke konkrétnímu soudnímu jednání, jmenoval ho zemský krajský soud. Kromě podpisu byl vyhotovený překlad označen pečeti, která však mohla obsahovat pouze informaci, že tlumočník je pod soudní přísahou a dále potom jazyk, ze kterého je oprávněn překládat. Za každý přeložený list dostal tlumočník odměnu 50 krejcarů. Za přítomnost na ústním jednání potom za každou polovinu dne 2 zlaté a v případě, že sám sepisoval protokol, dostal 3 zlaté. Překládat mohli také soudní úředníci, nebyla jim však vyplácena žádná odměna. V případě, že byli tlumočníci soudem zaměstnáni, dostávali za své služby paušální plat bez ohledu na počet překladatelských úkonů.¹⁰¹

Na kancelářskou práci byli přijímáni diurnisté. Měly to být osoby s bezúhonnou pověstí a potřebnou kvalifikací. Nejčastěji se na této pozici objevovali penzisté. Výjimečně se však na tyto pozice dosazovali penzionovaní váleční důstojníci nebo váleční invalidé. Tito byli přijímáni pouze tehdy, pokud byl nedostatek civilních penzistů. Diurnistou se pak nemohli stát penzisté vyloučení ze státních služeb kvůli spáchanému trestnímu činu nebo za zanedbání povinností. Diurnisté neměli oprávnění k úřednímu jednání, mohli ale být využíváni jako zapisovatelé u soudních jednání. V takovém případě museli být vzati pod přísahu. Diurnisté nebyli soudními úředníky, byli přijímáni pouze na určitou práci, za kterou jim byla vyplácena denní mzda. Neměli tedy definitivu a mohli být okamžitě, po vykonání práce, propuštěni.¹⁰²

Nakonec je potřeba ještě zmínit výpomocné sluhy. Tito byli k soudům přijímáni pouze v případech, kdy nebyl dostatek kvalifikovaných uchazečů. Jejich místa byla proto pouze dočasná a pracovali za denní mzdu, jelikož mohlo kdykoliv dojít k jejich propuštění.¹⁰³

---

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 145 – 146.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 146 – 147.

¹⁰² Tamtéž, s. 147 – 148.

¹⁰³ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví...*, s. 148.

3.5 Advokáti

U soudů se mohli jako aktivní účastníci jednání objevovat kromě lidí pro soud pracujících také advokáti, kteří zde zastupovali spíše obviněné. Pro možnost vykonávat advokacii bylo nutné splňovat podmínky dané zákonem – uchazeč musel mít domovské právo, být svéprávný, získat doktorát na právech, splnit 7miletou právní praxi a advokátní zkoušku. Po splnění podmínek složil advokát přísahu u krajského soudu a mohl se nechat zapsat do listiny advokátů, která byla vedena u příslušné advokátní komory. Advokát mohl zastupovat před všemi soudy a úřady v Předlitavsku kromě soudů živnostenských a rozhodčích soudů bursovních. Dohled nad advokáty měl výbor advokátní komory. Tento mohl udělovat i tresty.¹⁰⁴

3.5.1 Emanuel a Karel Pippichovi

V prostudovaných spisech byli několikrát jako advokáti obviněných jmenováni Emanuel a Karel Pippichovi. Tento otec se synem byli jedněmi z nejznámějších chrudimských advokátů ve druhé polovině 19. století.

Emanuel Pippich¹⁰⁵ se narodil 24. září 1812 v Ploskově u Neveklova a zemřel 5. ledna 1886 v Chrudimi. Vystudoval gymnázium v Benešově a filosofii a práva v Praze. Jelikož nesehnal práci v oboru, začal se věnovat hudbě. Brzy se stal učitelem hry na klavír a vyučoval v rodinách Kinských, Clam-Martiničů a dalších šlechtických rodů. Pomocí kněžny Vilemíny Kinské se roku 1844 stal justiciářem na panství ve Zlonicích. Od roku 1850 byl náměstkem státního zástupce v Rakovníku. Posledním jeho působištěm byla Chrudim. Od roku 1853 zde působil jako advokát. V Rakovníku i v Chrudimi se Emanuel Pippich aktivně zapojil do kulturního života. Stejně tak byl v obou městech jmenován čestným občanem. V Chrudimi se stal členem městské rady. Dále byl například spoluzakladatelem a starostou pěveckého spolku Slavoje, ředitelem i hercem hereckého ochotnického spolku, spoluzakladatelem městského muzea. S manželkou Marií rozenou Jandovou měli pět synů a jednu dceru.¹⁰⁶

Karel Pippich¹⁰⁷ se narodil dne 21. dubna 1849 ve Zlonicích. Po vystudování práv začal pracovat v advokátní kanceláři svého otce, kterou po jeho smrti (1886) převzal a vedl až

---

¹⁰⁴ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého...*, s. 221 - 223.

¹⁰⁵ Podobizny Emanuela Pippicha viz příloha č. 18.

¹⁰⁶ Emanuel Pippich. In *Zlatá Praha*. roč. 3, čís. 20, s. 318, Do čerstvé prsti hřbitovní. In *Světozor*. roč. 20, čís. 8, s. 126.

¹⁰⁷ Podobizny Karla Pippicha viz příloha č. 19.

do konce života. Podobně jako jeho otec se Karel Pippich věnoval hudbě a ochotnickému divadlu. V Chrudimi pozvedal společenský život a spolkovou činnost. Byl členem městského zastupitelstva a také stál v čele východočeské župy sokolské, která byla po jeho smrti přejmenována na Sokolskou župu Východočeskou-Pippichovu. Karel Pippich zemřel 29. března 1921 v Chrudimi.¹⁰⁸

3.6 Státní zastupitelství

Státní zastupitelství mělo opačnou funkci než advokáti. Byl to úřad, který měl stíhat trestní činy, podával veřejné žaloby a zastupoval stát před soudem. Zřízeno bylo pro věci tiskové v roce 1848. Později od roku 1850 byla jeho kompetence rozšířena na trestní řízení. Státní zástupci byli státními úředníky justiční správy. V čele organizace státního zastupitelství stál ministr spravedlnosti. Státní zástupce působil u trestního soudu, u kterého byl ustanoven. Státní zástupce nevedl vyšetřování ale pouze rozhodoval o podání žaloby, kterou potom zastupoval před soudem.^{109, 110}

---

¹⁰⁸ Dr. Karel Pippich. In *Zlatá Praha*. roč. 26, čís. 32, s. 383, Z kulturního světa. In *Zlatá Praha*. roč. 38, čís. 15-16, s. 164.

¹⁰⁹ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého...*, s. 220 – 221.

¹¹⁰ Celá kapitola srov. s DOSTÁLOVÁ, J. *Úředníci Krajského...*;

4 Náboženská situace

4.1 Sekularizace

Sekularizace byla historickým procesem, který probíhal nejen v 19. stol. Na sekularizaci je možno pohlížet z několika úhlů pohledu, a proto vymezení pojmu a významu sekularizace není lehké. Různými pohledy na sekularizaci se zabývá například článek Miroslava Kunštáta,¹¹¹ ve kterém jsou vyjmenováváni jednotliví autoři a jejich pohledy na sekularizaci.

Sekularizaci lze vnímat jako „zesvětšování“, jak o tom píše Miloš Havelka.¹¹² Během procesu sekularizace byla proměněna náboženská a světská postavení církví. Havelka se ve svém článku vrací k počátkům sekularizace. Podle něj bylo používání konceptu sekularizace používáno ve spojení s církevními právními a hospodářskými dějinami. Jako sekularizace zde bylo označováno zabránění církevního majetku, především půdy. Tento projev sekularizace je zařazen do poloviny 17. století.¹¹³

Podle Havelky: „*se od sebe navzájem strukturně odlišovaly také (...) a) odcírkevnění (...), tj. procesy politického oslabování a společenské izolace církví, dále podobným směrem jdoucí b) sekularizace církevního majetku a konečně c) sekularizace takřkajíc duchovní či intelektuální.*“¹¹⁴

Ad a) Odcírkevnění – souviselo s postupným ztrácením církevního vlivu ve věcech, které se netýkaly náboženských oblastí. Více zde šlo tedy o světskou moc než o víru. Zjednodušeně lze tedy říci, že šlo o ustupování od zapojování se a ovlivňování domácí světové politiky.¹¹⁵

Ad b) Sekularizace církevního majetku – se objevuje v případě potřeby státu. Reprezentativním příkladem může být josefínské rušení klášterů a zabírání jejich majetku. Vedle tohoto příkladu uvádí Havelka i další, který nesouvisí s potřebami státu, ale týká se tržní organizace ekonomiky. Tím je myšleno využívání církevních statků ke komerčním účelům (vybírání vstupného od turistů, pořádání koncertů), které sekularizují tento církevní prostor.¹¹⁶

---

¹¹¹ KUNŠTÁT, M. Sekularizační paradigma...;

¹¹² HAVELKA, M. Sekularizace a odkouzlení...;

¹¹³ Tamtéž, s. 33 – 34.

¹¹⁴ Cit. Tamtéž, s. 35.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 35.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 35.

Ad c) Sekularizace duchovní, intelektuální – je tou sekularizací, která je v současnosti studována nejčastěji. Jedná se o „*intelektuální rozchod s náboženskostí ve jménu vědecké, světské a pragmatické argumentace, jako označení interního procesu, jímž na sebe veřejný život bere vyloženě světský ráz.*“¹¹⁷ Takto se začal pojem používat v Anglii v polovině 19. století. Stalo se tak vlivem především úspěšných přírodních věd a nových možností technického ovládnutí světa.¹¹⁸

K tomuto vymezení je možno připojit i rozbor pojmu sekularizace spojeného s proměnou vnímání času v 19. století, jak se o tom zmiňuje Milan Hlavačka.¹¹⁹ Ve svém článku poukazuje na sjednocení času gregoriánským kalendářem. Na základě toho začal být čas vnímán intenzivněji a také začal být ovládán. To znamená, že kalendář dělil čas na čas pracovní a čas svátků. Došlo tedy k rozdělení přírodního času, který nemá začátek ani konec, a sociokulturního času, jenž je časem měřeným od ustanoveného začátku do konce. Jako příklad zde může posloužit čas zahájení školního vyučování nebo měření délky pracovní doby.¹²⁰

Právě s použitím času od sebe Hlavačka rozlišuje pojmy sekularizace a desakralizace. Sekularizace tedy je „*historický proces, kdy se politický řád oddělil od duchovně náboženského základu a formy a stal se světským v tom smyslu, že se s předem daného světa nábožensko-filozofické jednoty vydal za vlastními, světsky utvářenými (politickými) cíli a legitimitou až se nakonec politický řád odštěpil od křesťanského náboženství jako své základny a zdroje.*“ Desakralizací je potom myšlen „*pozvolný a mnohdy velmi samovolný rozklad církevní autority cílenými a i náhodnými útoky scientifikované a liberalizované společnosti.*“ Zjednodušeně řečeno je tedy sekularizací myšleno první, politické vymezení, desakralizací potom druhé, sociální vymezení.¹²¹

K sekularizaci a desakralizaci času tedy dochází právě v 19. století. Ve velkých obcích jsou zaváděny radniční hodiny a církevní organizace tak ztrácí právo zvonit a tím určovat čas. Kromě nesakrálních institucí, které začaly určovat čas (pošta, železnice, atp.), se objevují hodiny i v domácnostech. Signály, které dříve vydávaly církevní zvony, získaly v této době konkurenci v signálech radničních. Dny už nebyly děleny podle církevních rituálů, ale podle

---

¹¹⁷ Cit. Tamtéž, s. 35.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 35 – 36.

¹¹⁹ HLAVAČKA, M. Sekularizace a desakralizace...;

¹²⁰ Tamtéž, s. 105 – 106.

¹²¹ Cit. Tamtéž, s. 108.

pracovních a občanských povinností. Záleželo tedy již pouze na individualitě jednotlivců, zda budou sakrální čas dodržovat.¹²²

S desakralizací času docházelo také k redukci počtu církevních svátků. Místo těchto byly zaváděny celonárodní svátky, které neměly církevní charakter. Církev tedy ztratila monopol na rozdělování společenského času mezi práci a zábavu.¹²³

Vedle celonárodních svátků se začaly objevovat také regionální oslavy u příležitostí spíše pro-národních festivit. Součástí takovýchto akcí byly i církevní ceremoniály, které však již nebyly jejich hlavní částí, ale pouze je doplňovaly. Jednalo se především o pokládání základních kamenů školních budov. Česká společnost podobnými akcemi demonstrovala svou sílu a akceschopnost. Oslavy měly sice jen lokální charakter, přesto je možné o nich mluvit jako „o budování či potvrzování české identity oslavujícího kolektivu, pro nějž představovala posvěcená škola či jiný objekt pomyslný vstup češství do prostoru.“¹²⁴ Církevní praktiky zde hrály už jen metaforickou a dekorativní roli.¹²⁵

Lze tedy tvrdit, že ve druhé polovině 19. století česká společnost prostřednictvím konaných akcí prezentovala svou národní totožnost. Tato národní totožnost musela být ale stále podporována a posilována. Národní identita se stala dominantní a překrývala tak identity ostatní, tedy i tu náboženskou. Ritualizované náboženství tak začalo působit v národních službách.¹²⁶

4.1.1 Odkouzlení

Odkouzlování světa sice s procesem sekularizace v 19. století souvisí, netýká se však pouze oblasti náboženství. K odkouzlení došlo i u pojmů *příroda*, *rozum*. Miloš Havelka ve svém článku podotýká, že odkouzlení nebylo původně spojeno se sekularizací, nešlo v něm o proměnu víry a popírá i domněnku Marcela Gaucheta,¹²⁷ který o odkouzlení světa psal jako o *vylučování magického jako prostředku spásy*. Podle Havelky se jedná „pouze o omezování magických, často i mimonáboženských praktik, usilujících o ovlivňování běhu světa a lidských životů (jako je vykládání karet, počítání horoskopů, vstupování do astrálna atp.).“¹²⁸ Magie je tedy nahrazena novými vědeckotechnickými přístupy, což ale neznamená ztrátu a zánik víry.

---

¹²² Tamtéž, s. 109 – 110.

¹²³ Tamtéž, s. 112 – 113.

¹²⁴ Cit. RANDÁK, J. Nacionalizace a sekularizace..., s. 120.

¹²⁵ Tamtéž, s. 118 – 120.

¹²⁶ Tamtéž, s. 121 – 123.

¹²⁷ GAUCHET, M. *Odkouzlení světa...*;

¹²⁸ Cit. HAVELKA, M. *Sekularizace a odkouzlení...*, s. 41.

Vědecký pokrok proto nemusí vést k odnáboženštění. Víra je pouze odsunuta do soukromé sféry.¹²⁹

4.2 Církevně-správní situace od druhé poloviny 18. století

Náboženská situace v Habsburské monarchii byla nastavena převážně reformami Josefa II. z konce 18. stol. Jelikož byli mezi pachateli náboženských deliktů i evangelíci, bylo by dobré zde nastínit jejich zlegalizování.

Ve druhé polovině 70. let 18. stol. se k tiché toleranci nekatolíků začala přiklánět i Marie Terezie. K oficiálnímu vyhlášení náboženské tolerance, které navrhoval kancléř Kounic, se však nepřiklonila. Ani Josef II. si nebyl v tomto ohledu jistý. Po zrušení náboženské komise a zakázání činnosti katolických misionářů 31. prosince 1780 se zvedla vlna žádostí o povolení nekatolických obřadů. Josefa II. iniciativa zdola příliš netěšila, změny se však již blížily.¹³⁰

V této době dochází k ukončení rekatolizačních procesů. Zrušením náboženských komisí došlo k ukončení tlaků na tajné nekatolíky. Skončilo zabavování zakázaných knih. Přes některé zpomalovací a oklešťovací kroky Česko-rakouské dvorské kanceláře byla panovnickým reskriptem ze dne 13. října 1781 povolena vyznání augšpurské, helvétské a řecko-pravoslavné. Podobně jako Česko-rakouská dvorská kancelář byla i některá zemská gubernia v otázce náboženské tolerance spíše konzervativnější, což dokazuje i postup po jejím vyhlášení. Například české gubernium neoficiálně vědělo o vydání reskriptu již 17. října, pražského arcibiskupa a krajské hejtmany informovalo však až 30. října a text byl publikován pouze v němčině. Naproti tomu moravské gubernium přijalo reskript 26. října a hned další den rozhodlo o jeho rozmnožení v obou jazycích.¹³¹

Mezi prostými lidmi vyvolalo vyhlášení náboženské tolerance zmatek. Málokdo si dokázal představit, jak vypadala víra jeho předků. Často byla nazývána vírou husitskou místo bratrské, což bylo dáno náplní misionářských kázání, ve kterých se častěji objevovali Hus a Žižka namísto bratrů Chelčického nebo Řehoře. Celkově byla tolerance chápána velmi liberálně a tak například husité byli sice tolerováni, ale zapsáni mezi luterány.¹³²

Toleranční patent byl v praxi problematicky prosazován. Především v Čechách jej některé vrchnostenské úřady vyhlašovaly se zpožděním a převážně v německém jazyce.

---

¹²⁹ Tamtéž, s. 40 – 42.

¹³⁰ BĚLINA, P., KAŠE, J., KUČERA, J. P. *Velké dějiny...*, s. 89.

¹³¹ Tamtéž, s. 90.

¹³² Tamtéž, s. 92.

Společně s církevními úřady tak získávaly čas na přemlouvání v setrvání v katolické víře. Ti z úředníků a církevních hodnostářů, kteří patent bojkotovali, byli rychlými kroky Josefa II. svých úřadů zbavováni nebo alespoň nějakým způsobem trestáni. Naopak loajálnější byli za prosazování a rozšiřování patentu chváleni.¹³³

Překážkou pro konverzi k nekatolickým náboženstvím byly i náklady na vznik tolerančních sborů, far, škol apod. Navíc i v případě konverze nemohli nekatolíci počítat s osvobozením od závazků vůči církvi katolické. Další překážkou mohlo být manželství katolíka s nekatolíkem, ve kterém se objevily spory.¹³⁴

Toleranční patent byl postupně rozšířen také na židovské obyvatelstvo. Od 19. října 1781 platily toleranční zásady pro Židy v Čechách a 13. února 1782 pro Židy na Moravě. Krátce po vyhlášení židovské tolerance začaly vznikat židovské školy. Učilo se na nich v němčině. Hebrejšтина se používala pouze při bohoslužbách. Dále byla zrušena povinnost nosit označení na oděvu. Židé přestali být dvakrát zdaňováni. Tímto začali být Židé postupně začleňováni do běžného právního systému. Do té doby se pohybovali ve vlastním právním prostoru, který neplatil pro křesťany.¹³⁵

Významnou změnou, která ovlivnila náboženskou situaci, bylo i rušení klášterů. Nejprve byla zrušena subordinace klášterů vůči jejich zahraničním ústředím. To znamenalo, že císařův rozkaz byl důležitější než příkaz řádového představeného. A podle patentu z 29. listopadu 1781 bylo potom přistoupeno k rušení těch klášterů, které se nezabývaly některou z užitečných činností.¹³⁶ V Čechách bylo zrušeno 74 řeholních komunit, na Moravě 41. Z majetku zrušených klášterů vznikl náboženský fond. Klášterní budovy byly přeměněny nejčastěji na nemocnice, sídla úřadů, vojenské kasárny a věznice. Rozprodej majetku zrušených klášterů a postupné chátrání budov mělo částečně vliv i na vzrůst náboženské vlažnosti.¹³⁷

Stejný vliv mělo i omezení počtu církevních procesí a náboženských poutí. Dále měla být omezena také okázalost církevních obřadů. Z kostelů začaly mizet předměty luxusní, které pouze vyvolávaly úžas a zbytečně oslepovaly.¹³⁸

Těmito celkem radikálními josefínskými reformami církve si ji habsburská monarchie podřídila svým zájmům. Avšak již první pražský arcibiskup 19. století, kníže Vilém Florentin Salm-Salm, zmínil josefínské reformy. Salm-salm povolil náboženské průvody a procesí,

---

¹³³ Tamtéž, s. 90 – 94.

¹³⁴ Tamtéž, s. 96 – 98.

¹³⁵ Tamtéž, s. 98 – 101.

¹³⁶ Jako užitečné byly označeny kláštery s činností vědeckou, pedagogickou, charitativní a pastorační.

¹³⁷ BĚLINA, P., KAŠE, J., KUČERA, J. P. *Velké dějiny...*, s. 102 – 106.

¹³⁸ Tamtéž, s. 108 – 109.

znovu se mohly stavět Boží hroby a byla zavedena výuka náboženství na gymnáziích. Tyto kroky však nebyly proti císaři. Ten sice potřeboval církev krotkou, ale také účinnou. Císař si udržel státní dozor nad církví. Veškeré reference o stavu diecézí nebyly posílány do Říma, ale do císařské kanceláře.¹³⁹

Po roce 1819, ve kterém navštívil císař papeže, došlo ke zlepšení vztahů mezi Habsburky a papežskou stolicí. Ve dvacátých a třicátých letech byly obnoveny některé staré řády a řehole. Sice jim byla navrácena některá výsadní práva, kontakty se zahraničím však nadále nemohly vést samostatně.¹⁴⁰

V revolučním období roku 1848 se kněžstvo částečně rozdělilo. První část, zastoupená například vídeňským arcibiskupem, zůstala konzervativně zdrženlivá. Druhá část, do které lze zařadit české kněžstvo, jmenovitě například pražský arcibiskup Alois von Schrenck, se zapojila do revolučních bouří. Kněžstvo se zapojilo především sloužením mší pro obhájce konstituce a pro vlasteneckou činnost. Lze říci, že se tito kněží hlásili k českému hnutí.¹⁴¹

Na biskupské konferenci byl řešen vztah mezi církví a státem. Následně byly roku 1850 vydány císařské patenty, podle kterých se vrátilo biskupům právo rozhodovat v církevních záležitostech. V roce 1855 byl uzavřen konkordát mezi habsburskou monarchií a papežem. Katolická církev získala pravomoci v oblastech výchovy, školství a manželského práva. Přesněji bylo katolické náboženství prohlášeno za nedotknutelné a dostalo se pod ochranu panovníka. Císař mohl biskupy pouze navrhopvat. Faráři byli jmenováni sice vládou, ale ta mohla vybírat pouze ze tří kandidátů, které navrhl biskup. V oblasti školství získali biskupové pravomoc dohledu nad obsahem vyučovacích předmětů. Dále měli právo odvolat učitele náboženství. Biskupové byli oprávněni k výkonu cenzury ve školství. Manželské právo bylo znovu přesunuto pod kanonické právo a v občanském zákoníku byla příslušná část zrušena. Konkordát trval do roku 1870. Poté se církev znovu dostala pod státní dohled.¹⁴²

Situace se začala měnit již vydáním prosincové ústavy. V zákoně č. 142/1867 ř. z. byla zakotvena svoboda víry a svědomí. Duchovní život občana se stal nezávislým na život občana vůči státu. Květnovými zákony¹⁴³ byla obnovena platnost občanského práva, která upravovala manželské vztahy a vztah církve ke školství. Vztahy mezi státem a katolickou církví byly po zrušení konkordátu vymezeny zákonem č. 50/1874 ř. z. O zevních poměrech církve katolické. Tento zákon byl pro vymezení vztahů mezi státem a církví používán i v Československé

¹³⁹ GAŽI, M. Římští katolíci..., s. 16 – 19; dále také MALÝ, K. et al. *Dějiny českého...*, s. 147 – 149.

¹⁴⁰ GAŽI, M. Římští katolíci..., s. 19 – 20.

¹⁴¹ Tamtéž, 20 – 21.

¹⁴² Tamtéž, s. 21 – 24; MALÝ, K. et al. *Dějiny českého...*, s. 228 – 229; KADLEC, J. *Přehled českých...*, s. 205-208

¹⁴³ Zákony č. 47, 48, 49/1868 ř. z.

republiky. Právo jmenovat církevní funkcionáře bylo přiznáno panovníkovi. Církevní činitelé byli nadále veřejnými úředníky a byla na ně převedena část státní agendy. Stát si nadále nechal na starosti majetkové zajištění kněžích.¹⁴⁴

Rakouská právní úprava rozlišovala církve na státem uznané a neuznané. Státem uznané církve se dostaly pod ochranu státu a zákona. Dále vystupovaly jako právnické osoby a veřejné korporace s vlastní samosprávou. Pro stát měly za úkol uzavírání sňatků, vedení matrik a vyučování náboženství. Aby byla některá církev zákonem uznána, musela splnit podmínky vyjmenované v zákoně č. 68/1874 ř. z.¹⁴⁵

4.3 Evangelíci a východní Čechy

Dějiny českého, moravského a slezského protestantismu se prolínají s dlouhým 19. stoletím. Kromě výjimek v Ašsku a Slezsku nebyly a nesměly působit v českých zemích v době protireformace evangelické církve. Tajné lidové nekatolictví tvořilo v době těsně předjosefínské již jen nepatrný zlomek.¹⁴⁶

Vyhlášením Tolerančního patentu Josefem II. se evangelické církve staly povolenými a tolerovanými. Nadále již nebyli jejich vyznavači pro svou víru pronásledováni, avšak prozatím byli jen věřícími druhé kategorie. V českých zemích se tehdy přihlásilo k některému z evangelických vyznání přibližně osmdesát tisíc věřících, což byla asi dvě procenta celé populace. Z tohoto počtu byly dvě třetiny helvetského vyznání a zbylá třetina augšpurského. V Chrudimském kraji, ve kterém vzniklo po vyhlášení náboženské tolerance nejvíce evangelických sborů, bylo roku 1782 v pěti vikariátech¹⁴⁷ napočítáno necelých sedmnáct tisíc nekatolíků a 161 tisíc katolíků.¹⁴⁸

Vzhledem k pouhé toleranci byl rozvoj evangelických církví až do poloviny 19. století nepatrný. Změna nastala až s revolučním obdobím, po kterém došlo k zrovnoprávnění protestantských církví s církví katolickou. Do této doby bylo panujícím vyznáním vyznání římskokatolické. Evangelická vyznání byla tedy nadále omezována. Svě sbory mohli protestanti zakládat pouze v místech, ve kterých se přihlásil dostatečný počet věřících. Tento byl stanoven na pět set lidí nebo sto rodin. Nevýhodou pro rozšiřování nových sborů byla i skutečnost, že si věřící museli vybudování církevních staveb a placení duchovního hradit

---

¹⁴⁴ MALÝ, K. et al. *Dějiny českého...*, s. 229 – 230.

¹⁴⁵ Tamtéž, 230 – 231.

¹⁴⁶ NEŠPOR, Z. R. *Evangelické církve...*, s. 116.

¹⁴⁷ Vikariáty lanškrounský, litomyšlský, skutečský, bohanečský a dašický.

¹⁴⁸ NEŠPOR, Z. R. *Evangelické církve...*, s. 116 – 117; BĚLINA, P., KAŠE, J., KUČERA, J. P. *Velké dějiny...*, s. 94 – 95.

sami. Zároveň ale nebyli osvobozeni od placení místních římskokatolických farářů. Platili tedy dvakrát.¹⁴⁹

Další nevýhodou byla omezená možnost rozvoje pomocí kázání. Evangeličtí duchovní totiž nesměli kázat osobám jiného vyznání. Stejně tak bylo omezeno veřejné projevování evangelictví. Konvertovat sice lidé mohli, museli však nejdříve podstoupit šestitýdenní výuku římskokatolického náboženství, aby věděli, co opouštějí. Kromě první vlny, která nastala po vydání tolerančního patentu, se až do poloviny 19. století počet nekatolíků v Čechách příliš nezvyšoval.¹⁵⁰

V polovině 19. století přestala evangelíkům tolerance stačit a začali se hlásit o zrovnoprávnění s katolíky. Bylo požadováno zřízení českomoravské evangelické konsistoře, dále evangelíci požadovali své oddělení na teologické fakultě a nakonec i zřízení evangelické církevní unie. Jelikož měl požadavek církevní unie nacionální charakter, byl odmítnut německojazyčnými sbory. Ani vláda neměla zájem na posilování českého nacionalismu. Církevní unie tedy realizována nebyla. Ke změnám došlo u jiných evangelických požadavků. V lednu 1849 vydané Protestantské provizorium zrušilo toleranční omezení a evangelíci byli (ve většině případů) zrovnoprávněni s katolíky. Konkordát mezi Rakouskem a Svatým stolcem z roku 1855 však znovu ukázal, že katolické vyznání je stále nadřazené nad evangelické. Tento stav ale již netrval dlouho a 8. dubna 1861 byl vydán Protestantský patent, který zrušil druhořadé postavení evangelíků.¹⁵¹

Ve východních Čechách působili evangelíci již v době předbělohorské. Po vydání Obnoveného zřízení zemského se ale v této oblasti celkem rychle objevilo vysoké procento katolíků, což se projevilo již v soupisech poddaných podle víry z poloviny 17. století.¹⁵² Tento přestup ke katolictví se týkal především německého obyvatelstva. V době rekatolizace až do vydání Tolerančního patentu se tajné nekatolictví tedy udržovalo především u českého obyvatelstva.¹⁵³

Před vydáním Tolerančního patentu tvořilo výjimku mezi českými nekatolickými oblastmi východních Čech pouze panství Lanškroun, kde se vedle českého udržovalo i německé evangelictví. Na rozdíl od severních a západních Čech, ve kterých to bylo dáno především sousedstvím se Saskem, začaly po vydání Tolerančního patentu ve východních

---

¹⁴⁹ NEŠPOR, Z. R. *Evangelické církve...*, s. 117 a 120.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 122 – 123.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 130 – 132.

¹⁵² Náboženskými poměry v Chrudimském kraji se na základě soupisů podle víry zabývá bakalářská práce NEKVAPIL, L. *Náboženské poměry...*, dále také diplomová práce NEKVAPIL, L. *Náboženské poměry...*;

¹⁵³ KAISEROVÁ, K., MACKOVÁ, M. *Exkurz: Němečtí evangelíci...*, s. 169 – 170.

Čechách vznikat povětšinou české evangelické sbory. Výjimky tvořily německé sbory v Heřmanových Sejfech, Čenkovicích, Trutnově a Králíkách.¹⁵⁴

Ve východních Čechách vznikly po vydání Tolerančního patentu čtyři sbory augšpurského vyznání a dvanáct sborů vyznání helvétského. Tyto sbory překonávaly problémy, které toleranční období přinášelo. Sedmdesátileté období tolerance bylo převážně obdobím přežívání. Ve východních Čechách vznikl pouze jeden nový sbor a dva byly obnoveny.¹⁵⁵

Po vydání Protestantského patentu roku 1861 přestala platit různá toleranční omezení. Mezi nimi i omezení týkající se staveb kostelů. Dále došlo k rozvoji evangelických škol. Tato budovatelská činnost se dostala na první místo zájmu evangelických církví. Až po ní se začaly objevovat snahy o prohloubení zbožnosti a vnitřní misie. Většinou zde šlo o zahraniční podněty. Docházelo k vzestupu evangelických elit, které již nebyly tvořeny pouze duchovními, ale i laiky. Evangelíci se dostali do veřejného prostoru a získávali významná postavení. Společně s tím rostla i evangelická menšina, která potřebovala efektivnější správu. Ve východních Čechách pro rozšíření církevní správy proto vzniklo 5 nových sborů a 4 sbory filiální. Z důvodu urbanizace a proměny náboženského života bylo vytvořeno dalších 7 sborů, 3 filiální sbory a několik kazatelských stanic.¹⁵⁶

Hnutí Los-von-Rom (Pryč z Říma) se objevilo ve druhé polovině 19. století. Bylo důležité především pro německojazyčné obyvatelstvo, které ztotožňovalo německví s luterstvím. Nelze však tvrdit, že by výrazně ohrozilo postavení katolické církve. Ve východních Čechách se projevilo ještě slaběji než v jiných oblastech. Částečně však východ Čech ovlivnilo – vzniklo zde 5 nových sborů a další kazatelské stanice.¹⁵⁷

Noví konvertité k evangelictví byli často vzdělaní a na vyšší sociální a ekonomické úrovni. Tito konvertité pozvedali úroveň evangelických sborů, avšak pouze těch německojazyčných. Mezi evangelíky se začaly objevovat nacionální problémy a spory. Tento nacionální rozdíl se projevil i ve stavebních slozích evangelických kostelů. Zatímco jazykově čeští evangelíci stavěli kostely podobné katolickým, případně používali alespoň klasické slohy (novorománský, novorenesanční styl), evangelíci němečtí stavěli spíše secesní budovy sborových domů.¹⁵⁸

---

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 170 – 173.

¹⁵⁵ NEŠPOR, Z. R. „Budování evangelických..., dne 11. 6. 2013.

¹⁵⁶ Tamtéž, dne 11. 6. 2013.

¹⁵⁷ Tamtéž, dne 11. 6. 2013.

¹⁵⁸ Tamtéž, dne 11. 6. 2013.

Vzhledem k vysoké koncentraci evangelíků ve východních Čechách¹⁵⁹ zde vznikly dvě evangelické instituce. První byl reformovaný učitelský ústav v Čáslavi, který byl jediným svého druhu v celém Předlitavsku. Jeho kvalita byla sice problematičtá, avšak až do počátku 20. století byl jediným intelektuálním centrem helvetského vyznání v Čechách a na Moravě. Druhým byl Lutherův ústav v Hradci Králové, jenž byl pro vyznání augšpurské. Tento se nikdy nestal intelektuálním centrem. Augšpurské vyznání však bylo úspěšné v jiné rovině – a to vydávání časopisu *Evanjelický církevník*, *Evanjelická matice* a kalendář *Hus*.¹⁶⁰

Na konci 19. století byl nacionalismus problémem, kvůli kterému se začali Češi a Němci oddělovat. Přesto však prostředí východních Čech ukazuje i přátelské soužití obou evangelických církví. Byly používány společné modlitebny a kazatelské stanice. V roce 1918 došlo ke spojení českojazyčných evangelických sborů augšpurského i helvétského vyznání do církevní unie – Českobratrská církev evangelická.¹⁶¹

Na závěr této kapitoly je možno už pouze dodat informaci, že počet čtyř sborů augšpurského vyznání a 12 sborů vyznání helvetského se na konci první světové války změnil na 11 augšpurských sborů a 19 sborů helvetských.¹⁶²

---

¹⁵⁹ Viz přílohy č. 3 a 4.

¹⁶⁰ NEŠPOR, Z. R. „Budování evangelických...“, dne 11. 6. 2013.

¹⁶¹ Tamtéž, dne 11. 6. 2013.

¹⁶² Tamtéž, dne 11. 6. 2013.

5 Rušení náboženství v Chrudimském kraji – rozdělení případů a jejich rozbor

Studované spisy Krajského soudu v Chrudimi lze rozdělit podle několika hledisek. Jako první možnost dělení je dělení na zločiny a přečiny. Častěji se rušení náboženství řešilo jako přečin podle § 303. V několika případech také došlo k překvalifikování činu ze zločinu na pouhý přečin. Další možností, vzhledem k početnosti případů, je dělit činy podle toho, zda obžalovaný byl opilý nebo střízlivý. Možností je také dělit činy na náboženské a nenáboženské. Nenáboženskými jsou myšleny takové činy, které, kdyby byly spáchány za jiných okolností, nenaplnovaly by skutkovou podstatu paragrafů o rušení náboženství (př. fyzické napadení v kostele). Dále lze rozdělit činy na protikatolické páchané evangelíky a protievangelické páchané katolíky. Další možností dělení je podle způsobu a obsahu vykonaných trestních činů. V takovém případě jsou delikty děleny na skupinu, kdy skutky byly spáchány ústně, verbálně a skutky, které byly spáchány nejen verbálním projevem (parodování). Občas se objevily také činy spáchané kvůli sporu s knězem.

5.1 Opilost jako příčina spáchání deliktu

Téměř polovina případů se odehrála pod vlivem alkoholu, na což se obžalovaní při obhajobě často vylouvali. Tyto výmluvy mohly být později polehčující okolností při vyměřování trestu. Problémem pro obžalované bylo dokázat míru své opilosti. Soud totiž často dával za pravdu svědkům, kteří nezdůvodnili, že pachatel byl sice opilý, ale ne natolik, aby nevěděl, co činí.

Například František Kučera, 42 let starý katolík a otec tří dětí z obce Sv. Kateřina, byl dne 12. srpna 1869 za svůj nevybíravý výrok o hození sv. Jana Nepomuckého do Vltavy (§ 303) odsouzen na osm dní do vězení. Kučera se snažil zapírat a tvrdil, že si nic nepamatuje, výpovědi svědků však říkají: „že František Kučera opilým nebyl, aby nevěděl, co mluví, a nemůže se tedy za to míti, že Kučera opilým byl, když slova výše uvedená pronesl.“¹⁶³ V tomto případě nebyla Kučerova opilost uznána jako polehčující okolnost a za přestupek byl odsouzen k osmi dnům vězení s postem každý pátek.¹⁶⁴

Podobně tomu bylo i v případě Čenka (Vincenta) Merty, 26letého domkaře z Výprachtic, který 22. října 1885 v hostinci Tadeáše Falty popřel existenci Boha a řekl: „kdyby Bůh na jeho ženu škrábal a chtěl s ní v milostném poměru něco si dovoliti, tím že by

¹⁶³ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis František Kučera (ze Sv. Kateřiny).

¹⁶⁴ Tamtéž.

zatřásl.“¹⁶⁵ Touto řečí se dopustil zločinu podle § 122. Tento případ byl komplikovanější o to, že Čeněk Merta podobné řeči vedl i v dřívější době v jiných hostincích. 22. října 1885 navíc kromě těchto řečí urazil a napadl Tadeáše Chládku, obecního radního, který na něho podal udání k Okresnímu soudu v Lanškrouně pro přestupek proti bezpečnosti cti. Svědek Josef Zedník se k opilosti vyjádřil takto: „*Dle mého náhledu byli oba napilí avšak né tak opilí aby nebyli věděly co mluvějí.*“¹⁶⁶ Originální výpověď podal, sice pro jiný Mertův výstup, Josef Skalický 69letý výminkář z Výprachtic, který si už nepamatuje řeči, které Čeněk Merta vedl, za to si vybavuje jeho stav: „*Které řeči dříve vedl, to už nepamatuju, neb jsem už starý a mám krátkou paměť; pamatuju jen, že to byly řeči urážlivé proti náboženství a proti Bohu. Já jsem tenkrát na Mertovi nepozoroval nic, že by byl býval opilý nebo napilý; jak jsem tam přišel už měl vypito a nedal si nic nalíti. Já jsem z jeho chování ani z jeho chůze ani na řeči nemohl posouditi, že by byl býval opilý nebo napilý.*“¹⁶⁷ Sám Merta takové chování ve Faltově hostinci popírá a ve své výpovědi tvrdí, že si pro vypitý alkohol nic nepamatuje. Z dopisu Tadeáše Chládku C. k. krajskému soudu v Chrudimi vyplývá skutečnost, že Vincenc Merta se pravděpodobně pokusil odvrátit vinu ze sebe právě na Tadeáše Chládku, který ho měl napadnout, což Chládek v tomto dopisu popírá a jmenuje svědky, kteří mu to mají dokázat. Čeněk Merta byl nakonec i přes své zapírání odsouzen.¹⁶⁸

Naopak u Jana Kalouse, obuvnického mistra ze Skutče, byla opilost jako polehčující okolnost uznána. Jan Kalous 11. března 1867 v hostinci ve Skutči vedl řeči proti sv. Václavovi (§ 303) a sice: „*Pořáde jste chtěli vloni svatého Václava míti, on vám ale vloni nepomohl, z díry ani nevylezl, já na svatého Václava se**, on mně okradl o 8000 z[latých], ten zloděj at' mne v pr*** políbí, já toho lumpa budu žalovat.*“¹⁶⁹ Opilost pachatele je jako polehčující okolnost brána v úvahu při vyměřování trestu takto: „*b) že byl v prudkém hnutí mysli, přišed?? v úpadek a byv napilý.*“¹⁷⁰ Jan Kalous si odpykal trest 14 dní tuhého vězení s půstem každý pátek a samovazbou.¹⁷¹

Stejně tak byla opilost polehčující okolností pro Josefa Roubínka z Voletic u Luže. Josef Roubínek se dne 16. ledna 1864 v košumberské hospodě posmíval jednomu místnímu pobožnému muži: „*Svatoušku, jsi svatý, jen že ti z pekla nohy koukají! (...) Svatý Václav jest*

¹⁶⁵ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 300, složka V. Merta, Obžalovací spis.

¹⁶⁶ Tamtéž, Protokol s výslechem svědka Josefa Zedníka.

¹⁶⁷ Tamtéž, složka V. Merta, Protokol s výslechem svědka Josefa Skalického.

¹⁶⁸ Tamtéž, složka V. Merta.

¹⁶⁹ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis Jan Kalous, Rozsudek.

¹⁷⁰ Tamtéž, spis Jan Kalous, Rozsudek.

¹⁷¹ Tamtéž, spis Jan Kalous.

*také svatý, ale poku**** v Praze děvky.*¹⁷² Touto řečí se dopustil přestupku proti § 303. Při vyměřování trestu byla Josefova opilost uvedena takto: „*b) lihovým nápojem byl rozjítřen.*“¹⁷³ Josef Roubínek si za svůj výrok odpykal trest 14 dní tuhého vězení zpřísněný postem každý pátek.¹⁷⁴

Oba posledně uvedené příklady mají dokládat opilost jako polehčující okolnost, je však nutno dodat, že v obou případech měla pravděpodobně vyšší váhu jako polehčující okolnost rodinná situace. Jan Kalous byl v té době otcem dvou dětí a Josef Roubínek tří. Z toho důvodu byly tresty sníženy pravděpodobněji. Odsouzením otce rodiny by totiž neměla trpět jeho nevinná rodina.

Často byla, a to nejen v opilosti, jak bude rozebráno i v další části této práce, urážena Panna Maria. Jedním z pachatelů, kteří uráželi Pannu Marii, byl i Josef Sila, ženatý katolík a zednický tovaryš, který „*v prudkém hnutí myslí,*“ řekl: „*Kristus jest parchant,*“ a pokračoval „*Pana Maria jest ku****.*“¹⁷⁵ Za tuto řeč (§ 122) dostal trest (pouze) jeden měsíc v žaláři s půstem každý pátek.¹⁷⁶

Dalším a poněkud originálním hospodským výrokem o Panně Marii je výrok Josefa Morávka ze Skořenic. Tento 35letý soukromník a bývalý nadporučík u zemské obrany dne 22. května 1884 ve skořenické hospodě prohlásil: „*že jeho tetá mu vypravovala, že Pán Ježíš přišel na svět čelem Panny Marie, on že tomu nevěří, že se musel Pan Ježíš narodit jako každý jiný člověk, že jest možná že svatý Josef s Pannou Marií obcoval, že Panna Maria jest matkou Boží a že tedy není pannou.*“¹⁷⁷ Touto řečí spáchal přečin podle § 303. Josef Morávek se hájil tvrzením, že nechtěl náboženství zlehčovat, ale pouze na něj vyjádřit další možný náhled. Podle obžalovacího spisu byla tato obhajoba nedostatečná, jelikož hospoda nemůže být místem, kde by se mohl lid o náboženství poučovat.¹⁷⁸

Protikatolický nádech má případ Jana Kroulíka, který zlehčoval katolický zvyk přímlyvy Panny Marie. Kroulík tvrdil, že stačí Pannu Marii uplatit, aby se člověk dostal do nebe. Touto řečí spáchal přečin podle § 303. Odvolával se přitom na evangelické noviny, ve kterých se mělo psát: „*že pán Ježíš chodil po nebi, že tam napadl hříšníka, že šel dále a napadl jich tam více, že šel tedy k vrátnému svat.[ému] Petrovi a ptal se ho, jak to přijde, že vidí v nebi hříšníky, načež mu Petr odpověděl, že on tím není vinen, že je tam pustila matka*

---

¹⁷² Tamtéž, spis Josef Roubínek, Rozsudek.

¹⁷³ Tamtéž, spis Josef Roubínek, Rozsudek.

¹⁷⁴ Tamtéž, spis Josef Roubínek.

¹⁷⁵ Tamtéž, spis Josef Sila, Rozsudek.

¹⁷⁶ Tamtéž, spis Josef Sila.

¹⁷⁷ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 298, složka Jos. Morávek, Spis obžalovací.

¹⁷⁸ Tamtéž, složka Jos. Morávek.

*Boží malýma zadníma dvířkama.*¹⁷⁹ Jan Kroulík byl nakonec odsouzen na 14 dní tuhého vězení s postem každý pátek.¹⁸⁰

Hospody a hostince byly nejčastějším prostředím, kde docházelo k deliktům proti náboženství páchaným v opilosti. Opilí pachatelé se však objevovali i na jiných místech. Velmi často byl takovým místem hřbitov, na kterém pachatelé rušili především pohřební obřad.

Na pohřbu evangelíka Josefa Hromádka, který se konal 21. června 1900, se Josefu Bálkovi nelíbilo místo, kam měl být Josef Hromádka uložen. Podle obžalovacího spisu nejprve tvrdil, že v hrobě, jenž byl připraven pro Josefa Hromádka, je pohřben jeho dědeček nebo babička a potom řekl: *„to je hřbitov náš (katolický) helveti sem nepatří.“*¹⁸¹ Josef Bálek se vmlouval na svou opilost a částečně se k přečinu přiznal, některé věci však zapřel s tím, že si na to nepamatuje. Za přestupek podle § 303 byl odsouzen na 8 dní tuhého vězení s dvěma posty.¹⁸²

Další případ spáchaný v opilosti na hřbitově se stal 24. května 1862 v Žamberku. Pachatelem byl Václav Hofman, který se údajně choval neslušně a rušil při církevním obřadu svčení kříže (§ 303). Obviněný Václav Hofman se vmlouval na opilost, to však svědkové zlehčovali a tvrdili, že nebyl tak opilý, aby nevěděl, co dělá. Václav Hofman byl odsouzen na 5 týdnů tuhého vězení.¹⁸³

Příležitostmi, při nichž bylo možné spáchat náboženský delikt, bylo konání různých pobožností a církevních obřadů. Jeden takový případ se stal 9. června 1912 ve Zhoři při pobožnosti s kázáním u kříže na návsi, která se konala u příležitosti tamní poutě. Během kázání faráře Šavrdu, ve chvíli kdy *„uváděl, že Bůh jest dárcem všeho dobra,“* ozval se František Škroch: *„to víme, to nepotřebujeme vědět.“*¹⁸⁴ Při tomto svém výkřiku měl navíc na hlavě klobouk, čímž vzbuzoval pohoršení o to větší a klobouk mu byl někým strhnut z hlavy. Farář Šavrda pokračoval v pobožnosti. Když po kázání zazpíval žalm, začal *„Jan Kopecký hulákati: “hahaha“, jakoby zpěv farářů chtěl nápodobiti.“*¹⁸⁵ Ještě před tímto výstupem měl ke Kopeckému Škroch přistoupit a říct: *„troubo, ty se modlíš?“*¹⁸⁶ Tímto svým jednáním narušovali konání pobožnosti a u účastníků vyvolali pohoršení (§ 303). Oba se hájí svým podnapilým stavem. Tento stav svědci dosvědčují, ale tvrdí, že nebyli tak opilí a dobře věděli,

¹⁷⁹ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 301, složka Jan Kroulík, Spis obžalovací.

¹⁸⁰ Tamtéž, složka Jan Kroulík.

¹⁸¹ Pramen, inv. č. 1260, karton č. 603, složka Josef Bálek, Spis obžalovací.

¹⁸² Tamtéž, složka Josef Bálek.

¹⁸³ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis Václav Hofman.

¹⁸⁴ Pramen, inv. č. 1260, karton č. 613, složka František Škroch a Jan Kopecký, spis obžalovací.

¹⁸⁵ Tamtéž, složka František Škroch a Jan Kopecký, spis obžalovací.

¹⁸⁶ Tamtéž, složka František Škroch a Jan Kopecký, spis obžalovací.

co činí. Rozsudkem ze dne 21. října 1912 byl František Škroch odsouzen na 14 dní tuhého vězení s jedním postem. Naproti tomu Jan Kopecký byl od trestu osvobozen. Bylo sice prokázáno jeho nevhodné chování při pobožnosti, podle svědka Josefa Marela ležel však obviněný později v hostinci na zemi a tím byla prokázána jeho úplná opilost.¹⁸⁷

Následující příklady deliktů spáchaných pod vlivem alkoholu nemají žádný jednotící prvek (kromě opilosti pachatelů) jako příklady předchozí. Vybrány jsou činy nějakým způsobem zvláštní, originální.

O originální přestupek proti náboženství se postaral Josef Fofonka, který se v podnapilém stavu účastnil dne 21. května 1869 procesí o Božím těle. Během této veřejné katolické pobožnosti se Fofonka projevil zvláštním kvičením. Toto jeho chování vyvolalo u účastníků pobožnosti pohoršení. Mezi účastníky byli i dva četníci, kteří v rozsudku figurují jako přísežní svědci celé události a pravděpodobně byli i autory četnického hlášení. Josef Fofonka byl za své nevhodné chování potrestán 14 dny tuhého vězení zpřísněnými posty každý pátek.¹⁸⁸

Josef Němec z Borové se provinil proti § 303 dne 18. března 1868. Tento učitel evangelického vyznání se, posilněn alkoholem, v hospodě vyjádřil o své přísaze u okresního soudu v Poličce. Jako evangelík nechtěl přísahat u černého kříže, který měl soudní úředník v kanceláři, ale u okna před živým Bohem. Černý kříž s Ježíšem označil obviněný Josef Němec před hospodskými hosty jako „černého mamlase,“ později se snažil sice tvrdit, že tímto výrokem myslel nějakého černě oblečeného člověka, který měl být jeho přísaze přítomen. Tato výmluva Josefu Němcovi však neprošla a byl odsouzen na 8 dní vězení s postem v pátek.¹⁸⁹

Evangelík Jan Hrubeš měl problém s křížem, který u jeho pole postavili katoličtí osadníci. V Kojicích před hospodou pana Schulhofa se v květnu roku 1863 o tomto kříži před svědky vyjádřil: „Šulhofe, dej si sem na dům taky něco, nějakého hastrmana, tatrmana neb oběšence, jako mě postavili ty kluci katolíci na můj grunt kámen, a já kamení vyvorávám.“¹⁹⁰ Výpovědi ostatních svědků se liší pouze v detailech. Rozsudek vydaný dne 27. prosince 1865 odsoudil Jana Hrubeše za přečin podle § 303 na 8 dní tuhého vězení. Při vyměřování trestu mu pomohla jeho rodinná a hospodářská situace (otec 7 dětí a majitel rolnického statku) i jeho podnapilý stav. Přes nízký trest se však proti rozsudku Jan Hrubeš odvolal. Součástí spisu je i

---

¹⁸⁷ Tamtéž, složka František Škroch a Jan Kopecký.

¹⁸⁸ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis Josef Fofonka.

¹⁸⁹ Tamtéž, spis Josef Němec.

¹⁹⁰ Tamtéž, spis Jan Hrubeš, protokoll – výpověď Václava Verunáče.

dopis s rozhodnutím o odvolání od C. k. vrchního zemského soudu v Praze ze dne 6. března 1866, který potvrdil rozsudek krajského soudu.¹⁹¹

František Kučera, evangelík helvetského vyznání z Borové, se dopustil přestupku podle § 303, když v borovské hospodě svou řečí urážel katolické náboženství. A to takto: „že Jan Nepomucký byl kur****, že zku**** svatému Václavu ženu.“¹⁹² Kučera se sice vymlouval na úplnou opilost, kdy nevěděl, co mluví. Taková opilost byla ale „vyvrácena logickou důsledností jeho řeči a seznáním svědků.“¹⁹³ Kučera byl odsouzen na dvacet dní tuhého vězení s posty v osmý a šestnáctý den.¹⁹⁴

Evangelík Josef Stružinský vyjádřil ve své opilosti názor na katolické náboženství. Před manželi Zavřelovými dne 14. prosince 1862 prohlásil: „Slavnost božího těla nejní u katolíků žádná slavnost, poněvadž průvod při slavnosti božího těla neodbejval kněz, nebrž ku****.“¹⁹⁵ Při vyměřování trestu byly vzaty v úvahu přitěžující okolnosti, a to především fakt, že kromě přečinu proti náboženství, spáchal Josef Stružinský ještě navíc zločin krádeže. Naopak polehčujícími okolnostmi byla pachatelova rodinná situace a podnapilý stav při spáchání deliktu. V konečném verdiktu potrestal soud Josefa Stružinského 5 týdnů tuhého vězení zpřísněnými posty každý pátek.¹⁹⁶

Katolík Václav Kašpar z Dašic se provinil podle § 122 zločinem rušení náboženství po špatné zkušenosti s holickým kaplanem, se kterým měl konflikt při pohřbu svého dítěte. V hospodě si na kaplana postěžoval a dále se podle svědků vyjadřoval: „že jsou kněží darebáci, že lidi přetahují, že kážou lidem o milosrdenství, sami ale že žádné nemají, že jest to katolíkovi hanba v tom náboženství setrvat, že více do kostela na kázání nepůjde,(...) on že na náboženství s****.“¹⁹⁷ Za tuto opileckou řeč dostal trest dva měsíce v žaláři s pústy první pátek v měsíci.¹⁹⁸

Vážně se proti § 122 provinil Josef Stárek, který 21. října 1856 v kořalně v Kameničkách zpíval „rouhající píseň: židovský pán Ježiš v černých punčoškách, když mu bylo 12 let, skákal po děvečkách.“¹⁹⁹ Josef Stárek byl několikrát napomenut, aby píseň nezpíval, přesto neuposlechl a zazpíval ji ještě několikrát před četníky, před představeným obce i při cestě k okresnímu soudu do Hlinska. Stárek zpíval urážlivou písničku i při jiných

---

¹⁹¹ Tamtéž, spis Jan Hrubeš.

¹⁹² Tamtéž, spis František Kučera (z Borové), rozsudek.

¹⁹³ Tamtéž, spis František Kučera (z Borové), rozsudek.

¹⁹⁴ Tamtéž, spis František Kučera (z Borové).

¹⁹⁵ Tamtéž, spis Josef Stružinský, rozsudek.

¹⁹⁶ Tamtéž, spis Josef Stružinský.

¹⁹⁷ Tamtéž, spis Václav Kašpar, rozsudek.

¹⁹⁸ Tamtéž, spis Václav Kašpar.

¹⁹⁹ Tamtéž, spis Josef Stárek, rozsudek.

svých návštěvách hospody, přesto se u soudu vymlouval, že byl tak opilý, že si nepamatuje, co zpíval. Proti této výpovědi mluví fakt, že při zadržení si Stárek uvědomoval následky, když četníkům řekl, že ví, že ho za to zatknou. Zároveň vystoupil i proti četníkům, čímž si přitížil při výměřování trestu, stejně jako ublížením na zdraví jednomu sousedovi. Za všechny činy dostal trest 4 měsíce žaláře s půstem každý druhý pátek.²⁰⁰

Karel Vohralík z Holic dlužil Adolfu Pulpánovi z Nového Hradce 10 zl. stříb. Byla na něho proto vypsána exekuce. 20. listopadu 1856 se vykonavatelé exekučního výměru dostavili do domu Karla Vohralíka. Ten se kvůli tomu vrátil z hospody Dupačky domů, kde odmítl exekuční rozhodnutí od úředníků přijmout a roztrhal ho. Před úředníky se potom vyjádřil: „*Ty, potvoro Bože! Jsili spravedlivý, pojď dolů a zabi mne! Že ale nejsi spravedlivý, musí hrom do tebe udeřit, neb kdybys byl spravedlivý, musel bys všechny potvory pobít.*“²⁰¹ Po této rouhavé řeči označil za potvory a zloděje i exekuční úředníky. Kromě zločinu urážky náboženství (§ 122) spáchal Karel Vohralík i přestupek proti veřejnému zřízení (§ 312). Při výměře trestu opět pomohla více rodinná situace, kdy by manželka obviněného zůstala s dětmi sama na starost o domácnost, než opilost pachatele. Trest byl tedy vyměřen pod spodní hranicí doporučeného rozsahu a to ve výši 6 týdnů žaláře zpřísněného půstem druhý a čtvrtý pátek výkonu trestu.²⁰²

Václava Hrdličku ze Sezemic udal za zločin rušení náboženství (§ 122) Jan Beránek. Tito dva pánové spolu seděli 16. října 1878 v sezemické hospodě, kde mezi nimi vznikl konflikt. Václav Hrdlička si myslel, že ho Beránek urazil a proto mu začal nadávat. Po chvíli začal Hrdlička vyprávět o svém konfliktu s páterem Sedlatým, který ho „*v jeho nemoci přišel navštívit (...) a že zamýšlel jej k zpovědi připravit, on ale že na toho lajdáka zadnici vystrčil, on že takovému chlapu zpovídat se nebude, on že se sám v duchu vyzpovídá,*“ a dále pokračoval o dalším farárovi „*Ty neřádi, jako ten pat. Šinkora, on že mu ale nyní říká Sekera, když k němu jeho dcera k sv. zpovědi přišla, on že jí nechtěl zpovídat, protože mněla za manžela pojmut evangelíka,*...“²⁰³ Nakonec se Hrdlička rouhal Bohu větou: „*že Krystus byl jen takový chytrý chlap.*“²⁰⁴ Václav Hrdlička se pokusil odvolat k vrchnímu soudu, jelikož nebyli předvoláni jeho svědkové.²⁰⁵ To se mu nepovedlo. V rozhodnutí o odvolání od C. k. vrchního zemského soudu v Praze stojí, že Hrdličkovy námitky nijak neovlivňují výsledek

²⁰⁰ Tamtéž, spis Josef Stárek.

²⁰¹ Tamtéž, spis Karel Vohralík, rozsudek.

²⁰² Tamtéž, spis Karel Vohralík.

²⁰³ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 292, složka Václav Hrdlička, udání okresnímu soudu od Jana Beránka.

²⁰⁴ Tamtéž, složka Václav Hrdlička, spis obžalovací.

²⁰⁵ Václav Hrdlička se pokusil odvolat pravděpodobně ještě před hlavním přelíčením. Hrdlička se patrně pokusil předvolat svědky, kteří by při hlavním přelíčení vypovídali v jeho prospěch. Tito svědci nejspíše předvolání nebyli, a proto se Hrdlička odvolal k vrchnímu zemskému soudu.

soudního jednání. Svědci, které si vybral na prokázání své nevin, totiž pouze dosvědčovali, že Hrdličku uvedený výrok neslyšeli vyslovit. Naopak svědci, kteří vypovídali proti Hrdličkovi, byli označeni za věrohodné. V rozhodnutí o odvolání je nakonec uvedeno, že předvolání Hrdličkových svědků není nutné. Podle rozsudku byl Václav Hrdlička odsouzen na 6 týdnů žaláře s postem každý pátek.²⁰⁶

Inženýr Hans Arbter pobýval v březnu roku 1881 v Prachovicích. Jeho úkolem bylo vyměřování trati pro železniční dráhu z Prachovic přes Ronov nad Doubravou do Čáslavi. Po dobu vyměřování byl ubytován v prachovickém hostinci, ve kterém se potkával s místními obyvateli. Ze soudních protokolů vyplývá, že Hans Arbter mluvil pouze německy a proto mu někteří prachovičtí nerozuměli. Přesto se vždy našel někdo, kdo mohl ostatním překládat, co Arbter říkal. Většina jeho výroků byla mířena proti náboženství. Podle jedné výpovědi, která se objevila ve výslechovém protokolu starosty obce Holuba, Arbter řekl: „*že není Bůh, že on jest Bůh, a že co se stává, stává se přírodou.*“²⁰⁷ Dalšímu skutku inženýra Arbtera byla přítomna manželka provozovatele hostince. Do hostince přišel nějaký mladík a nabízel malé figurky svatých a křížky. Hostinská si vybírala a do toho přišel Arbter, který si vzal jednu figurku a „*vytřel si tou figurkou zadní část těla.*“²⁰⁸ Při jiné příležitosti, kdy svědek dosvědčuje i opilost inženýra, řekl Arbter směrem k obrazům svatých pověšených v šenkovně: „*ty obrazy by se měly sebrat a hodit do záchodu.*“²⁰⁹ Inženýr Hans Arbter byl obviněn ze zločinu podle § 122, v konečném rozsudku bylo jeho chování překvalifikováno na pouhý přestupek a byl mu vyměřen trest 14 dní tuhého vězení zostřeného postem každý pátek. Tento případ má blízko k zařazení mezi případy vědomé a úmyslné, avšak vzhledem k opilosti pachatele v několika případech byl zařazen právě do této skupiny deliktů.²¹⁰

U pachatele Jana Nováka se sešlo hned několik příbuzných deliktů. Podle udání svědka, když chodil Jan Novák z hospody, křičel urážlivé výroky směrem k četníkům, Bohu a císaři. Stejně tak vypověděly i dvě svědkyně, ke kterým Jan Novák přišel do bytu. Vyjádřil se tehdy takto: „*policajti jsou všickni kur***ci, komisař je takový kur***ník jako já a purkmistr je takový kur***ník jako já. Císař pan si drží židovky, je kur***ník jako já a pan Kristus je takový kur***ník jako já!*“²¹¹ Obžalovaný sice tvrdí, že si nic nepamatuje, a že musel být opilý, svědkové ale tvrdí, že byl jenom podnapilý. Jan Novák spáchal zločiny urážky náboženství (§

²⁰⁶ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 292, složka Václav Hrdlička, spis obžalovací.

²⁰⁷ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 294, složka Hans Arbter, protokol s výslechem Josefa Holuba.

²⁰⁸ Tamtéž, složka Hans Arbter, protokol s výslechem Josefy Altrichtrové.

²⁰⁹ Tamtéž, složka Hans Arbter, protokol s výslechem Josefa Seckého.

²¹⁰ Tamtéž, složka Hans Arbter.

²¹¹ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 296, složka Jan Novák (z Holic), obžalovací spis.

122) a urážky veličenstva (§ 63). Odsouzen byl na 5 měsíců v žaláři s posty v pátek každých 14 dní.²¹²

Pachatelem dalšího případu je řezník Josef Záruba z Luže, který nebyl v době spáchání zločinu nikde zaměstnán a žil z výdělků své ženy Antonie Zárubové. Ta si vydělávala výukou šití. Její manžel podle obžalovacího spisu chodil do hospod, kde manželčiny peníze propíjel. Často se domů vracel opilý a v tu dobu nadával na náboženství. Udání na něho přišlo od matky jedné z učnic, když se její dcera vrátila z učení dříve, než bylo domluveno. Učnice Celestina Šlidrová pověděla matce výroky, které slyšela od Josefa Záruby: „že Pán Bůh je u něho kluk, že se mu vys*** do huby, Krystus Pán že je maňas a kluk a andělé že jsou trhani!“²¹³ Touto řečí spáchal zločin podle § 122. Josef Záruba tvrdil, že takové výroky neproněsl, nebylo mu ale dáno za pravdu. Navíc, pravděpodobně kvůli předchozím několika trestním stíháním a spáchaným činům, bylo v obžalovacím spisu navrženo, aby obviněný Záruba zůstal ve vazbě. Rozsudek byl vynesena 8. října 1884 a odsoudil Josefa Zárubu k trestu 4 týdnů v žaláři s posty první a třetí pátek.²¹⁴

Příběh dalšího pachatele, opilého tuláka bez jedné nohy, se odehrál 9. srpna 1892 v Ústí nad Orlicí. Josef Homolka cestoval z Chrudimi do České Třebové. Měl ale málo peněz a dostal se pouze do Ústí nad Orlicí. Chodil tedy po městě a žebrol o peníze, které následně údajně propil. Když došel do Hilvátské (*sic*) ulice, kde stála socha Svaté Trojice, křičel: „vidíte kus kamene, to neudělal Pán Bůh, udělal to mistr, zlatník to ozlatil, a teď se tomu klanějí, kdyby Svatá Trojice něco mohla, tak by mě pomohla, ale nic nezmuže, čím více jsem se modlil, tím více mě noha bolela (...) já nevěřím žádnému Bohu.“²¹⁵ Touto řečí se Bohu rouhal podle § 122, navíc před svědky i malými dětmi, čímž vzbudil veřejné pohoršení. Homolka tvrdil, že byl opilý a nic si nepamatuje. Přesto byl nakonec odsouzen na 6 týdnů žaláře.²¹⁶

Předposlední opilecký případ se stal 29. února 1892. Upozornil na něj v udání ze dne 12. března 1892 Josef Dušek, chalupník v Dolní Dobrouči. Podle tohoto udání se v noci na poslední únorový den v dobroučském hostinci trochu víc pila kořalka a většina hostů byla podnapilá. K ránu začali mluvit o náboženství a v té řeči se Ignác (Hynek) Mareš vyjádřil protinábožensky, a to slovy: „V žádné víře není tolik zlodějů, jako v křesťansko katolické, - já

²¹² Tamtéž, složka Jan Novák (z Holic).

²¹³ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 297, složka Josef Záruba, spis obžalovací.

²¹⁴ Tamtéž, Josef Záruba.

²¹⁵ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 304, složka Josef Homolka, spis obžalovací.

²¹⁶ Tamtéž, složka Josef Homolka.

na víru křesťansko katolickou se**.“²¹⁷ Tímto se provinil proti § 122. Výmluvy i svědecká potvrzení, že byl Hynek Mareš úplně opilý, nebyla brána jako dostačující a obviněný přes opilost musel vědět, co říká. V rozsudku byl jeho čin překvalifikován ze zločinu na pouhý přestupek a tím se snížila i možná délka trestu. Hynek Mareš byl dne 14. července 1892 odsouzen do vězení na dobu 14 dní. Tento trest byl zostřen dvěma posty.²¹⁸

Poslední případ, za který mohl vypitý alkohol, se týká jednoho pardubického hostinského. Josef Čapský podle výpovědi několika svědků a podle četnického oznámení vedl ve svém hostinci ve Vodní ulici protináboženské řeči. Svědci Jindřich Picka a Bedřich Bednář tvrdí, že během roku 1899 se Čapský vyjádřil: „*Katolické kosteli i s kněžími na ty já se**, ty nejlepší zapálit,*“ a při jiné příležitosti: „*Panna Maria byla ku*** a pán Bůh je zloděj na ty já se**.*“²¹⁹ Tyto jeho výroky naplnily skutkovou podstatu přestupku podle § 303. Čapský ve své výpovědi všechna nařčení popřel a uvedl, že s Bedřichem Bednářem měl konflikt, když se Bednář v hostinci choval hlasitě a manželka Čapského ho musela z hospody vykázat. Při nejmenším zvláštní je odůvodnění obžaloby Čapského v obžalovacím spisu. Vše je totiž postaveno na výpovědi svědka Bedřicha Bednáře, který ale mohl mít na Čapského zlost pro vyhození z hostince. Jeho výpověď je podle obžalovacího spisu opřena a potvrzena výpovědí Jindřicha Picka, o kterém je psáno, že nemá dobrou paměť a jediné co si pamatuje je, že se mluvilo o kostelích. Nakonec vše ještě podporuje výpověď manželů Broučkových, kteří do hostince přišli až poté, kdy už Čapský o náboženství nemluvil a vše jim řekl pouze Bednář. Přestože ve prospěch obžalovaného mluví další dva svědci, soud dal za pravdu Bednářovi a Josef Čapský byl za přestupek odsouzen.²²⁰

Delikty proti náboženství spáchané v opilosti byly doménou mužů. V soudních spisech nebyla nalezena žádná žena, coby opilá pachatelka. Celkově lze říci, že ženy se v těchto opileckých případech objevovaly spíše výjimečně a to i v pozici svědkyň. Pokud ano, byly to převážně majitelky hostinců. Dalšími výjimkami byly Antonie Zárubová, manželka obžalovaného Josefa Záruby a Anna Broučková, svědkyně v posledním zmíněném případě, která de facto ani přímou svědkyní přestupku nebyla.

---

²¹⁷ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 305, složka Hynek Mareš, četnické oznámení.

²¹⁸ Tamtéž, složka Hynek Mareš.

²¹⁹ Pramen, inv. č. 1260, karton č. 603, složka Josef Čapský, četnické oznámení.

²²⁰ Tamtéž, složka Josef Čapský.

5.2 Nenáboženské činy

Jak už bylo uvedeno, nenáboženskými delikty jsou myšleny takové projevy, které se více než proti náboženství odehrály v náboženském prostředí. Patří sem například vyřizování si soukromých sporů, avšak naneštěstí během konání pobožnosti. Dobou, kterou si pachatelé vybrali k vyřízení účtů, narušovali církevní obřad a jejich chování bylo bráno jako zahanbující některé náboženství. Tento typ deliktů je spíše výjimečný. Přesto byly i u Krajského soudu v Chrudimi jejich příklady nalezeny.

Takovým typickým příkladem je případ, který se odehrál 19. února 1869 v Bystřeci. Mezi dvěma místními muži, učitelem Josefem Dittrichem a obecním představeným Janem Kyllarem, vznikl osobní spor. Hlavním problémem bylo, že učitel Dittrich nechtěl dovolit, aby měl představený Kyllar u sebe klíč od kůru. Konflikt vyvrcholil, když 19. února přišel učitel Dittrich do kostela na kůr na odpolední bohoslužbu, kde už seděl Jan Kyllar. Dittrich si sedl vedle něho a pokusil se vzít si před Kyllarem ležící kancionál, v tom mu ale Kyllar zabránil. Po chvíli se mezi sebou začali hádat a strkat. Rušili tak modlíci, kteří byli s nimi na kůru. Kyllar tvrdil, že vyzval učitele, držel ho přitom za límec, aby si to spolu vyřídili venku. Cestou, když oba byli za varhanami a mimo dohled svědků, ho měl učitel Dittrich tahat za vousy a kopat. Dittrich se proti tomu obhajoval, že Kyllara tahal za vousy pouze v sebeobraně, protože ho chtěl Kyllar shodit ze schodů. Jednání obou narušilo konanou bohoslužbu a pohoršilo její účastníky. Chování učitele Dittricha a představeného Kyllara naplňuje skutkovou podstatu přečinu podle § 303. Oba obžalování se přiznali, což je v rozsudku považováno za polehčující okolnost. Při vyměřování trestu bylo přihlédnuto ke společenskému postavení obou pachatelů. Trest byl zmírněn z tuhého vězení na obyčejné a potom ještě na pouhou pokutu. Jan Kyllar měl zaplatit 40 zlatých rakouských a Josef Dittrich 25 zlatých rakouských. Peníze z pokut měly přijít do obecní chudinské pokladny v Bystřeci. Pokud by pokutu nezaplatili, byl jim vyměřen trest – Janu Kyllarovi vězení v trvání 8 dnů a Josefu Dittrichovi vězení na 5 dnů.²²¹

Dalším ne přímo protináboženským přečinem se provinil Josef Cendelín z Vitanova. Josef Cendelín byl v minulosti třikrát trestaný pro tuláctví a starosta Vitanova se o něm vyjádřil, že je „nezvratný kořala.“²²² V tomto případě však nikde není uvedeno, že by byl Cendelín opilý. Josef Cendelín se 31. května 1888 nacházel v Pardubicích, kde se konala

²²¹ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis Jan Kyllar, Josef Dittrich.

²²² Pramen, inv. č. 1136, karton č. 303, spis Josef Cendelín, zpráva starosty Vitanova Okresnímu soudu v Pardubicích.

slavnost Božího těla. Slavnostní události se účastnila i skupina dragounů, kteří měli vystřelit slavnostní výstřel. Ve chvíli, kdy jim jejich velitel zavelel „*Feuer!*“ (Pal!), vykřikl hlasitě stejný povel i nedaleko stojící Cendelín. Jeho výkřik uslyšel i policejní strážník Václav Hanuš, který měl na starosti pořádek. Okamžitě Cendelínovi domlouval, protože jeho výkřik mohl vyvolat zmatek. Jeho chování navíc vyvolalo u přítomných pohoršení. Strážník ho zatknul. Pravděpodobně i proto, že v předchozím roce se stala podobná událost. Tehdy ale někteří vojáci na pachatelův výkřik vystřelili a slavnost byla pokažena. Ve své výpovědi Cendelín tvrdil, že slavnost pokazit nechtěl a ke všemu se přiznal. Rozsudkem ze dne 13. června 1888 byl odsouzen na 14 dní tuhého vězení.²²³

Do této skupiny lze zařadit i případ Beaty Rieglové, která fyzicky napadla sousedku v lavici. Tento případ je, vzhledem k tomu, že pachatelkou byla žena, rozebrán v jiné části této práce.

5.3 Neverbální zločin

Verbálních činů bylo samozřejmě více. Nejčastěji se jednalo o uražení Panny Marie a jejího neposkvrněného početí, dále to byly urážky Boha a některých svatých. Vedle toho neverbálních deliktů je méně, jako příklad poslouží přestupek Jana Bednáře a Hynka Skalického. Dne 7. března 1869 přišel do kostela ve Výprachticích nejprve představený obce Jan Bednář a sedl si do zpovědnice. Chvíli po něm přišel nádeník Hynek Skalický, který si sedl do zpovědnice proti němu a s modlitebními knížkami v ruce předstíral, že se zpovídá. Bednář poté natáhl ke Skalickému ruku a začal ho tahat za vlasy. Hynek Skalický pak vstal a sedl si opodál, kde předstíral, že koná pokání. Potom se zase vracel do zpovědnice a se slovy: „*ještě jsem něco zapomněl, jeden hřích, ukradl jsem sekeru,*“²²⁴ při tom tahal minci, kterou chtěl dát Bednářovi. Ten ho praštil přes obličej modlitební knížkou. Bednář gestem rukou Skalickému jakoby požehnal a Skalický mu políbil ruku. U přítomných jejich chování vyvolalo pobavení i pohoršení kvůli zesměšnění svaté zpovědi. Jan Bednář se asi i kvůli svému postavení ke svému pochybení přiznal. Jeho trest byl změněn na pokutu 30 zlatých rakouských, které měl zaplatit do chudinské pokladny ve Výprachticích. V případě nezaplacení by si musel odpykat trest 6 dní vězení. Naproti tomu Hynek Skalický svou vinu zapíral a tvrdil, že se jemu a Bednářovi udáním pouze mstí. Vzhledem k tomu, že se jeho spolupachatel k činu přiznal, bylo mu jeho zapírání spíše přítěží. Navíc je v rozsudku uveden

²²³ Tamtéž, spis Josef Cendelín.

²²⁴ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis Jan Bednář, Hynek Skalický, rozsudky.

jako původce nápadu parodovat svatou zpověď. Za spáchaný přestupek (§ 303) mu byl vyměřen trest 14 dní tuhého vězení zpřísněný o jeden půst.²²⁵

5.4 Urážky svatých osob

Většina deliktů proti náboženství byla spáchána urážkou Boha, Panny Marie nebo některého svatého. Urážky Boha byly často brány jako rouhání a proto také byly častěji klasifikovány jako zločin podle § 122. Velmi časté byly urážky Panny Marie, především jejího početí. Tyto urážky měli na svědomí převážně evangelíci. Je tedy v některých případech nejednoznačné, zda by měly být tyto příklady zařazeny mezi urážky svatých nebo delikty proti jinému náboženství. U každého takového sporného případu je proto rozhodováno individuálně. Z ostatních svatých osob se ve studovaných případech vyskytli sv. Václav, sv. Jan Nepomucký a sv. Josef.

5.4.1 Urážky Boha

František Kučera, tulák a pekařský tovaryš z Vysokého Mýta, spáchal zločin proti náboženství ve vězení, kde si na podzim roku 1865 odpykával trest za krádež a násilí. Tento fakt trochu vypovídá o jeho prudké povaze a agresivním chování, které dosvědčují svědci jeho dalšího zločinu i vězeňští dozorcí. Se spoluvězněm Karlem Novotným se dostal do hádky, když mu Kučera ukradl jídlo. Jelikož si Novotný stěžoval dozorcí, začal mu Kučera vyhrožovat *kudlou*. Potom přes Novotného hodil deku a začal ho bít, šlapat po něm a stále mu vyhrožoval. Když Kučera s bitím přestal, řekl mu Novotný, že se lidé k sobě mají chovat s křesťanskou láskou, načež mu Kučera odvětil: „*Pán Bůh jest takový taškař jako páni úředníci, a kdyby byl pán Bůh lepší, jak ti páni, tak by nebyly žádné krádeže a žádné mordy.*“²²⁶ Podobné řeči vedl obviněný údajně i dříve. Napadení spoluvězně Novotného také nebylo jediným napadením, které za pobyt ve vězení provedl. Jednoho dozorce měl *kudlou* zranit pod okem. František Kučera byl odsouzen za zločin rušení náboženství podle § 122, a to za řeči proti Bohu a za zločin veřejného násilí a vydírání podle § 99, který spáchal na spoluvězni Karlu Novotném. Dále pak za přečin podle § 303 a nakonec za přestupek za

---

²²⁵ Tamtéž, spis Jan Bednář, Hynek Skalický.

²²⁶ Tamtéž, spis František Kučera (z Vysokého Mýta), rozsudek.

zlomyslné uškození na cizí majetnosti podle § 468. Trest byl vyměřen na dobu 6 měsíců těžkého žaláře.²²⁷

Na část majetku Jana Hájka z Radlína byla na podzim 1869 vypsána exekuce. Když se u něho exekuční úředníci pokusili udělat odhad, nepustil je na pozemek a jednoho z nich dokonce fyzicky napadl. Tím spáchal přestupek podle § 312 proti veřejnému zřízení. Zločin proti náboženství spáchal poté, když u jeho stodoly hlídali dva muži. Omlouvali se mu, aby se nezlobil na ně, že jsou k hlídání určeni. Hájek jim na to odpověděl: „*vždyť já vím, že vy zato nemůžete, jsou ale na světě čtyři zlodějové, první jest představený, druhý je Jirásek z Heřm. Městce, třetí zloděj jsou páni a čtvrtý je Pánbůh, ten jest největší zloděj, vy ani nevíte z čeho Pánbůh jest, on jest ze starých hrnců a kdyby byl dole, tak bych ho vyfackoval.*“²²⁸ Jan Hájek se později snažil tvrdit, že byl opilý, ale podle výpovědí svědků se choval střízlivě. Jeho pokus o odvolání vrchní zemský soud odmítl a tak byl Jan Hájek za rouhání a omezování úředního výkonu odsouzen do žaláře na 6 měsíců. Jednou za 14 dní byl jeho trest zpřísněn postem.²²⁹

Jan Novák z Vysokého Mýta se jednou večer v létě roku 1883 zastavil u kováře Josefa Pelce, který seděl na lavičce před domem. Novák se dal do řeči a vyptával se, co Pelc dělá. Ten si pochválil litomyšlské předměstí, na kterém jeho dům stál. Na to mu Novák odpověděl, že na pražském předměstí staví purkmistr dům, a že by se měl jít purkmistr vyzpovídat. Pelc mu odvětil, že by mu zpověď také neuškodila, na což Novák řekl: „*to ať mě prd** políbí, z toho jsem už vyrostl, když mě Bůh dá žrádlo, tak ho budu ctít, když mě žrádlo nedá, ať mě všecho prd** políbí!*“²³⁰ Tuto svou řeč pronesl nejen před kovářem, ale i před jeho nedospělým synem. Tím způsobil kromě rouhání i pohoršení. Při výslechu vše popíral a tvrdil, že si na nic nepamatuje a že musel být opilý. Odsouzen byl na 6 týdnů žaláře s postem druhý a čtvrtý pátek.²³¹

V obchodě pana Jana Rybičky v České Třebové se 2. února 1886 večer sešlo několik mužů a diskutovali spolu o náboženství. Mezi nimi byli i bývalý truhlář František Hrdlička a kovář František Hác (někdy uváděn jako Heinz). Po chvíli debatování se Hác vyjádřil „*že je Pán Bůh kus vepřového masa, aby se (myšleno Hác) posilnil když jde do práce, aby mohl hodně pracovat.*“²³² Hrdlička se k tomu vyjádřil „*že panna Maria byla ku***, že ji Bůh ve 14*

²²⁷ Tamtéž, spis František Kučera (z Vysokého Mýta).

²²⁸ Tamtéž, spis Jan Hájek, rozsudek.

²²⁹ Tamtéž, spis Jan Hájek.

²³⁰ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 296, složka Jan Novák (z Vysokého Mýta), obžalovací spis.

²³¹ Tamtéž, složka Jan Novák (z Vysokého Mýta).

²³² Pramen, inv. č. 1136, karton č. 300, složka František Hrdlička, František Hác, výslechový protokol.

rokách zku****.²³³ Vše slyšel i obecní strážník, který stál za dveřmi. Když pak vešel do obchodu, aby Hrdličku napomenul, odpověděl mu Hrdlička, že by stejně mluvil i před papežem. Oba pánové se svými řečmi rouhali (§ 122) a byli odsouzeni k šesti týdnům žaláře s posty v pátek každých 14 dní.²³⁴

Kamnářský pracovník Jan Hanilec se často vyjadřoval nejen proti Bohu, ale i proti armádě. Jeho spolupracovník František Štěpánek na něho udal, že zesměšňoval vojáky a armádu slovy: „*že vojsko jest bratrovražedné řemeslo, že kdo je voják, že se musí stydět,...*“²³⁵ Před více lidmi měl Hanilec v dubnu 1899 vyprávět příběh o tom, jak se kdysi nějaký loupežník, který se během života modlil ke sv. Josefovi, dostal do nebe. Bůh ho nechtěl do nebe pustit, a to i přes přímlyvy sv. Josefa, Panny Marie a pana Ježíše. Vyhlásili proto v nebi stávkou a opouštěli nebe. Následkem toho měl Bůh loupežníka vzít do nebe. Dalším Hanilcovým výrokiem údajně bylo: „*Pán Ježíš nebyl žádný Kristus, byl jen velký učenec a filosof.*“²³⁶ Hanilec své výroky později zlehčoval. Za rouhání byl odsouzen na jeden měsíc tuhého vězení.²³⁷

5.4.2 Urážky Panny Marie

Příklady urážek Panny Marie budou uvedeny případem Václava Pilného. Evangelík Václav Pilný v lednu 1856 před třemi svědky prohlásil: „*že pana Maria měla tři siny a snad taky jednu dceru a že to vypadá, jako když on sy vzal svou ženu.*“²³⁸ Přirovnání Panny Marie k ženě Václava Pilného má zde velký význam, jelikož si za manželku vzal osobu padlou, což svědci podle rozsudku věděli a tak i význam přirovnání pochopili. Tímto označením Panny Marie za nemravnou spáchal Václav Pilný přestupek podle § 303. Pilný popíral, že by takovou řeč pronesl. Výpovědi svědků ho ale usvědčily. Ve Václavův prospěch hrály při vyměřování trestu důležitou roli polehčující okolnosti. Jednak rodinná situace, a jednak dosavadní bezúhonný život. Václav byl nakonec odsouzen do vězení na dobu 14 dní. Trest byl zpřísněn posty každý pátek.²³⁹

K pachateli dalšího deliktu Janu Jelínkovi přišla dvě malá děvčata poslaná od obecního představeného Václava Morávka. Jejich úkolem bylo vybírat dary na ošacení pro

²³³ Tamtéž, složka František Hrdlička, František Hác, výslechový protokol.

²³⁴ Tamtéž, složka František Hrdlička, František Hác.

²³⁵ Pramen, inv. č. 1260, karton č. 603, složka Jan Hanilec, protokol s výpovědí Františka Štěpánka.

²³⁶ Tamtéž, složka Jan Hanilec, protokol s výpovědí Františka Štěpánka.

²³⁷ Tamtéž, složka Jan Hanilec.

²³⁸ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis Václav Pilný, rozsudek.

²³⁹ Tamtéž, spis Václav Pilný.

novou sochu Panny Marie. Jelínek jejich žádosti vyhovět nehodlal a vyjádřil se, že by raději přispěl na nějakého chudého žebráka, než na sochu, která šaty nepotřebuje. Jedna z dívek, Marie Aloisie Kubelková, tvrdí, že Jelínek ještě řekl: „*na takovou rotu a ku**** nic nedám.*“²⁴⁰ Dívky to oznámily obecnímu představenému, který pravděpodobně Jelínka nahlásil. Po několika dnech navštívil Jelínek představeného Morávka a snažil se svou řeč zmírnit. Přiznal se, že Pannu Marii označil jako Rotu, ale druhý výraz zapíral. I tak však musel být potrestán. Ve výrazu Rota²⁴¹ se skrývá také jakási urážka. Za tento přestupek dostal trest 14 dní tuhého vězení s posty každý pátek.²⁴²

5.5 Delikty proti jinému vyznání

V této části jsou zařazeny případy, kdy úmyslem pachatele bylo pomluvit a jinak zahanbit jiné vyznání než jeho vlastní. Cílem mohli být katolíci uráženi evangelíky, ale v několika případech tomu bylo i naopak.

5.5.1 Příklady evangelíků urážejících katolíky

Při pohřbu Doroty Kněžkové 8. listopadu 1856 se u její mrtvoly sešli její katoličtí a evangeličtí příbuzní. Mezi nimi nechyběl ani obžalovaný evangelík František Heiduk. Ten by se ani pachatelem nestal, kdyby jiný evangelík, Tomáš Peřina, nevyvolal mezi pozůstalými spor. Při společném modlení a zpívání nad tělem zemřelé poznamenal, že zemřelým žádné zpívání ani modlení nepomůže. Tímto prohlášením byl mezi přítomnými evangelíky a katolíky vyvolán konflikt. Do hádky zasáhl právě František Heiduk s prohlášením o příhodě, která se stala jeho pacholkovi, který někam jel s jedním knězem. Když se kněz dozvěděl, že pacholek nic nejedl, daroval mu groš, aby si něco k jídlu koupil. Pacholek řekl, že raději groš dá za někoho na modlení. Na to mu kněz vynadal do hlupáků a řekl, že by lépe udělal, kdyby si koupil jídlo. Touto příhodou nepřímou přítomným naznačil, že i katolický kněz považuje modlení za zemřelé jako zbytečné. Alespoň to tak v danou chvíli bylo pochopeno. Katolická společnost si jeho řeč vyložila jako posmívání se a zlehčování katolického zvyku modlení se za duše zemřelých. Heidukovi nepomohla jeho obhajoba, že se nechtěl katolickým zvykům vysmívat, ale pouze urovnat spor vzniklý mezi katolíky a Tomášem Peřinou. Při vyměřování

²⁴⁰ Tamtéž, spis Jan Jelínek, rozsudek.

²⁴¹ Ve výrazu Rota se pravděpodobně ukrývá zkrácenina jména Dorota. Toto označení se používá i jako nadávka.

²⁴² Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis Jan Jelínek.

trestu hrála roli zvláštní polehčující okolnost – 72letému Heidukovi pomohla jeho zanedbaná výchova. Za přestupek podle § 303 byl odsouzen na 8 dní tuhého vězení.²⁴³

Pachatelem dalšího protikatolického činu byl Josef Trnavský. Po narození byl pokřtěn katolickým obřadem. Později se z něho stal evangelík helvetského vyznání. Josef Trnavský se provinil řečmi, při kterých urážel a zlehčoval katolické zvyky. Nelichotivě se vyjadřoval převážně na adresu Panny Marie. Před několika svědky řekl: „že panna Marie měla mimo Ježíše ještě více dětí, poněvadž pěstoun Josef se s ní několik let po světě toulal a ani možno není, by s ní nic nebyl měl a s ní více dětí nebyl splodil (...) že katoličtí měšťané mají jakéhos pacholka za svatého a že pacholkům se klaní.“²⁴⁴ Když mu jeden ze svědků vysvětlil, že to považuje za projev úcty poklonit se svatému obrazu nebo soše, zeptal se ho Trnavský: „zdaliž také smekne před tou čub*** s otevřenou hubou na Chvojně?“²⁴⁵ Tento výrok se vztahoval na sochu Panny Marie bolestné. Jelikož socha nebyla v dobrém stavu, vyjádřil se o ní ještě jako o „před tou šerednou děv***.“²⁴⁶ Když se ho svědek František Vrbata zeptal, zda helveti nevěří na svaté, odpověděl mu Trnavský: „že ovšem na svaté věří, že se jim ale neklaní a k nim se nemodlí, an toliko Bůh všemohoucí jest, při tom že dal Vrbatovi příklad, že Vrbata, modle se k svatým myslí, že je to snad tak, jako kdyby od hospodáře něco obdržeti chtěl a napřed k pacholkovi šel a jej o přímluvu u hospodáře prosil.“²⁴⁷ Svou výpověď se později snažil Trnavský zlehčit a několikrát odkázal i na Bibli. Jeho obhajoba se mu celkem podařila, jelikož podle obžalovacího usnesení se v jeho slovech neobjevilo opovrhování katolickým náboženstvím. Jeho delikt byl proto přehodnocen z původního zločinu podle § 122 na pouhý přestupek podle § 303. Odsouzen byl rozsudkem ze dne 1. července 1861 na 14 dní tuhého vězení s postem každý pátek.²⁴⁸

Jan Nadrchal, evangelík helvetského vyznání a žebrák, se také provinil uražením katolické církve podle § 303. Jan Nadrchal se dne 24. července 1861 dal do řeči o náboženství s Janem Stodolou. Před Stodolou a dalšími muži si postěžoval, že v Limberku²⁴⁹ mají mnoho podobizen svatých, které označil jako modly a pokračoval: „že je lidé líbají, to že jest modlářství a proti desateru přikázání božímu a že katolická víra toto přikázání přestupuje; - že leckterá bába ve studánce kdejaký obrázek nalezne, s ním hned na faru běží, že se z toho

²⁴³ Tamtéž, spis František Heiduk.

²⁴⁴ Tamtéž, spis Josef Trnavský, usnesení obžalovací.

²⁴⁵ Tamtéž, spis Josef Trnavský, usnesení obžalovací.

²⁴⁶ Tamtéž, spis Josef Trnavský, usnesení obžalovací.

²⁴⁷ Tamtéž, spis Josef Trnavský, usnesení obžalovací.

²⁴⁸ Tamtéž, spis Josef Trnavský.

²⁴⁹ Limberk – Pomezí u Poličky.

*ihned udělá zázračné místo, že tam kapli vystaví a že se tam drží poutě.*²⁵⁰ Jan Nadrchal si údajně myslel, že Stodola i ostatní svědci jeho řeči jsou evangelíci jako on. Proto se odvážil před nimi katolické zvyky zlehčovat. Za zesměšňování katolické víry byl odsouzen za přestupek podle § 303 na 14 dní do vězení.²⁵¹

Případ Jana Kučery by mohl být zařazen mezi delikty spáchané v opilosti. Podle rozsudku byla podnapilost pachatele dokonce polehčující okolností. Nicméně od opileckých výstupů se ten jeho lehce liší. Z informací v rozsudku vyplývá, že Jan Kučera přišel do hospody v Bohdanči s úmyslem zavést řeč na náboženství, konkrétně na jeden článek v novinách, tím byl jeho čin úmyslný a zmiňovaná opilost ho dostihla až později. Novinový článek, na který Kučera hospodskou Marii Bořickou chtěl upozornit, se týkal mše svaté. Mše byla označena jako koupě, a když se nezaplatí, tak ji nikdo neslouží. Marie Bořická noviny²⁵² vzala a ukázala je Marii Kvasničkové, která byla ve vedlejší místnosti. Tam si je obě přečetly. Když Bořická Kučerovi vyčetla, proč jí takové noviny nosí, hájil se tvrzením, že on není vinen, protože on noviny nevydal. U výslechu potom vypověděl, že chtěl na nevhodný článek jenom upozornit, aby „*se katolický administrátor o tom dověděl a proti časopisu stížnosti si vedl.*“²⁵³ Výmluva mu mnoho nepomohla a Kučera byl odsouzen za přestupek (§ 303) na 8 dní do vězení.²⁵⁴

Dne 10. září 1880 se sekala louka u obce Miřetín. Mezi sekáči byl i chalupník František Tomášek. Podle udání starosty Miřetína Josefa Macháčka a podle obžalovacího spisu se evangelík František Tomášek během sekání vyjádřil proti katolickému vyznání. Konkrétně řekl: „*že papež měl kuchařku, ta že porodila Panenku Marii, Panenka Marie že je ku*** a Pán Ježíš parchant.*“²⁵⁵ Řečí o panu Ježíši se Tomášek rouhal Bohu podle § 122 a ve výroku o Panně Marii se provinil podle § 303. Ve výpovědích obžalovaného i svědků je zmíněno požití alkoholu, avšak obžalovací spis se o tom nezmiňuje a není proto brán jako polehčující okolnost. Rozsudkem byl za zločin a přestupek odsouzen na 6 týdnů žaláře s půstem v pátek každých čtrnáct dní. Součástí spisu je i dopis, podepsaný již novým starostou Miřetína Františkem Dostálem a radním Janem Filipi, ve kterém prosí Krajský soud

---

²⁵⁰ Tamtéž, spis Jan Nadrchal, rozsudek.

²⁵¹ Tamtéž, spis Jan Nadrchal.

²⁵² Noviny „Hlasy ze Siona“ čís. 13, r. 1864, str. 190 – odkaz na noviny Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis Jan Kučera, rozsudek.

²⁵³ Tamtéž, spis Jan Kučera, rozsudek.

²⁵⁴ Tamtéž, spis Jan Kučera.

²⁵⁵ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 294, složka František Tomášek, obžalovací spis.

v Chrudimi, aby z rodinných důvodů posunul nástup trestu odsouzeného Františka Tomáška.²⁵⁶

Poslední protikatolický případ je trochu sporný. Obviněný byl odsouzen pouze na základě výpovědi jedné svědkyně. Evangelík František Horák přišel dne 12. dubna 1899 domů, kde před svou ženou Kateřinou a katoličkou Annou Medunovou, která s nimi bydlela, měl svou řečí urážet katolictví. Anna Medunová vše řekla faráři Antonínu Mrkvičkovi a ten to oznámil. Podle tohoto oznámení měl Horák Anně Medunové nadávat: „*Vaši kněží jsou kure**ci já Vašeho železného Krista nebudu líbat vy máte ukydaného Boha.*“²⁵⁷ Podle obžalovacího spisu měl Horák urážet i Pannu Marii. Ve své výpovědi vše popíral a tvrdil, že to svědkyně Anna Medunová řekla pouze ze msty, avšak nedokázal říct, jaký by k tomu měla důvod. Byl proto uznán vinným a odsouzen ke 2 měsícům žaláře s jedním půstem každý měsíc. Nástup trestu mu byl pro jeho rodinnou situaci odložen.²⁵⁸

5.5.2 Příklady katolíků urážejících evangelíky

Příkladem katolíka, urážejícího evangelickou víru, byl Vincenc Trögner. Trögner byl panským hajným ve Svratouchu. Jeho přestupek se odehrál v Čachnovském revíru před několika svědky pravděpodobně evangelického vyznání. Jeho konkrétní vyjádření není přesně uvedeno. Před svědky se údajně posmíval evangelickému vyznání a zlehčoval večeři Páně. Jeho posměšné řeči vyvolaly u přítomných svědků pohoršení. Trögner vše popíral. Přesto byl odsouzen za přestupek (§ 303) ke 14 dnům tuhého vězení s postem každý pátek.²⁵⁹

Podle různosti jednotlivých výpovědí byl celkem sporný případ, který se odehrál večer 28. února 1887 před pardubickým nádražím. Několik kočích a fiakristů se přetahovalo o zákazníky. Podle udání Jana Marka strčil jeden fiakrista do druhého a přebral mu tak jeho zákazníky. Marek to komentoval, že se chovají jako raubíři. Toto označení se nelíbilo dvěma dalším fiakristům a začali proti Markovi, o němž věděli, že je evangelík helvétského vyznání, vést protievangelické řeči. Jaroslav Jirout řekl: „*že slyšel, že helvéti nemají Boha, že mají jenom berany,*“ na to mu Jan Štěpánek odpověděl: „*když je chce Bůh trestat, tedy na ně pouští berany a oni je potrkají.*“²⁶⁰ Oba byli obviněni ze spáchání zločinu podle § 122. Ve svých výpovědích zapírali, že by uvedené věty vyřkli. Přesto však byli usvědčeni výpověďmi

²⁵⁶ Tamtéž, složka František Tomášek.

²⁵⁷ Pramen, inv. č. 1260, karton č. 603, složka František Horák, trestní žaloba.

²⁵⁸ Tamtéž, složka František Horák.

²⁵⁹ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis Vincenc Trögner.

²⁶⁰ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 301, složka Jaroslav Jirout, Jan Štěpánek, obžalovací spis.

ostatních svědků, o nichž napsal Jan Štěpánek v dopise krajskému soudu, že jsou tyto svědci proti němu zneprátení. Podle rozsudku určitého zmírnění oba pachatelé nakonec dosáhli. Jejich delikt byl překvalifikován na pouhý přestupek (§ 303) a byli odsouzeni - Jaroslav Jirout k tuhému vězení na dobu 14 dní s postem každý pátek a Jan Štěpánek k vězení na 10 dní s jedním postem.²⁶¹

5.6 Spory s duchovním

Osobní spory s knězem se jako příčina rušení náboženství objevují minimálně. Výjimkou by mohl být případ Hynka Marka, i když v jeho případě hrál roli pravděpodobně i alkohol. Evangelíkovi Hynku Markovi se nelíbila řeč faráře Čenka Jureny na pohřbu jeho dítěte. Marek pohřeb přerušil, shodil svou ženu na zem a vytrhl hrobníkovi mrtvolu dítěte se slovy, že ho chce pohřbít úředně. Za tento odpor proti farářově řeči byl odsouzen k těžkému žaláři na dobu čtyř měsíců s postem každý pátek. Marek se proti rozsudku odvolal a vrchní zemský soud mu trest zmírnil. Jeho zločin byl překvalifikován na přestupek, za který si měl Marek odpykat trest šest týdnů tuhému vězení s postem každý druhý pátek.²⁶²

Proti duchovní správě v Dolní Rovni se postavil sbor dobrovolných hasičů. Dne 20. března 1892 přišli na faru příbuzní zemřelého Václava Schejbala vyjednávat podmínky pohřbu. Jelikož jeho rodina neměla dost peněz, bylo podle místních zvyklostí ujednáno, že se pohřeb povede od kapličky před farním úřadem do kostela na hřbitově, kde se odslouží requiem a poté se tělo zemřelého uloží do hrobu. Za to zaplatili pozůstalí dva zlaté. Později téhož dne přišli na faru zástupci hasičů, kteří přinesli potvrzení, že byl zemřelý Václav Schejbal hasičem a proto ho chtějí doprovodit z domu smutku. Podle udání faráře Starého, který s hasiči jednal, vyplývala z textu jejich žádosti výhrůžka, že pokud by farní správa nevyhověla, hasiči sami doprovodí zemřelého k hrobu. Farář Starý se cítil být touto výhrůžkou uražen a odmítl vést průvod od domu smutku. Druhý den čekal kaplan Ludvík Hora u kapličky před farou na pohřební průvod. Hasiči svou výhrůžku vyplnili a vedli pohřební průvod z domu zemřelého. Když míjeli kapličku, nezatočili k ní, ale šli rovnou směrem ke hřbitovu. Kaplan Hora šel tedy za průvodem. Když došel na hřbitov, zjistil, že hasiči zanesli rakev ke hrobu a nikoli do kostela, jak bylo předchozí den domluveno. Šel tedy do kostela a k hasičům poslal kostelníka, aby pohřebním hostům vyřídil, že mají jít do kostela, kde se bude sloužit requiem. Hasiči však do kostela odmítli s mnoha připomínkami

²⁶¹ Tamtéž, složka Jaroslav Jirout, Jan Štěpánek.

²⁶² Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis Hynek Marek.

jít. Tyto jejich připomínky urážely kaplana Horu jako ziskuchtivého, který by přišel už i do domu smutku pouze tehdy, kdyby dostal lépe zapláceno. Těmito řečmi se cítila farní správa uražena a podala trestní oznámení. V obžalovacím spisu jsou jako pachatelé nakonec za odpor proti farní správě jmenováni čtyři muži a jedna žena. Rozsudkem pak byli dva z nich, František Jelínek a Václav Svatoň, odsouzeni k 8 dnům vězení zostřeného jedním postem. Zbylí tři obvinění, František Schejbal, Magdalena Svatoňová a Matěj Bidlo, byli zproštěni obvinění.²⁶³

5.7 Kauza choceňského učitele

Případ, který se odehrál na choceňské škole v lednu 1878, by se mohl po přečtení výpovědí svědků – žáků páté třídy, a udavatele – učitele náboženství Jana Cvrka, zdát jako projev otevřeného odporu proti náboženství a jeho potlačování ze strany učitele Josefa Bartoně. Po přečtení výpovědi údajného pachatele – učitele Josefa Bartoně a jím doložených dalších informací a dokladů je situace trochu jiná. Z pachatele se stává téměř oběť důmyslné msty. Někde mezi protikladnými výpověďmi se pak ukrývá pravda.

Podle výpovědi učitele Bartoně se učitelský sbor usnesl na odstranění pozdravu „pochválen buď Ježíš Kristus“. Učitel tvrdí, že si katecheta domyslel, že za tímto odstraňováním stojí právě on. Další věcí, kterou měl mít katecheta proti učiteli, byla jeho ignorace ve škole i mimo ni. To učitel vysvětluje konfliktem, který se mezi nimi odehrál ve škole. Při tomto konfliktu měl katecheta před žáky učiteli nadávat do hlupáků. Učitel ho proto začal ignorovat.²⁶⁴

Vedle toho stojí několik udání katechety Jana Cvrka. Učitel náboženství si 13. ledna 1878, jak vyplývá z udání ze dne 14. ledna t. r., stěžoval na usnesení učitelů o odstranění katolického pozdravu. Na učitele Bartoně poslal stížnost okresní školní radě hned druhý den (tedy 14. ledna). Bartoň, aby údajně potlačil zvyk katolického pozdravu, zlehčoval před žáky v páté třídě náboženství. Mezi jeho výroky mělo patřit: „*Náboženství, pravil, Vám nic neprospěje, kdybyste byli žebráci, za náboženství Vám žádný nic nedá.*“²⁶⁵ Janu Cvrkovi se zdálo, že se s jeho stížností dlouho nic neděje, a proto již 27. ledna poslal okresní školní radě další stížnost. I podle této stížnosti měl učitel Bartoň vystupovat před žáky proti náboženství. Na tuto druhou stížnost pravděpodobně okresní školní rada zareagovala a dne 7. února vydala

---

²⁶³ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 304, složka František Jelínek, Václav Svatoň, František Schejbal, Magdalena Svatoňová, Matěj Bidlo.

²⁶⁴ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 291, složka Josef Bartoň, výpověď Josefa Bartoně.

²⁶⁵ Tamtéž, složka Josef Bartoň, stížnost Jana Cvrka ze dne 14. ledna 1878.

rozkaz znovu zavést starý katolický pozdrav. O vydání rozkazu i o jeho nedodržení nás informuje stížnost napsaná okresní školní radě 12. února, ve které si tentokrát ne katecheta ale předseda místní školní rady stěžuje nejen na nezavedení pozdravu, ale i na jeho další potlačování. Konkrétně je jmenován opět učitel Bartoň, který měl děti bít proutkem, aby tak nezdravily.²⁶⁶

Proces proti učiteli byl zahájen 19. února výsledkem Jana Cvrka. Ve své výpovědi vyjmenoval katecheta několik protináboženských výroků učitele Bartoně a také chlapce z páté třídy, kteří to měli dosvědčit. Stejný den byl vyslýchán i učitel Josef Bartoň. Jeho výpověď uvádí věty údajně vytržené z kontextu, které se objevily ve Cvrkově výpovědi, na pravou míru. Například k obvinění, že hodil učebnici katechismu na zem, vysvětluje, že knihu četl žák při jiné hodině, při čemž mu jí zabavil a chtěl ji hodit na katedru, ale kniha při tom spadla na zem. Ke svému výroku „*za starých časů, když byl někdo moudřejší, že ho upálili,*“²⁶⁷ se přiznal, uvedl ale, že tím myslel Jana Husa. Podobným způsobem vyvracel i u ostatních výroků protináboženský úmysl. Chlapci, které uvedl Jan Cvrk jako svědky, byli vyslechnuti 25. února. Všichni vypovídají prakticky stejné věty jako katecheta. Na základě všech výpovědí byl k 28. únoru vypracován obžalovací spis, podle kterého byl Josef Bartoň obviněn z přečinu podle § 303. Po vydání obžalovacího spisu měl učitel Bartoň možnost se k němu vyjádřit. Tuto možnost využil a v dopisu krajskému soudu požadoval přítomnost svědků – chlapců při hlavním přelíčení. Zároveň upozornil na jejich výpovědi a zdůvodnil je jako nedůvěryhodné. Aby svou výpověď potvrdil, žádal, aby byl předložen katalog žáků páté třídy, který by dokázal nedůvěryhodnost vypovídajících žáků. Dále žádal o vyslechnutí učitelů, jejichž výpovědi měly dosvědčit, že vypovídající žáci nejsou schopni si zapamatovat v krátké době, co učitel říká, tak přesně jako to učinili při výslechu. Na to navazuje další Bartoňovo tvrzení, podle kterého se žáci učili s katechetou výpovědi z paměti. Aby své tvrzení dokázal, žádal o výslech dalších žáků páté třídy. Nakonec si jako svědky žádal rodiče vypovídajících chlapců. Ti měli dokázat, že věty, kterými měl zlehčovat náboženství, byly vytrženy z kontextu, protože když přišly jejich děti domů, vyjádřili je rodičům jinak než později ve výpovědích. Jeho žádostem bylo vyhověno a svědci byli předvoláni. Výpovědi učitelů i rodičů víceméně potvrdily Bartoňova tvrzení. Někteří sice vypověděli, že o případu moc nevědí, jiní ale přiznali, že se jejich děti učily výpovědi z paměti. Katecheta se sice ještě

---

²⁶⁶ Tamtéž, složka Josef Bartoň.

²⁶⁷ Tamtéž, složka Josef Bartoň, protokol s výslechem Josefa Bartoně.

pokusil sehnat další svědky mezi žáky, učitel Bartoň byl však rozsudkem ze dne 1. června 1878 zproštěn obžaloby.²⁶⁸

5.8 Zvláštní delikt

Na konec této kapitoly je zařazen zvláštní delikt. Zvláštní je hned z několika hledisek. Jednak se vlastně nejedná o delikt proti náboženství, ale o přestupek podle § 488 trestního zákona, tedy o pomluvu. Další zvláštností je, že se stal prostřednictvím novinového článku. Poslední, a pro rozbor spíše negativní záležitostí, je absence rozsudku a tedy i rozuzlení celého případu. Dne 13. srpna 1887 se v novinách *Český východ* objevil článek s názvem *Mravní zdivočelost*. Článek popisuje událost, která se stala v Hylvátech u Ústí nad Orlicí, kde se bavila jistá společnost. „Mezi přítomnými nalezal se též hospodářský správce K., který chtěje snad dáti na jevo své moderní svobodářské zásady, učinil uprostřed zábavy takový nemravný posuněk svým tělem, který učiněný i tomu nejsprostšímu člověku nezůstal by bez citelné odvety; posuněk platil však znamení kříže, patrně v nekalém úmyslu...“²⁶⁹ Po přečtení článku se na krajský soud obrátil Josef Kotyza, který se identifikoval s *hospodářským správcem K.*, jiný hospodářský správce se stejnou iniciálou se totiž v Hylvátech nenacházel. Kotyza požadoval nejprve po vydavateli jméno dopisovatele. Vydavatel Josef Tomš mu jméno odmítl sdělit, a proto začal Kotyza požadovat potrestání vydavatele Tomše za pomluvení jeho osoby v novinovém článku. Tomš se pravděpodobně snažil věc řešit smírem, což Kotyza odmítl. Tomš tedy, podle své výpovědi vyčkával, jak dopadne proces proti Kotyzovi, který byl skutečně vyšetřován za delikt proti náboženství.²⁷⁰ Poté, co bylo Kotyzovo stíhání v lednu roku 1888 zastaveno, vydal Tomš ve svých novinách odvolací článek s názvem *Klamná zpráva*. V tomto článku je vysvětleno, že se příběh, o kterém bylo psáno dříve, odehrál už před několika lety a nikoli v Hylvátech ale ve Skrovnici. Dopisovatel, který příběh slyšel, si neověřil, že se jedná o starší *povídáčku*, a proto jej jako novou zprávu poslal do novin. Toto vyjádření ale nejspíše Kotyzovi nestačilo. V pokračování výpovědi Tomš uvedl, že jeho pokus o smír Kotyza ignoruje. Tomš se podle toho zařídil a začal shánět materiály, které by usvědčily Kotyzu ze skutečného spáchání protináboženského deliktu. Tomš při svém pátrání zjistil od jednoho svědka, že Josef Kotyza nebyl v tomto případě

²⁶⁸ Tamtéž, složka Josef Bartoň.

²⁶⁹ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 303, složka Josef Tomš, do spisu vložený výtisk novin s článkem *Mravní zdivočelost*. *Český východ* – Chrudimské noviny pro celý bývalý chrudimský kraj, 13. srpna 1887, č. 32.

²⁷⁰ Stíhání je potvrzeno i záznamem v Pramen, Hlavním rejstříku zločinů a přečinů, inv. č. 391, kn. č. 391, záznam ze dne 19. 8. 1887.

vyšetřován pro delikt proti náboženství poprvé. Už v květnu roku 1886 se měl podobného deliktu dopustit.²⁷¹ Tomš ve své výpovědi žádá, aby byli předvoláni k jeho obhajobě svědci předchozích Kotyzových deliktů. Z obviněného se postupně stává žalující a v článku, který byl Kotyzou označen jako pomluva, mohla být i částečně pravda. Jak již bylo naznačeno, výsledek sporu není znám.²⁷²

---

²⁷¹ Potvrzeno v Pramen, Hlavním rejstříku zločinů a přečinů, inv. č. 391, kn. č. 391, záznam ze dne 14. 6. 1886.

²⁷² Pramen, inv. č. 1136, karton č. 303, složka Josef Tomš.

6 Statistický výzkum výskytu deliktu rušení náboženství v Chrudimském kraji

Statistický výzkum probíhal ve dvou úrovních. První úroveň zkoumá množství výskytu sledovaných případů. Zabývá se tedy počtem provinění v jednotlivých letech a rozlišuje zvláště počty přečinů (§ 303) a zločinů (§ 122). Druhá úroveň statistického výzkumu se zaměřuje na pachatele. Jsou zde sledovány jednotlivé statisticky zpracovatelné kategorie. Analýzou výsledků této statistiky je potom tvořena i typologie pachatele.

Při sbírání dat a informací k vypracování této práce bylo prostudováno několik typů pramenů z AF Krajský soud Chrudim (1850 – 1949). Těžiště pramenné základny tvoří trestní spisy. Celkem bylo prostudováno 40 kartonů s trestními spisy, v nichž bylo nalezeno 60 složek s případy rušení náboženství a 20 složek s případy, kdy bylo trestní řízení zastaveno.²⁷³ Kompletní spisy byly zachovány pouze pro některé případy. Proto byly zkoumány také další prameny – rejstříky a podací protokoly. Ani tento typ pramene však nepokrývá celé studované období.²⁷⁴ Nejen z tohoto důvodu je proto možné některé statistické kategorie zkoumat pro kratší období, než to, ve kterém je zadána celá práce.

6.1 Případy

První statisticky zkoumanou kategorií je četnost výskytu deliktů proti náboženství. Zkoumán byl jednak celkový počet výskytu, jednak i zvláště počty přečinů podle § 303 a zločinů podle § 122. Pro období od roku 1853 do roku 1918 bylo nalezeno celkem 451 záznamů o řešení deliktů proti náboženství. Pro lepší představu byl vytvořen graf, ve kterém jsou k jednotlivým rokům určeny hodnoty s výskytem deliktu.²⁷⁵ U tohoto grafu je nutno brát zřetel na skutečnost, že pro některé roky nejsou údaje kompletní. Jedná se o období před rokem 1874, kdy byly informace získávány náhodně a z nekompletních pramenů. Od roku 1874 byly již pravidelně vedeny rejstříky trestních činů, a proto je statistika pro toto období přesnější.

---

²⁷³ Pramen, inv. č. 1134, karton č. 261; inv. č. 1136, kartony č. 277, 278, 284, 290-307; inv. č. 1260, kartony č. 602-619.

²⁷⁴ Pramen, inv. č. 17, karton č. 17 Index k podacímu protokolu 1853; inv. č. 292-300, knihy č. 292-300 Podací protokoly 1862, 1867-1874; inv. č. 388-394, knihy č. 388-394 Hlavní rejstříky zločinů a přečinů 1874-1897; inv. č. 590-595, knihy č. 589-594 Rejstříky 1898-1909; inv. č. 596-598, knihy č. 595-597 Rejstřík zločinů a přečinů 1910-1918.

²⁷⁵ Graf viz příloha č. 1

Pomine-li se období do roku 1874, lze graf rozdělit na tři období. Jako první je období od roku 1874 do roku 1891. Z grafu pro toto období vyplývá spíše mírnější zastoupení deliktů. Průměrně bylo v této době spácháno 4 až 5 deliktů ročně.

Ve druhém období, které trvalo od roku 1892 do roku 1906, je patrný nárůst počtu protináboženské zločinnosti. Za těchto patnáct let bylo spácháno 231 deliktů, což je nadpoloviční většina všech nalezených případů. V průměru vychází v tomto období zhruba 15 až 16 případů na rok. Z jakého důvodu došlo k nárůstu počtu případů v době okolo přelomu století, nebyly nalezeny žádné konkrétní informace. O příčinách se lze tedy pouze domnívat. Nárůst mohl být způsoben například vyšší vzdělaností a informovaností venkovských lidí, kteří byli, jak je uvedeno v jiné části této práce, nejčastějšími pachateli, o světě. Důvodem mohlo být i zkvalitnění práce soudních úředníků.

Poslední období pokrývá dobu od roku 1907 do vypuknutí první světové války v roce 1914 s přesahem do jejího konce v roce 1918. Oproti předchozímu období došlo k mírnému poklesu počtu deliktů. Pro roky 1907 až 1914 je průměrný počet případů osm na rok. Ve válečných letech klesá výskyt protináboženských deliktů ještě víc, což bylo dáno i jinými starostmi, které státní i soudní správa ve válečném období měla. V roce 1918 již nebyl žádný soudní spis s případem rušení náboženství nalezen. V období prvního desetiletí dvacátého století byla zaznamenána i pokroková novinka ve formě dokumentů psaných na psacím stroji. Netýkalo se to však celých spisů. V prostudovaných materiálech byl nalezen například pouze rozsudek psaný na psacím stroji. Ostatní části spisu byly v této době stále psány ručně.

Co se týká rozdílu mezi tím, zda byl spáchán zločin nebo přečin, byly sledovány pouze celkové počty. Na možnost překvalifikování původního deliktu, které by bylo možno sledovat pouze u případů se zachovaným celým spisem, nebyl brán ohled a statistika počítá pouze s původními zápisy v trestních rejstřících. Dalším problémem při zpracovávání byly případy, ve kterých figurovalo několik pachatelů s odlišnou kvalifikací deliktů.²⁷⁶ A nakonec pro období před rokem 1874 nelze z důvodů nekompletnosti pramenů a z nemožnosti rozlišení, zda se jednalo o přečin nebo zločin, spočítat výskyt jednotlivých typů deliktu.

Od roku 1874 bylo zaznamenáno 157 případů, kdy byl spáchán pouze přečin podle § 303. Vedle toho zločinů podle § 122 bylo spácháno 151. Tento výsledek vyvrací původní domněnku, že přečinů bude nalezeno výrazně víc než zločinů. Avšak je předpokládáno, že

---

²⁷⁶ Příklad – Jeden případ spáchaný dvěma pachateli. První pachatel spáchal pouhý přečin podle § 303 a druhý zločin podle § 122. Příklad byl počítán v daném roce jako jeden delikt. Pro statistiku počtu přečinů a zločinů jsou počítány dva případy – jeden v každé kategorii.

podstatná část zločinů byla později překvalifikována na pouhé přečiny, jak je zmíněno u některých rozebraných deliktů.

V některých případech nebyly páčány jen samotné delikty proti náboženství, ale přidal se k nim i jiný delikt, např. krádež. Přičtením takovýchto případů k samostatným protináboženským deliktům byl získán počet 171 přečinů a 182 zločinů. Vzhledem ke stručnosti zápisů v trestních rejstřících není možné zjistit, zda byl v těchto případech protináboženský delikt deliktem hlavním nebo vedlejším. V případě, kdy by se jednalo o hlavní delikt, mohl být vedlejší jiný delikt spáchán např. při zatýkání – napadení četníka, urážka císaře, apod. V opačném případě mohlo jít opět o zatýkání, tentokrát však za jiný delikt, a proti náboženství se mohl pachatel provinit např. rouháním a stěžováním si na boží nespravedlnost.

Posledním číslem, které je potřeba přičíst, aby byl získán celkový počet, je počet případů, ve kterých došlo k provinění se jak přečinem, tak i zločinem. V rejstřících bylo zaznamenáno celkem 26 takovýchto provinění a 33 v případě, že kromě §§ 122 a 303 byl spáchán ještě nějaký další delikt. Celkově tedy bylo od roku 1874 spácháno 204 provinění proti § 303 a 215 zločinů podle § 122.

6.2 Pachatelé

Pramennou základnu pro výzkum statistických kategorií, které zkoumají pachatele ze všech možných hledisek, tvoří, jak již bylo zmíněno, především nalezené soudní spisy nebo místy alespoň jejich části. Pro komplexní počty pachatelů byly využívány i trestní rejstříky, případně knihy podacích protokolů.

Nejzákladnějšími kategoriemi, které je nutno zkoumat, jsou samozřejmě celkový počet pachatelů a jejich pohlaví. Celkem bylo nalezeno 543 pachatelů protináboženských deliktů. I v tomto případě je však nutné sledované období rozdělit, a to v tomto případě na dvě části. Pro první období, do roku 1874, nelze počet případů přesně kvantifikovat. Musíme se tedy spokojit nikoli s celkovým počtem pachatelů, ale s počtem nalezených případů. V tomto období spáchalo delikt proti náboženství celkově 65 pachatelů. Z nich pouze v jednom případě se jednalo o ženu-pachatelku. Srovnáním celkového množství případů spáchaných v tomto období – 63 případů s počtem pachatelů a s prostudováním spisů bylo zjištěno, že pouze ve dvou případech byli pachatelé dva.

Ve druhém období, od roku 1874, je celkový počet 478 pachatelů. Spáchaných protináboženských deliktů bylo ve stejné době 388. Průměrně to tedy vychází 1,2 pachatele na

případ. Mužů-pachatelů bylo celkem 462 a žen-pachatelek pouhých 16. Pokud výsledek přepočítáme na procenta, zjistíme, že ženy figurovaly jako pachatelky přibližně jen ve 3,5%. Muži byli pachateli ve zbylých 96,5%. Tento výsledek není nijak překvapivý a je podobný i výsledku pro brněnský krajský soud, ve kterém došel autor Milan Řepa k výsledku 95% pachatelů – mužů.²⁷⁷ Dále je možné souhlasit s článkem v odůvodnění, proč jsou muži nejčastějšími pachateli protináboženských deliktů. Jedná se o to, že muži vystupovali a jednali na veřejnosti častěji než ženy, a byli proto ke spáchání těchto deliktů náchylnější.²⁷⁸ Toto tvrzení podporuje i fakt, že většina deliktů byla spáchána v hospodách, do kterých zavítaly ženy pouze výjimečně. Větší zastoupení žen můžeme sledovat v pozici svědkyň, což potvrzují některé rozebrané příklady.

Další studovanou statistickou kategorií byl věk pachatele. Při analýze věku pachatelů jsme odkázáni pouze na ty případy, kdy byl věk pachatele, případně datum jeho narození, ve spisu zaznamenán. U 71 sledovaných pachatelů je možno věk nalézt v 62 případech. Statistika je z tohoto důvodu pouze ilustrativní a nelze ji brát jako přesnou. Podobně jako v článku Milana Řepy nelze tvrdit, že by věk pachatele hrál významnou roli a měl podstatný vliv na spáchání deliktu. Avšak naopak mu lze mírně oponovat v tvrzení, že by se v určitých věkových skupinách nevyskytovali pachatelé sledovaného deliktu častěji. Mírnější nárůst pachatelů je možno vidět mezi třicátníky a čtyřicátníky.²⁷⁹ Ještě přesněji mezi 33. a 44. rokem. Lze tedy říct, že se jedná o skupinu pachatelů v nejproduktivnějším období života. Avšak jak již bylo řečeno, nebylo zjištěno, že by věk pachatele měl vliv na trestní čin, který spáchal.

U statistické kategorie zkoumající věk, byly sledovány především krajní hodnoty – tedy nejmladší a nejstarší pachatelé. Jako nejmladší pachatel byl objeven šestnáctiletý pardubický kočí Jan Jirout. Za ním následuje sedmnáctiletý stavitelský pomocník z Chocně Václav Horák. Nejstarším pachatelem se stal bývalý gruntovník František Heiduk, kterému v době spáchání deliktu bylo 72 let. Jako další nejstarší pachatele můžeme zmínit ještě dva, kteří překročili šedesát let a to Josefa Čapského (62 let) a Václava Kropila (61 let).

O něco více vypovídající sledovanou kategorií je místo spáchání deliktu, případně i bydliště pachatele. Ani v tomto případě nejsou informace v pramenech kompletní a můžeme se tedy zabývat pouze nalezenými záznamy. Milan Řepa ve svém článku uvádí jako

---

²⁷⁷ ŘEPA, M. „Rušení náboženství“..., s. 126.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 126.

²⁷⁹ Graf viz příloha č. 2.

nejčastější prostředí spáchaných deliktů město Brno a jeho předměstí.²⁸⁰ V této práci sledovaném Chrudimském kraji se město s významem, jaký měla moravská metropole, nenachází. Jsou tu ale dvě královská města – Chrudim a Vysoké Mýto a několik menších měst, která svůj rozkvět teprve zažívala nebo v budoucnu zažít měla.²⁸¹ Pokud takto rozdělíme obce na města a vesnice, zjistíme, že přibližně třetina případů se odehrála ve městech (32,7%) a dvě třetiny (67,3%) na venkově. Vzhledem k faktu, že některá města nebyla ještě příliš rozvinuta, můžeme tvrdit, že na venkově se delikty proti náboženství objevují častěji.

S prostředím je spojeno i sociální postavení pachatelů. V prostudovaných materiálech byla nalezena rozmanitá škála jednotlivých druhů povolání a způsobů obživy. Kategorii profesí lze rozdělit především na manuální a ostatní spíše intelektuální činnosti. Informace o vzdělání jsou však uváděny minimálně a proto se lze o míře vzdělanosti pachatelů pouze domnívat. Tato část práce je postavena na informacích o povolání u přibližně šedesátky pachatelů.

Jelikož bylo zjištěno, že převážná část protináboženských deliktů byla spáchána ve venkovském prostředí, je celkem logický i výsledek studia sociálního postavení. Nejčastějšími pachateli (48% z uvedených příkladů) byli nádeníci a dělníci, rolníci a sedláci, případně chalupníci a domkaři. K těmto pachatelům, pracujícím v zemědělství, lze připojit ještě tuláky a žebráky. O vzdělání těchto pachatelů, jak již bylo řečeno, mnoho informací nemáme. Můžeme se však domnívat, že nepřekročilo základní školu. V některých případech se pachatelé neuměli ani podepsat, což dokazují tři křížky místo podpisu ve výslechových protokolech.

Další velkou skupinu tvoří řemeslníci. Patří sem přibližně necelá třetina sledovaných pachatelů. Celkem často se mezi pachateli objevují obuvníci. Dále potom řemeslníci pracující se dřevem jako truhláři či tesaři. Ostatní řemesla jsou zastoupena spíše jednotlivě. Ani v této skupině pravděpodobně nebylo vzdělání na vyšší úrovni, avšak pachatelé byli alespoň částečně vyučeni v některém řemesle.

Poslední skupinu tvoří převážně živnostníci, případně i specifická povolání, která nelze zařadit pod jeden společný název. Živnostníci jsou často uváděni bez konkretizace své živnosti. Nelze je tedy více rozebrat. Mezi živnostníky je však možné zařadit i majitele hospod a hostinců. A objeven byl také jeden holič. Tímto však z nedostatku podrobnějších informací výčet živnostníků končí. Vedle živnostníků lze jako další pachatele uvést tři učitele.

---

²⁸⁰ ŘEPA, M. „Rušení náboženství“..., s. 127.

²⁸¹ Jedná se o města Pardubice, Choceň, Holice, Česká Třebová, Ústí nad Orlicí, Lanškroun, Žamberk, Skuteč.

Mezi specifická povolání pak patří panský hajný, stavitelský inženýr, poručík u zemské obrany a redaktor. U těchto pachatelů je očekávána vyšší forma vzdělání než u předchozích skupin. Mezi vzdělanější pachatele můžeme zařadit i představené obcí, kteří se v několika případech také stali pachateli protináboženského deliktu.

Přepočítáme-li si výše zmíněné informace na procenta, je možno tvrdit, že vyšší vzdělání mělo přibližně 20% pachatelů, zatímco pachatelů s nižším případně žádným vzděláním bylo 80%. Z tohoto výsledku vyplývá, že vzdělání mělo při spáchání deliktu určitý význam. Toto tvrzení podporuje a dále upřesňuje i Milan Řepa ve svém článku: *„Vše tedy nasvědčuje tomu, že vzdělanost zde hrála podstatnou roli. Ovšem nikoliv proto, že nevzdělaní lidé více inklinovali k protináboženským, sekularizovaným postojům, ale z toho důvodu, že si počínali neopatrněji než lidé vzdělaní.“*²⁸²

Kategorie rodinný stav a počet dětí neměly na spáchání deliktu žádný vliv. Významnější roli však hrály při výměře délky trestu případně v jeho odložení. Jelikož se kromě několika málo vdovců a svobodných chlapců jedná téměř o všechny pachatele, je potřeba se o této problematice alespoň zmínit. Ženatí pachatelé, kteří doma měli nezaopatřené děti, mají v rozsudku často jako polehčující okolnost právě tuto skutečnost. Aby proviněním hlavy rodiny netrpěla celá rodina, byly tresty snižovány i pod spodní hranici trestu. V několika případech se objevují i dopisy, které psali pachatelé krajskému soudu, v nichž žádají o posunutí nástupu výkonu trestu. Toto se týká pro venkov typických období zemědělských prací, které by samotné ženy s dětmi bez muže nezastaly. V jednom takovém případě byla nalezena i přímluva zástupců obce. Zda byly soudy v tomto ohledu benevolentní a pachatelům vyhověly, bylo dohledáno jen v některých případech. Pokud soud odložení trestu schválil, musel pachatel dodržet lhůtu odkladu a včas k výkonu trestu nastoupit. V opačném případě by byl znovu předvolán a navíc potrestán za nenastoupení k výkonu trestu.

Další možnou kategorií, kterou lze sledovat, je vyznání pachatelů. Vyznání pachatelů mělo na delikt větší vliv pouze v těch případech, které se dotýkaly jiných vyznání. Tedy v případech, v nichž vystupovali katolíci proti evangelíkům a naopak. Tyto případy jsou posuzovány jako delikty proti jinému vyznání a budou o něco více rozebrány v kategorii, která se zabývá motivem trestního činu. Na tomto místě je tedy možné uvést pouze informaci, že v těch případech, kdy bylo vyznání pachatele nalezeno, jsou mezi pachateli více zastoupeni

---

²⁸² Cit. ŘEPA, M. „Rušení náboženství“..., s. 127.

katolíci (přibližně dvě třetiny) a méně potom evangelíci. Pachatelé jiných vyznání nebyli ve zkoumaných spisech zastoupeni.

Zvláštním je u vyznání pachatelů zjištění, že spáchal-li protináboženský delikt evangelík, spáchal jej nejčastěji proti katolickému vyznání. Naopak u katolíků bylo deliktů proti jinému vyznání méně. Více se u katolických pachatelů objevuje rouhání se proti Bohu, a tedy to jsou delikty proti vlastní víře. Je tedy možná poněkud odvážné, přesto však možné uvést domněnku, že evangelíci byli ve své víře pevnější a stálejší, zatímco katolíci se ke svému vyznání postupně stavěli s větší volností a její přísnost místy opouštěli. Pokud se pachatel postavil proti jinému vyznání, hájil svou vlastní víru před jinou a utvrzoval se tak v její skutečnosti a pravosti. Pokud se však postavil proti vlastní víře, musel se víc než pozemského trestu bát trestu posmrtného, božího. V takovém případě by bylo možné hledat zde počátky odnáboženštění společnosti. Vzhledem ke sledované době, ve které dochází k novým vědeckým objevům, lepší informovanosti a vzdělanosti, je toto místy poněkud násilné tvrzení i možné. Avšak po celou dobu musíme mít na paměti, že většina případů byla způsobena alkoholovým opojením pachatelů, což na jejich kurážné řeči před ostatními návštěvníky hostinců mělo jistě větší vliv, než nové vědecké objevy.

Motiv nebo příčina spáchání protináboženského deliktu tvoří další statistickou kategorii, kterou lze kvantifikovat. Jak již bylo naznačeno, nejčastější příčinou spáchání zločinu byla opilost pachatele. Takovýchto případů je víc jak 55%.²⁸³ Přibližně v 17% případů došlo k deliktům proti jinému vyznání. Větší zastoupení mají pachatelé-evangelíci. O něco menší skupinu tvoří pachatelé, kteří se rouhali. Zde je však důležité doplnit, že rouhání bylo často součástí i opileckých výstupů. Zbylou větší desetinu potom tvoří nenáboženské delikty a delikty zvláštní.

Posledním zkoumaným jevem je délka trvání trestu. Tyto údaje však není možno vzhledem k různosti a závažnosti spáchaných trestních činů zobecňovat. Při výměře hrálo důležitou roli několik prvků a proto i tresty byly vyměřovány různě. Je však možné tvrdit, že většina trestů byla vyměřena pod spodní doporučenou hranicí, a to s použitím polehčujících okolností. Mezi nejčastější se řadí opilost a rodinná situace. Objevena byla však i zanedbaná výchova pachatele. Horní sazby se používaly spíše při současném spáchání několika různých deliktů.

Pokusíme-li se na základě těchto informací a zjištění vytvořit jakýsi základní typ pachatele, získáme muže, třicátníka, či čtyřicátníka, žijícího na venkově a živícího se

---

²⁸³ Procenta jsou počítána ze vzorku přibližně 60 případů.

manuální prací, s nižším nebo žádným vzděláním. Častěji se bude jednat o katolíka a návštěvníka hospody.²⁸⁴

---

²⁸⁴ Srov. s ŘEPA, M. „Rušení náboženství“..., s. 127.

7 Ženy pachatelky deliktů proti náboženství

Podíl žen na veřejném životě byl menší než podíl mužů. Proto i pachatelé deliktů proti náboženství byli častěji muži než ženy. Ženy byly navíc nositelkami rodinné zbožnosti. Jako matky byly prvními, kdo učil děti modlitbám. Majetkem každé dívky byla modlitební kniha, která byla vhodným dárkem dcerám od rodičů, nevěstám od ženichů.²⁸⁵ Na ženy-matky byly také často zaměřeny misijní činnosti redemptoristů, jelikož matky děti vychovávaly a narozdíl od mužů měly více času na účast při misijních akcích.²⁸⁶

Vzhledem k těmto faktům je o to zajímavější sledovat právě ty případy, kdy byly pachatelkami ženy. V celkovém množství studovaných případů se jedná pouze o malý zlomek. V prostudovaných či nalezených případech byly objeveny přibližně dvě desítky případů provedených více jak dvaceti ženami. K osmi případům byl nalezen i celý spis. Třemi případy a čtyřmi pachatelkami se bude zabývat tato kapitola.

7.1 Případy deliktů proti náboženství spáchaných ženami

7.1.1 Beata Rieglová

Beata Rieglová byla dne 9. října 1856 při hlavním přelíčení odsouzena ke čtrnácti dnům vězení s půstem každý pátek, a to za přečin proti veřejnému pokoji a řádu (§ 303). Přečinu se tato 36letá katolička a matka pěti dětí dopustila, když dne 13. května 1855 při nedělní ranní mši svaté zasadila vedle sedící Františce Hamplové několik pohlavků. Beata neuposlechla napomínání sloužícího pana faráře, který musel mši svatou přerušit, a nadále tloukla Františku. Nakonec byla kvůli svému chování Beata vyvedena z kostela. Při výslechu obžalovaná tvrdila, že upadla do mdlob a na útok proti Františce se nepamatuje. Později se však přiznala. Proti Beatě svědčilo celkem šest svědkyň a českořebovský páter Antonín (pravděpodobně) Eltenhof.²⁸⁷

Zajímavým faktem je, že soud neřešil ani tak ublížení na zdraví Františky Hamplové, ale spíše to, že se celá událost odehrála během mše svaté, která tím byla přerušena. Přečinem tedy nebyl fyzický útok, ale narušení konání náboženského obřadu. Zajímavá byla také původní obhajoba obžalované Beaty, která tvrdila, že ji Františka strčila loktem do prsou, což

²⁸⁵ LENDEROVÁ, M. a kol. *Žena v českých...*, s. 194–198.

²⁸⁶ MACKOVÁ, M., KAISEROVÁ, K. *Lidové misie...*, s. 255.

²⁸⁷ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis Beata Rieglová.

u ní vyvolalo velkou bolest, jelikož zrovna kojila dítě, a proto padla do mdlob a na své další jednání si nepamatovala. Při hlavním přelíčení však svou výpověď změnila a k útoku se přiznala.²⁸⁸

7.1.2 Anna Málková a Anna Raišachová

Případ Anny Málkové a Anny Raišachové by pravděpodobně nebyl řešen, kdyby nebyl součástí spisu Františka Bočka a nestal se přímo před očima chrudimského strážníka. František Boček, velitel sboru vojenských vysloužilců v Chrudimi, dne 13. ledna 1888 při pohřbu Anny Novotné nesouhlasil s výběrem kostela, ve kterém se měl pohřební obřad konat. Přestože byl František Boček den před pohřbem výslovně upozorněn páterem Bohumilem Vojtěchem, že se pohřební obřad bude konat v kostele sv. Kříže a ne u sv. Kateřiny,²⁸⁹ pokusil se v den pohřbu o změnu kostela, ve kterém by se smuteční obřad konal. Po neúspěšném pokusu se vzdal František Boček velení sboru a odešel. Poté vyšel průvod z domu zemřelé na hřbitov, avšak na jednom rozcestí zabočila část průvodu, tvořená sborem veteránů, směrem ke kostelu sv. Kateřiny a průvod byl tak rozdělen. Než se dav opět sjednotil, vystoupilo několik žen a pokřiky narušovaly procesí. Byly to právě Anna Málková a Anna Raišachová, které směrem ke knězi volaly, že je to hanba a mělo by se to dát do novin. V obžalovacím spisu se přímo píše: „*Vystoupení těchto ženských bylo tak náruživé, že P[áter] Karel Kořil, dle jeho udání byl nucen na ochranu své osobní bezpečnosti strážníka Bohumila Stoupu vyzvati, aby hleděl pořádek udržeti.*“²⁹⁰ Tímto svým jednáním se obě ženy dopustily přestupku v § 303 a dostaly se tak do spisu Františka Bočka. Podle rozsudku ze dne 9. května 1888 byly však obě zproštěny obvinění.²⁹¹

7.1.3 Kateřina Jiskrová

Kateřina Jiskrová, 44letá katolička z České Rybné,²⁹² se podle obžalovacího spisu ze dne 22. září 1911 dopustila zločinu rušení náboženství podle § 122. Stalo se tak v noci z 26. na 27. srpna 1911, když se vracel manžel Kateřiny Jiskrové z hospody a před domem se o něčem dohadoval s Josefem Suchým. Suchý dotvrzoval něco Jiskrovi: „,,*na mou duši,*“ *načež*

---

²⁸⁸ Tamtéž.

²⁸⁹ Ze spisu vyplývá, že se v říjnu 1887 při jednom pohřbu stala podobná událost, totiž že byl pohřeb ujednan u sv. Kříže, avšak František Boček vedl sbor ke sv. Kateřině.

²⁹⁰ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 302, složka Franz Boček, Spis obžalovací.

²⁹¹ Tamtéž, složka Franz Boček.

²⁹² Česká Rybná u Skutče.

obviněná Kateřina Jiskrová, jež stála před domkem jala se křičeti: „helveti nemají žádnou duši, mají kravského Spasitele.“²⁹³ Tento výrok slyšelo několik svědkyň evangelického vyznání, které společně podaly na Kateřinu Jiskrovou udání na c.k. četnickou stanici v Krouně. Během vyšetřování vypověděla Kateřina Jiskrová, že výrok řekla poté, co byla ve sporu se Suchými uražena její duše, a že výrok nemyslela jako urážku evangelické církve. V rozsudku ze dne 17. října 1911 byl její čin zlehčen a přehodnocen z trestního činu § 122 na přečin podle § 303 a byl jí vyměřen trest 14tídenního tuhého vězení zostřeného jedním postem.²⁹⁴

7.2 Ženy a trestní zákon (1852)

Delikty proti náboženství nelze považovat za typickou trestní činnost, ve které by ženy figurovaly. Jak již bylo naznačeno, ženy se ve společnosti projevovaly spíše výjimečně a navíc byly nositelkami rodinné zbožnosti. Nelze však tvrdit, že by nepáchaly žádnou trestní činnost, nebo že by nebyly oběťmi jiných zločinů.

S vývojem trestního práva se postupně stíraly rozdíly postavení mužů a žen před zákonem. Podle zákona z roku 1852 měli muži a ženy téměř rovnoprávné postavení. Rozdíly se týkaly víceméně pouze konkrétních deliktů. Jeden z hlavních rozdílů, který mizí až se změnami po roce 1918, se týká pojmu „fyzická síla“. Žena byla pokládána za fyzicky slabší než muž a to bylo bráno v úvahu. Se ženami se tedy zacházelo podobně jako s mladistvými. Konkrétně to lze ukázat např. na zostření trestů za zločiny, kdy se žalář mohl zostřit podle § 19 e) „káráním holí nebo metlou,“ a to bylo zpřesněno v § 24, podle kterého mladíci mladší osmnácti let a ženy byli bití metlou, zatímco muži byli bití holí. Stejně to bylo řešeno i u trestů za přečiny a přestupky, kdy bylo kárání používáno podle § 240 e), který byl zpřesněn paragrafem § 248. I tady byli mladíci a ženy bití metlou a muži holí. Při zostření za zločiny mohli delikventi dostat nejvýše třicet ran a za přečiny a přestupky nejvýše dvacet ran. U takovýchto trestů bylo potřeba vyjádření lékaře.²⁹⁵

Většina deliktů počítala s rovnoprávným postavením mužů a žen. V některých však byly ženy zvláště vyjmenovány. A to jak v pozicích viníků, tak i obětí, případně i svědků (př. porodní báby). Podle tohoto zákona byli za některé dříve typicky ženské delikty vinni i muži

²⁹³ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 612, složka Kateřina Jiskrová, Spis obžalovací.

²⁹⁴ Tamtéž, složka Kateřina Jiskrová.

²⁹⁵ MALÝ, K. et al. *Dějiny českého...*, s. 238, cit. z Zákon.

(př. vyhnání plodu). A naopak, žena mohla být odsouzena za některý dříve typicky mužský delikt (př. delikty politické).

6.2.1 Žena - pachatelka

Žena se mohla stát pachatelkou různých deliktů. Mohla být zlodějkou, vražedkyní, atd. Tato část se bude ale zabývat hlavně těmi delikty, ve kterých byla žena jako pachatelka přímo jmenována. Nejprve budou uvedeny delikty závažnější, tedy zločiny.

Pokud matka zabila své dítě při porodu nebo opomenutím pomoci dítě zemřelo, byla viníkem trestního činu podle 15. hlavy zákona (1. díl) – o vraždě a zabití § 139. Pokud bylo zavražděné dítě manželské, měla být matka odsouzena na doživotí v těžkém žaláři. Při usmrcení nemanželského dítěte byl trest ve výši od deseti do dvaceti let v těžkém žaláři. Zemřelo-li dítě pro opomenutí pomoci, byla matka potrestána pěti až deseti lety v těžkém žaláři.²⁹⁶

Šestnáctá hlava (1. díl) se zabývá tzv. vyhnáním plodu ze života (potrat). V § 144 je uvedeno, že žena, která zapříčiní vyhnání plodu, se dopustí zločinu. Pokud by se jí potrat nepodařil, hrozil jí trest žaláře na šest měsíců až jeden rok. Pokud byl plod vyhnán, trest mohl být vyměřen od jednoho roku do pěti let. Spoluviníkem se mohl stát také otec dítěte, který byl trestán podle § 146 stejným, ale zostřeným trestem. Další možností bylo, že k vyhnání plodu došlo proti vůli matky jinou osobou. Taková osoba měla být odsouzena k těžkému žaláři od jednoho roku do pěti let a v případě nebezpečí ublížení matce na pět až deset let.²⁹⁷

V následující hlavě sice není žena přímo jmenována, ale lze odhadovat, že se §§ 149 – 151 – o zanešení dítěte, které se týkaly především žen. Zločinem je odložení dítěte, které se o sebe nedokáže postarat. Přísnější trest byl za odložení dítěte na místo, kde bylo nepravděpodobné jeho nalezení. Za to byl trest těžkého žaláře od jednoho do pěti let. V případě úmrtí dítěte až deseti let. Pokud bylo dítě odloženo na místě, kde bylo jeho nalezení pravděpodobné, měl být viník potrestán „pouze“ žalářem na šest měsíců až jeden rok. V případě, že došlo k úmrtí, byl trest od jednoho roku do pěti let.²⁹⁸

---

²⁹⁶ Zákon, § 139.

²⁹⁷ Tamtéž, §§ 144 – 148.

²⁹⁸ Tamtéž, §§ 149 – 151.

Vedle deliktů, které jsou označovány jako zločiny, mohla být žena pachatelkou také méně závažných činů – přečinů a přestupků.

Podle osmé hlavy zákona (2. díl) – o činech proti bezpečnosti života, měly nevdané těhotné ženy před porodem zavolat někoho na pomoc. Pokud nikoho nesehnaly a porodily mrtvé dítě, nebo když dítě po porodu zemřelo, musely to oznámit a tělo dítěte ukázat. V případě zatajení takového porodu, měla být osoba, co porod zatajila, potrestána tuhým vězením na dobu tří až šesti měsíců.²⁹⁹

Porodní báby jsou jmenovány v § 359. Spolu s lékaři mají ohlašovací povinnost v případě podezření ze spáchání zločinu. Při neoznámení jim mohla být vyměřena pokuta od deseti do sta zlatých.³⁰⁰

Tuhým vězením na tři měsíce mohly být potrestány ženy, které se nechaly zaměstnat jako kojné, přestože věděly, že jsou nakaženy „hanebnou“ nebo nakažlivou nemocí.³⁰¹

Hlava třináctá (2. díl) – přečiny proti veřejné mravopochestnosti. Podle § 500 je přečinem proti mravopochestnosti a) smilstvo, b) hrubé uražení mravopochestnosti nebo stydlivosti, f) jiné hrubší nemravnosti. Osoby, které spáchaly cizoložství, měly být potrestány vězením od jednoho do šesti měsíců. Ženy, u kterých by byla pochybnost, zda je jejich dítě manželské, měly být trestány přísněji. Cizoložství mohlo být vyšetřováno a trestáno pouze v případě, že o to požádala uražená strana, nikoli z povinnosti úřadu.³⁰²

Sloužící žena, která ke smilstvu svedla nezletilého chlapce v domě, kde pracovala, byla potrestána tuhým vězením od jednoho do tří měsíců. Vyšetřování se v tomto případě konalo na žádost rodičů.³⁰³

Dalším přečinem proti mravopochestnosti bylo provozování smilné živnosti. Takový přestupek trestala místní policie. V případě, kdy nevěstka pohoršovala veřejnost, sváděla mladé, nebo provozovala živnost s vědomím, že je nakažena pohlavní nemocí, mohla být potrestána tuhým vězením na jeden až tři měsíce. Na vdané ženy, které provozovaly tuto živnost, se vztahoval stejný trest. Přitěžující okolností pro ně bylo, že jsou vdané. V tomto případě neplatilo, že by byly vyšetřovány a trestány jen na žádost manžela jako v případě cizoložství. Pokud muž s provozováním živnosti své ženy souhlasil a případně měl i podíl na výdělku, byl potrestán tuhým vězením na tři až šest měsíců.³⁰⁴

---

²⁹⁹ Tamtéž, §§ 339 – 340.

³⁰⁰ Tamtéž, § 359.

³⁰¹ Tamtéž, § 379.

³⁰² Tamtéž, §§ 500, 502 – 503.

³⁰³ Tamtéž, § 505.

³⁰⁴ Tamtéž, §§ 509 – 511.

Ten, kdo nevěstkám pomáhal, dopustil se přestupku kuplířství. Potrestán mohl být tuhým vězením na tři až šest měsíců.³⁰⁵

6.2.2 Žena - oběť

Zákon bral ohled na skutečnost, že žena potřebuje právní ochranu. Některé paragrafy jsou zaměřeny na potřebu ženu chránit v případech, kdy se mohla stát obětí. Mezi zločiny, jejichž oběťmi se mohly stát, patřily únos a násilné smilstvo.

Únos ženy proti její vůli je zločinem veřejného násilí a byl trestán těžkým žalářem od pěti do deseti let.³⁰⁶

Typickým případem, kdy je za oběť považována žena, je násilné smilstvo. Podle § 125 se dopustí násilného smilstva ten, kdo ženu hrozením, násilím nebo omámením učiní nezpůsobnou, aby mu nečinila odpor, a zneužije ji k nemanželskému smilstvu. Takový viník byl potrestán těžkým žalářem na pět až deset let. Při ublížení na zdraví oběti mohl být trest prodloužen až na dvacet let a v případě úmrtí oběti až na doživotí.³⁰⁷

Kromě zločinů se mohly ženy stát také oběťmi méně závažných trestních činů.

Mezi přestupky, které porušují bezpečnost těla, je v § 413 řešeno právo domácí kázně. Toto právo se nesmí používat takovým způsobem, aby vznikla škoda na těle. Paragraf neřeší jen špatné nakládání mezi manželi, to je upřesněno v § 419. V případě špatného nakládání s manželem měli být oba obesláni a špatné nakládání vyšetřeno. Viníkovi mělo být domluveno, případně mohl být potrestán vězením od jednoho týdne do tří měsíců. Pokud oběť požádala, mohl být trest zlehčen nebo úplně prominut.³⁰⁸

Přestupky proti mravopočestnosti. Pokud člověk domácí *zmrhá* nezletilou dívku (dceru nebo příbuznou hospodáře), může být potrestán tuhým vězením od jednoho až do tří měsíců.³⁰⁹

Proti mravopočestnosti bylo také, pokud někdo přislíbil někomu manželství, tento slib nevyplnil a osobu svedl a „zmrhal“. Hrozilo za to tuhé vězení od jednoho do tří měsíců a osoba zmrhaná měla právo na náhradu. Z jiného úhlu pohledu se tímto zabývají i demografické výzkumy, které zkoumají počty dětí narozených již sedmý měsíc po sňatku.

---

³⁰⁵ Tamtéž, §§ 512 – 515.

³⁰⁶ Tamtéž, §§ 96 a 97.

³⁰⁷ Tamtéž, §§ 125 – 126.

³⁰⁸ Tamtéž, §§ 413 a 419.

³⁰⁹ Tamtéž, § 504.

Pokud přišla žena do jiného stavu po veřejném příslibu sňatku, avšak ke sňatku nedošlo, měla právo na náhradu a očištění cti.³¹⁰

---

³¹⁰ Tamtéž, § 506.

8 Jak vypadal soudní spis

Soudní spisy, které byly nalezeny při sbírání informací k této práci, není možno jednoznačně unifikovat. Nelze sice tvrdit, že by každý nalezený spis byl úplně jiný než ostatní, jisté společné prvky měly, ale na druhou stranu se v některých spisech objevily dokumenty originální a naopak v jiných spisech chyběly ty, které by mohly být považovány za hlavní součásti trestního spisu.

Tato kapitola se bude zabývat vzhledem soudních spisů, ve kterých byly řešeny případy deliktů proti náboženství a jejich obsahem. Je však jisté, že i ostatní spisy s jinými případy a delikty byly skládány ze stejných typů dokumentů, které mohly být navíc ještě obohacovány o specifické součásti. Jako příklad se nabízejí různé situační nákresy a plány místa spáchání vraždy.

Jazyk zkoumaných spisů byl dvojí – čeština a němčina. Ani jeden ze všech prostudovaných spisů nebyl napsán pouze v českém jazyce. Vedle toho spisy pouze v německém jazyce se několikrát objevily.³¹¹ Nebyl to však častý jev a většina spisů používala kombinaci obou jazyků. Překvapivým není ani zjištěný fakt, že česky psané dokumenty byly psány humanistickým písmem – latinkou, zatímco německojazyčné texty byly napsány kurentem. Zda byl některý z používaných jazyků typický pro jednotlivé typy dokumentů, bude vždy uvedeno při jeho rozboru.

V souvislosti se zmínkou o písmu je zde třeba ještě uvést informaci o počátku používání psacích strojů u krajského soudu. Poslední pouze rukopisný spis, který se týkal deliktů proti náboženství, byl vytvořen v roce 1900. Jelikož byl sledován pouze jeden delikt, byl jako následující objeven spis až z roku 1911. V tomto spisu se objevil jeden z prvních strojopisů. Psací stroje se tedy u krajského soudu objevily někdy během prvního desetiletí 20. století. V této době byly, co se alespoň soudních spisů týká, používány jen k vyhotovování obžalovacích spisů. Ostatní dokumenty z těchto spisů byly nadále pouze v rukopisné a formulářové verzi.

Spisy, které byly ke sledovanému deliktu nalezeny, je možno podle typů jejich částí rozdělit na tři skupiny. První skupinu tvoří spisy, v nichž se trestní řízení zastavuje. Jedná se o skupinu dvou desítek spisů z let 1855 až 1870,³¹² které byly vyčleněny do zvláštní složky pojmenované *Urážky nábož. – Usnesení zastavující vyšetřování pro přečiny rušení a urážky*

---

³¹¹ Zde je však nutno podotknout, že se jednalo spíše o neúplné spisy, kterým chyběly některé jejich základní součásti.

³¹² Pramen, inv. č. 1134, karton č. 261, *trestní řízení se zastavuje*.

náboženství. Až na jednu výjimku³¹³ se jedná vždy o jeden, případně dva listy textu. První strana je vždy předtištěný formulář. Tyto *usnesení upouštěcí* (Einstellungs-Beschluss) jsou psány německy.³¹⁴

Druhá skupina je tvořena spisy ze stejného období jako první (1856 – 1870).³¹⁵ Nejedná se zde však o zastavení soudního řízení, ale o soudní spisy s výsledkem soudu. Do složky *Urážky náboženství* byly uloženy spisy, které obsahují rozsudky, protokoly o hlavním přelíčení, v některých případech i soudní zprávy o obviněných (Auskunfts-Tabelle). Až na drobné výjimky byly protokoly psány německy a rozsudky česky. Podrobněji budou tyto části spisu popsány níže.

Konečně třetí skupina nevznikla jako předchozí dvě jakousi dřívější manipulací,³¹⁶ ale tvoří ji spisy nalezené v kartonech s případy projednanými od roku 1870 do roku 1912.³¹⁷ Tyto spisy již mají charakter komplexních soudních spisů, obsahujících většinou všechny důležité i doplňkové části.³¹⁸

Za základní součást spisu můžeme považovat přehled spisů. Dále se zde objevuje trestní oznámení, protokoly s výslechy svědků, protokol s výslechem obviněného. Na základě těchto dokumentů byl vypracován obžalovací spis. Soudy si často nechaly vyžádat doplňující materiály, mezi které lze zařadit křestní list pachatele, vysvědčení mravů a někdy i chudoby. V některých případech byl požadován také *trestní výtah*, což byl předchůdce dnešního výpisu z trestního rejstříku. Obviněný mohl požádat o předvolání svědků k hlavnímu přelíčení. Tato žádost se proto potom objevila v soudním spisu. Do spisu se zakládal i poradní protokol a protokol o hlavním líčení. Nejdůležitější částí spisu je rozsudek, případně relace rozsudku. Rozsudkem spis ale nekončí. Poté, co byl obžalovaný informován o výsledku soudního jednání, mohl se odvolat k vrchnímu zemskému soudu. V některých případech se tak stalo, a proto mohlo být součástí spisu i toto odvolání a odpověď na něj. V jiných případech se objevují žádosti o posun nástupu trestu nebo i změny místa výkonu trestu. Pokud byla udělena pokuta, je do spisu uložena také zpráva od příslušného úřadu o jejím zaplacení.

---

³¹³ Výjimku tvoří spis 662/1869, který není pouze usnesením zastavujícím řízení, ale je to celý vyšetřovací spis.

³¹⁴ Vzor formuláře viz příloha č. 5.

³¹⁵ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, *rušení a urážky náboženství*.

³¹⁶ Manipulací je zde myšleno vybrání spisů, které se týkaly stejného typu deliktu, do jedné složky.

³¹⁷ Spisy byly prostudovány až do roku 1918, avšak poslední byl nalezen právě v roce 1912.

³¹⁸ Jedná se o spisy z Pramen, inv. č. 1136, kartony č. 277, 278, 290 – 307 *zločiny a přečiny projednané, 1870 – 1896*, a inv. č. 1260, kartony č. 602 – 619 *zločiny a přečiny, 1898 – 1918*.

8.1 Přehled spisů

Přehled spisů (Actenübersicht, nebo dříve také často Tagebuch) je soupis všech částí spisu. Nalezneme jej hned na začátku soudního spisu. Jedná se zpravidla o přeloženou dvoustranu, na jejíž přední straně je hlavička s úřednickými informacemi. Mimo jiné je zde také vyplněno, u kterého soudu byl spis založen. Před tím, než se případ dostal ke krajskému soudu, mohl být totiž řešen i některým okresním soudem. Tato skutečnost především v počátečním období mohla ovlivnit i grafický vzhled přehledu spisů, jenž mohl být používán v jiné verzi. Dále je zde předtištěný nadpis a dopsáno, o jakou trestní záležitost se ve spisu jedná. Pod hlavičkou a na dalších stranách je potom tabulka, do které se vyplňovaly informace k jednotlivým dokumentům ve spisu založených.³¹⁹

Do kolonek této tabulky se vypisovalo pořadové číslo dokumentu (Ordnungsnummer), dále potom datum, kdy byl založen konkrétní dokument do spisu, název dokumentu (dříve Gegenstand), číslo stránky³²⁰ a nakonec způsob vyřízení. Ve starších spisech byla kolonka i pro číslo protokolu.

Co se týká jazyka této části spisu, byla až do přelomu 19. a 20. století používána němčina. V období přelomu století byl nalezen jeden případ, ve kterém se objevily oba jazyky zároveň. Ve 20. století pak byly všechny nalezené přehledy spisů již pouze v českém jazyce. Tato informace se týká jak předtištěných částí, tak i těch, které se do formuláře doplňovaly.

Jelikož byla dvoustrana přehledu spisů často využívána jako desky, do kterých se ostatní dokumenty zakládaly, byla také více vystavena vnějšímu fyzickému poškození. Toto se projevilo na zachovalosti – především v místech přehnutí docházelo k nejčastějšímu poškození přetrhnutím.

8.2 Podnět k vyšetřování trestního činu

Aby se nějaký nejen protináboženský trestní čin dostal k soudu, musel být podán nějaký podnět, na základě kterého by začalo vyšetřování. Takový podnět mohla dát osoba deliktem poškozená. Například v již zmíněném případě Václava Hrdličky bylo podáno oznámení o spáchání deliktu písemnou formou C. k. okresnímu soudu Janem Beránkem, který byl svědkem Hrdličkových řečí a zároveň obětí jeho dřívějšího uražení na cti.³²¹

---

³¹⁹ Vzor viz příloha č. 6.

³²⁰ Veškeré dokumenty ve spisu byly očíslovány jako listy.

³²¹ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 292, složka Václav Hrdlička, udání okresnímu soudu od Jana Beránka.

Častěji však přišlo udání od svědků zločinu, kteří nebyli oběťmi ještě dalších zločinů pachatele, jak tomu bylo v předchozím případě. Tito svědci se jako udavatelé zločinu v některých případech cítili být důležitými ochraniteli náboženství a zákonů a často se v udání nabízeli i jako svědci. Větou „*Toto udání své nabízím se co svědek přísežně potvrditi,*“ se takto nabídl například Josef Dušek v případě Ignáce Mareše.³²²

Dalšími osobami, které se mohly stát ohlašovatelé spáchání trestního činu, byli zástupci obce. Stalo se tak v případě Františka Tomáška z Miřetína, na kterého podal oznámení starosta obce. Starosta Josef Macháček se pro svou funkci cítil být povinen Tomáškův zločin oznámit a poslal tedy udání C. k. státnímu návladnictví.³²³

Jedněmi z nejčastějších oznamovatelů deliktů byli duchovní. Ti ani často nebyli svědky spáchání deliktu, přesto se, podobně jako v předchozím odstavci zmínění představitelé obcí, cítili povinováni zločin ohlásit. Bylo tomu tak například u deliktu Jana Nováka z Vysokého Mýta. Jan Novák spáchal svůj delikt během rozhovoru se sousedem a jeho synem. Děkan Antonín Lukesle se tedy o případě dozvěděl až zprostředkovaně, přesto udání k Okresnímu soudu ve Vysokém Mýtě poslal právně on. Jeho udání začínalo slovy: „*Ve vší skromnosti podepsaný správce duchovní, povinností svou kněžskou vázán, všelikému porušování zájmů náboženských v osadě sobě svěřené dle možnosti zabraňovati, vidí se nucena, v následovní náboženství potupující záležitosti, - ochranu zákona k obhájení zájmu náboženského u slavného císař. kr. okresního soudu na základě výpovědi u nížepsané duchovní správy od pana Josefa Pelce, měšťana a mistra kovářského na Vysokém Mýtě, č. d. 30 Litomyšlského předměstí učiněné, vyhledávati.*“³²⁴ V tomto případě vystupuje duchovní správce jako ochránce zákona.

Jinak tomu bylo u případě, který se stal v Dolní Rovni. Tamní duchovní správa podala udání k Okresnímu soudu v Holicích z toho důvodu, že se cítila chováním místních hasičů při pohřbu sama uražena.³²⁵

Poslední zjištěnou možností, jak mohl být dán podnět k vyšetřování, bylo spáchání deliktu před osobou, jejíž povinností bylo hlídat pořádek. Myšleni jsou zde především četníci a strážníci. Případem, který by tuto možnost reprezentoval, je ten, jenž se odehrál při slavnosti Božího těla v Pardubicích roku 1888. Výkřik Josefa Cendelína, kterým mohla být slavnost

---

³²² Pramen, inv. č. 1136, karton č. 305, složka Hynek Mareš, udání Josefa Duška.

³²³ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 294, složka František Tomášek, udání Josefa Macháčka.

³²⁴ Cit. Pramen, inv. č. 1136, karton č. 296, složka Jan Novák, udání Antonína Lukesleho.

³²⁵ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 304, složka František Jelínek, Václav Svatoň, František Schejbal, Magdalena Svatoňová, Matěj Bidlo, udání duchovní správy.

narušena, slyšel pořádek hlídající policejní strážník Václav Hanuš, který po napomenutí pachatele zatknul.³²⁶

Adresáty v trestních oznámeních, udáních, případně četnických hlášeních nejčastěji byly okresní soudy. Druhým nejčastějším příjemcem se mohl stát duchovní správce, který udání předal kompetentním úřadům. Další možností bylo podat oznámení četnické stanici. V několika případech byla udání adresovaná také státním návladnictvím a zastupitelstvím. Ke krajskému soudu se vyšetřování většinou dostalo až v jeho rozběhlém stádiu.

8.3 Protokoly

Výraz *protokol* má mnoho významů. Nejinak tomu je i u dokumentů soudního spisu. Je tedy nutno rozlišovat jednotlivé typy dokumentů, které jsou označeny jako protokoly. V prostudovaných spisech bylo označení *protokol* použito pro tři různé typy dokumentů, nebo možná trochu lépe, ve třech různých případech.

Prvním případem, kdy se sepisoval protokol, byl výslech svědka. Jako první svědek byl často předvolán udavatel zločinu. V některých případech stačila i výpověď pouhého jednoho svědka, v jiných bylo svědků k výslechu předvoláno několik. Kromě výpovědi samotné byla sledována i důvěryhodnost svědků.

Svědkové mohli být dvojího typu – jednak u soudu vypovídaly osoby proti obviněnému, a jednak si mohl i obviněný pozvat svědky na svou obhajobu.

Výslechy svědků probíhaly ve vyšetřovací fázi případu. Na jejich základě byl vypracován spis obžalovací, ve kterém se objevila informace, zda budou svědkové k hlavnímu přelíčení předvoláni, nebo zda budou protokoly s jejich výpověďmi pouze přečteny.

Formální stránka těchto vypovídacích protokolů byla tvořena předtištěnými nebo alespoň předepsanými formuláři, do kterých byly doplněny některé základní informace (jméno, věk, bydliště svědka). Další strany se přidávaly podle délky výpovědi.³²⁷

Druhým dokumentem, který byl označován jako protokol, byl výslech obviněného. Tento se nazývá také *konstitut*. Po formální stránce je velmi podobný protokolům s výpověďmi svědků. Kromě výpovědi své verze spáchání činu zde mohl odpovídat na otázky týkající se výpovědi svědků a vyjadřovat se k nim.³²⁸

³²⁶ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 303, spis Josef Cendelín.

³²⁷ Vzor protokolu s výslechem svědka viz příloha č. 7.

³²⁸ Vzor protokolu s výslechem obviněného viz příloha č. 8.

Nakonec byl protokol sepisován z hlavního soudního líčení. Takto se objevuje ve složce se spisy o rušení náboženství z let 1856 – 1870. I zde se jedná o první předtištěnou stranu a volné listy, na které bylo zaznamenáno hlavní líčení. V textu se objevují jména a výpovědi svědků a nakonec i rozsudek, který bývá, na rozdíl od ostatního německého textu v protokolu, v českém jazyce.³²⁹

8.4 Obžalovací spis

Obžalovací spis (Anklageschrift) byl sepisován jako výsledek vyšetřování a podklad pro hlavní líčení. Autorem obžalovacího spisu bylo c. k. státní zastupitelství, které jím podávalo žalobu na pachatele deliktu.

V obžalovacím spisu je vždy stejná hlavička: „*C. k. krajskému soudu v Chrudimi (panu předsedovi poradní komory) Spis obžalovací. C. k. státní zastupitelství v Chrudimi žaluje na:*“³³⁰ Po tomto úvodu jsou vždy uvedena jména pachatelů a informace o nich (bydliště, věk, vyznání, rodinný stav a další). Následuje velmi stručné nastínění spáchaného deliktu – nejčastěji se jedná pouze o informaci kdy, kde a jaký trestní čin byl spáchán. Dalším bodem obžalovacího spisu je návrh státního zastupitelství. Návrh státního zastupitelství má několik částí. Jako první navrhuje soud, u kterého bude odbýváno hlavní přelíčení, a to podle paragrafů o příslušnosti. Dále jsou navrženi svědci, kteří by měli osobně u hlavního přelíčení vypovídat, případně jsou vyjmenovány protokoly s výpověďmi, které mají být pouze přečteny. Posledním návrhem státního zastupitelství bylo přečtení trestního oznámení a osobních výkazů obviněného. Hlavní část obžalovacího spisu pak tvoří odůvodnění žaloby. Pod nadpisem *důvody* je podrobně popsán celý průběh trestního činu, poskládaný z jednotlivých výpovědí svědků. Poslední náležitostí obžalovacího spisu je datace, podpis a razítko.³³¹

Obžalovací spisy byly nejčastěji rukopisnými dokumenty. Strojopisy se objevily až ve dvou posledních případech v letech 1911 a 1912. Jazykem obžalovacích spisů byl častěji jazyk český. Němčina se objevila jen u několika případů.

---

³²⁹ Vzor protokolu z hlavního přelíčení viz příloha č. 9.

³³⁰ Cit. viz téměř jakýkoliv obžalovací spis, např. Pramen, inv. č. 1260, karton č. 612, spis Kateřina Jiskrová, obžalovací spis.

³³¹ Vzor obžalovacího spisu viz příloha č. 10.

8.5 Dokumenty vložené do spisu před hlavním přelíčením

K vyšetřování i k rozhodování při hlavním přelíčení bylo potřeba nashromáždit dostatečné množství informací a dokumentů, na základě kterých bylo rozhodováno o vině a nevině, případně o délce trestu či o polehčujících a přitěžujících okolnostech. Nejednalo se pouze o informace z výpovědí svědků, ale také o osobní informace o pachateli. Mezi tyto osobní dokumenty patřily křestní list a vysvědčení, které mohlo být dvojího druhu – mravů a majetku.

Kromě dokumentů o pachateli mohly být do spisu založeny i dokumenty, které obviněný inicioval. Po seznámení se s výpověďmi svědků a s obsahem obžalovacího spisu měl možnost požádat o předvolání svých svědků, kteří by u hlavního přelíčení svědčili v jeho prospěch. Stejně tak mohl požádat o přítomnost svého advokáta.

8.5.1 Dokumenty o pachateli

Aby se osobní dokumenty obviněných dostaly do soudního spisu, musely být nejprve soudem vyžádány. Dokumenty si písemně vyžadoval soud od obecních a duchovních úřadů. Toto vyžádání mohlo být založeno do spisu, což se několikrát i stalo. Znění bylo v takových případech vždy podobné. Například v případě Jana Nováka z Holic znělo vyžádání následovně:

„Slavnému obecnímu úřadu v Holicích.

Žádám uctivě za zaslání úředního od příslušného duchovního úřadu a c.k. okresního hejtmanství potvrzeného vysvědčení o mravech a majetnosti Jána Nováka, 43 roků starého v obci Slovany na Slovensku rozeného syna manželů Josefa Nováka a Anny Novákové z Holic, tamtéž příslušného, k úřednímu upotřebení.

Poněvadž se dotčený Jan Novák, jenž podle svého udání mlynářství jest vyučen a se co krejčí v Chrudimi zdržuje, pro zločin uražení Veličenstva a rušení náboženství zde nyní ve vyšetřování a vyšetřovací vazbě nachází, žádám uctivě za rychlé vyřízení.

C.k. soud krajský v Chrudimi dne 20. dubna 1883, C.k. soudce vyšetřovací (podpis).“³³²

Na základě takového vyžádání obecní úřady vypracovaly a odeslaly příslušné dokumenty krajskému soudu. V prostudovaných případech bylo nalezeno několik možností,

---

³³² Cit. Pramen, inv. č. 1136, karton č. 296, složka Jan Novák (z Holic), žádost o zaslání dokumentů.

jak mohly tyto odpovědi vypadat. Za prvé mohly být jednotlivé dokumenty na zvláštních listech. Tato možnost byla využívána nejčastěji. Za druhé mohl obecní úřad vypracovat jediný dokument pro vysvědčení mravů i majetků.³³³ A nakonec byla objevena i možnost s průvodním dopisem od obecního úřadu a s požadovanými dokumenty jako přílohami.

Vysvědčení majetku mohlo být nazýváno také vysvědčením o jmění. V textu se většinou objevuje pouze informace, zda obviněný nějaký majetek vlastní.³³⁴ Vedle toho vysvědčení mravů byla rozsáhlejší, a to především v případech, kdy byl obviněný již někdy trestán. Například o Janu Novákovi z Vysokého Mýta obecní úřad napsal: „že proti jeho mravopočestnosti jen to lze namítati, že se proti svému otci častěji hrubě choval a v poslední době pití oddán jest.“³³⁵ Pokud nebyly nalezeny žádné předchozí delikty a mravní poklesy, bývalo ve vysvědčení mravů napsáno například: „povždy mravně a zdvořile ke každému se choval, tak že jeho chování až do nynějšího času velmi chvalitebné jest.“³³⁶ Posledním z osobních dokumentů, které mohly být soudem vyžádány, byl křestní list.³³⁷ Opis údajů o narození obviněného z matriky měli na starosti faráři. Objevují se zde běžné matriční informace jako je datum narození, vyznání, informace o rodičích, jméno křtícího kněze a další.

8.5.2 Žádosti iniciované obviněným

Jak již bylo naznačeno výše, obviněný měl možnost si na hlavní přelíčení přizvat svědky. Nebylo to zcela běžné, přesto byly takové případy nalezeny. Výpovědi těchto svědků nebyly však často považovány za důvěryhodné. Objevovaly se v nich totiž většinou pouze informace, že si nezákonné chování obviněného svědek nepamatuje, nebo že v jeho přítomnosti nebyl spáchán žádný delikt. Příkladem žádosti o předvolání svědků je dopis obviněného učitele Josefa Bartoň, který byl již zmíněn výše.³³⁸ Bartoň zdůvodnil svou žádost o předvolání dalších svědků a ti také byli vyslechnuti. V tomto případě dosvědčili nevinu obviněného.

Málokterý z obviněných si mohl vybírat svého obhájce. Zmínky o advokátech se tedy objevují spíše sporadicky. Jednou z výjimek je žádost o předvolání advokáta v případě Josefa Morávka.

---

³³³ Viz příloha č. 11.

³³⁴ Vzor vysvědčení majetku viz příloha č. 12.

³³⁵ Cit. Pramen, inv. č. 1136, karton č. 296, složka Jan Novák (z Vysokého Mýta), vysvědčení mravů.

³³⁶ Cit. Pramen, inv. č. 1136, karton č. 300, složka Vincent Merta, vysvědčení mravů.

³³⁷ Vzor křestního listu viz příloha č. 13.

³³⁸ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 291, složka Josef Bartoň, žádost o vyslechnutí svědků.

„Slavný c. k. krajský soude!

Byv (...) obžalován pro přečin uražení církve zákonem uznané (...) oznamuji, že zvolil jsem sobě za obhájce k hlavnímu přelíčení pana Emanuela Pippicha, advokáta v Chrudimi a prosím, aby týž k hlavnímu přelíčení dekretem obeslán byl.

V Chrudimi 30. prosince 1884 (podpisy – Josef Morávek a Emanuel Pippich).“³³⁹

Josef Morávek neseptoval žádost sám, ale za pomoci advokáta, což vyplývá ze skutečnosti, že žádost je napsána na hlavičkovém papíře advokáta Emanuela Pippicha a kromě Morávkova podpisu je podepsána i advokátem.³⁴⁰

8.6 Rozsudky a relace rozsudků

Rozsudek (Urtheil) byl výsledkem soudního procesu. Rozsudkem byl obviněný buď odsouzen k trestu, nebo naopak od trestu osvobozen. V prostudovaných spisech byly nalezeny dva typy rozsudků.

Jako první typ jsou označeny rozsudky ze složky pro období mezi roky 1856 až 1870.³⁴¹ Tyto rozsudky mají charakter formuláře. První strana byla předtištěná a doplňovaly se do ní informace. Na dalších stranách byl pouze rukopisný text. V předtištěné části se vyplnilo jméno odsouzeného, zločin, který spáchal, jméno *předsedatele* soudního sezení, jména radů a zapisovatele, poté znovu jméno pachatele a jeho delikt. Dále se vyplnilo datum hlavního přelíčení. Za textem „*při tom učiněné, takto za právo:*“ začal rukopisný text. Nejprve byly vypsány informace o pachateli – jeho jméno, místo a datum narození nebo věk, bydliště, vyznání, rodinný stav, případně počet dětí, informace o vzdělání a způsobu obživy.³⁴² Následují informace o tom, jaký delikt byl obviněným spáchán, a o výši trestu, který si za to musí odbyť. Po tomto úvodu začíná hlavní text rozsudku. Pod nadpisem *Příčiny* (případně *Důvody*, *Gründe*) je nastíněn průběh deliktu, jak se přesně měl stát, včetně citací, kterými se obviněný provinil. Nástinem skutkové podstaty deliktu je obviněný označen za pachatele vypsáných paragrafů. Dále je uvedena informace, zda obviněný vinu popírá nebo se ke spáchání deliktu přiznal a vypsány jsou polehčující a přitěžující okolnosti. Na závěr je znovu napsána výše trestu, ke kterému byl pachatel odsouzen.³⁴³

---

³³⁹ Cit. Pramen, inv. č. 1136, karton č. 298, složka Jos. Morávek, žádost o předvolání advokáta k hlavnímu přelíčení.

³⁴⁰ Viz příloha č. 14.

³⁴¹ Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství.

³⁴² Všechny tyto informace byly vyplněny spíše jen v málo případech, častěji se objevuje stručnější popis pachatele např. bez informace o vzdělání, věku a počtu dětí.

³⁴³ Vzor rozsudku viz příloha č. 15.

Druhý typ rozsudku není vlastně ani rozsudek jako takový. Jedná se pouze o relaci rozsudku. Tento se nachází převážně ve spisech s absencí rozsudku vlastního. Přestože v přehledu spisů byly často nadepsány oba, tedy rozsudek i relace rozsudku, fakticky se v něm nalézala pouze právě relace rozsudku. Tato relace rozsudku již obsahuje pouze informaci o délce trvání trestu. Nejčastěji byla vypracována v německém jazyce, čeština se zde objevuje minimálně.³⁴⁴

8.7 Odvolání

Pokud pachatel nesouhlasil s rozsudkem, měl možnost se odvolat k vrchnímu zemskému soudu. Od chrudimského krajského soudu se odvolávalo do Prahy. Vrchní soud odvolání většinou zamítl a potvrdil rozsudek krajského soudu. Odpověď na odvolání byla posílána krajskému soudu a mohla začínat slovy: „*Cís. kr. vrchní soud zemský v Království Českém dle moci úřední od Jeho cís. kr. Apoštolského Veličenstva jemu udělené rozsudek c. k. Krajského soudu v Chrudimi ze dne 27. prosince 1865 (...) jímžto Jan Hrubeš jest uznán za vinna přečinem urážení církve zákonně uznané naznačeným v § 303 tr. z.,...*“³⁴⁵ Dále pokračuje zamítnutí, případně potvrzení odvolání a toto rozhodnutí je vysvětleno.

Odvolat se nemusel obviněný pouze proti rozsudku. Nalezen byl případ, kdy se obviněný odvolával k vrchnímu soudu, aby byli k hlavnímu přelíčení předvoláni jeho svědkové. Odvolání Václava Hrdličky bylo zamítnuto s odůvodněním, že výpovědi pouhých dvou svědků stačí k jeho odsouzení. Obžalovaný Václav Hrdlička žádal o předvolání dvou svědků. V zamítavé odpovědi vrchního soudu je k tomu vyjádřeno: „*není jich předvolání ku hlavnímu přelíčení nutným, protože oba tito svědkové, pokud se jich výpovědi na skutek předmět obžaloby tvořící potahuje neudávají, že se Václav Hrdlička ve smyslu v obžalobě uvedeném nevyjádřil, nýbrž toliko, že ani tato slova neslyšeli a protože tudíž nevyklučují, že Václav Hrdlička se skutečně v tomto smyslu vyjádřiti mohl.*“³⁴⁶

8.8 Dokumenty vložené do spisu po hlavním přelíčení

³⁴⁴ Vzor rozsudku viz příloha č. 16.

³⁴⁵ Cit. Pramen, inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis Jan Hrubeš, odvolání.

³⁴⁶ Cit. Pramen, inv. č. 1136, karton č. 292, složka Václav Hrdlička, zamítnutí odvolání.

8.8.1 Žádost o odklad nástupu trestu

V několika případech byl ve spisu nalezen dopis krajskému soudu, kterým pachatel prosil o odklad výkonu trestu. Stávalo se tak v případech polních prací, kdy byla přítomnost muže doma potřebná. Soud většinou takové žádosti vyhověl. Stalo se tak i v žádosti Josefa Báľka, jehož žádost zněla:

„Slavný c. k. krajský soude!

Rozsudkem tohoto soudu ze dne 2. srpna 1900 byl jsem vinným uznán přečinem dle § 303 tr. z. a k trestu tuhého vězení na dobu 8 dnů odsouzen. Rozsudek ten stane se právoplatným a měl bych tedy o nejbližších dnech trest vězení nastoupiti.

Kdybych však již nyní trest vězení odpykati musel, byla by tím výživa mé rodiny ohrožena a mohla by nám vzejíti značná i nenahraditelná škoda.

Jsem spoluvlastníkem rolnického hospodářství, které sám spravuji.

Doba nynější jest pro hospodářství dobou nejnutenějších prací polních a prodlením jediného dne při sklizni úrody může způsobena býti škoda naznačená.

Taková škoda mohla by nás stihnouti, kdybych se nyní z domova třeba jen na několik dnů vzdálil, jelikož nikoho nemám ani čeledína, ani příbuzného, kdo by mne v správě hospodářství zastati mohl. Z důvodu toho prosím, jelikož není žádné obavy, že bych prodlením času výkonu trestu uniknouti mohl, aby mně k odpykání uloženého trestu 8denního vězení povolena byla 6nedělní lhůta do 16. září 1900 jdoucí.

V Chrudimi 4. srpna 1900 (podpis Josef Báľek).³⁴⁷

Souhlasné vyjádření krajského soudu je připojeno hned pod tento text:

„Ku nastoupení trestu 8denního tuhého 2 posty zostřeného vězení, k němuž jste rozsudkem ze dne 2/8 1900 (...) pro přečin § 303 tr. z. odsouzen byl, povoluje se Vám lhůta do 9. září 1900 a nařizuje se Vám, abyste tuto lhůtu přesně dodržel, jinak byste byl předveden.“³⁴⁸

8.8.2 Žádost o změnu soudu pro výkon trestu

³⁴⁷ Cit. Pramen inv. č. 1260, karton č. 603, složka Josef Báľek, žádost o posunutí nástupu trestu.

³⁴⁸ Tamtéž.

Do spisu Josefa Bálka byl přiložen ještě další dokument. Tento se týkal žádosti o přesunutí výkonu trestu od krajského soudu k soudu okresnímu ve Skutči. I v tomto případě bylo Josefu Bálkovi vyhověno.³⁴⁹

8.9 Ostatní doplňující dokumenty vložené do spisu

Spis mohl obsahovat řadu dalších dokumentů, které do něho byly zakládány celkem nepravidelně. Z těch pravidelnějších, které by tam být měly, to je například poradní protokol. Poradní protokol obsahoval informaci o pachateli a jeho deliktu, dále jsou v něm vyjmenováni: předseda, kterým mohl být prezident soudu, soudcové, jimiž byli v jednom z nalezených případů dva soudní radové a jeden adjunkt a nakonec zapisovatel, kterým byl auskultant. Text poradního protokolu je tvořen několika body, ve kterých tento sbor vyjadřuje souhlas s navrženou délkou trestu, se zaplacením soudních výloh apod.

Další součásti spisu, jsou již pouze náhodné. Jednalo se o různé novinové články, texty posměšných písní nebo třeba cestovní pas pachatele.³⁵⁰

---

³⁴⁹ Tamtéž.

³⁵⁰ Ukázka pasu viz příloha č. 17.

9 Závěr

Závěrem každé práce by mělo být shrnutí zjištěných výsledků, případně jejich porovnání s výsledky podobných prací. Pokusí se o to i následující text. Předkládaná diplomová práce se zabývala problematikou protináboženských deliktů, které byly řešeny jako trestní činy podle zákona z roku 1852. Tímto trestním zákonem je naznačeno i sledované období, jehož začátek je vymezen vydáním zákona a konec první světovou válkou. Vedle časového vymezení bylo studium vymezeno i územně, a to na oblast působnosti Krajského soudu v Chrudimi.

Studovaná problematika se dotkla dvou větších tematických okruhů – náboženského a právního. Pro zpracování práce tedy musela být podchycena literatura, týkající se problematiky trestního práva, soudní organizace, sekularizace, náboženského vývoje, situace evangelíků. Vedle literatury bylo prostudováno i množství archivního materiálu z archivního fondu Krajského soudu v Chrudimi. Na základě takto zjištěných informací pak mohla být zpracována statistická studie a typologie sledovaného deliktu. Tyto výsledky je nakonec možné komparovat s již několikrát zmíněným článkem Milana Řepy,³⁵¹ který studoval stejnou problematiku s teritoriálním rozdílem. Takovýto výzkum a rozbor byl zadán jako cíl této práce.

Rozborem přibližně 60 spisů byla zjišťována především typologie protináboženských deliktů. Jednotlivé případy pak byly rozděleny do skupin podle motivů a okolností, za kterých se staly. Tímto vznikly skupiny činů spáchaných v opilosti, urážek svatých, proti jinému vyznání, činů nenáboženských, sporů s duchovními a další typy.

Některé případy by mohly být zařazeny i do více skupin. Zde jsou myšleny převážně činy spáchané v opilosti. Jejich obsahem byla nejčastěji urážka svatých nebo jiného vyznání. Jelikož se ale jedná o nejčastější důvod při páchaní sledovaného deliktu, byla tomuto typu v rámci typologie vytvořena speciální skupina.

Činy spáchané v opilosti tvoří přibližně polovinu všech nalezených případů. Takto spáchané protináboženské delikty byly výhradně záležitostí mužů pachatelů. Ženy se objevily pouze jako svědkyně, a to navíc v minimálním počtu případů. Dáno je to prostředím, ve kterém se takové případy odehrávaly. K opileckým činům docházelo převážně v hospodách, které byly typicky mužským prostředím. Jako běžné dějiště protináboženských deliktů

---

³⁵¹ ŘEPA, M. „Rušení náboženství“...;

označuje hostince a podobná zařízení i Milan Řepa, který dále uvádí, že v tomto prostředí docházelo také k souběhu několika trestních činů.³⁵² Tato skutečnost platí i pro některé případy sledovaného kraje, avšak urážky například císaře se objevují i v případech, za které nemohl alkohol. Vedle hospod byla opilost jako motiv nalezena také na místech, kde se konaly náboženské obřady, nejčastěji při pohřbech. V těchto případech, kdy byl muž pod vlivem alkoholu, docházelo při pozdější obhajobě k pokusům o zmírnění trestu právě z důvodu opilosti. V několika případech se opilost skutečně stala polehčující okolností. Avšak ne vždy se podařilo dokázat dostatečnou míru opilosti. V některých případech se tak stalo i kvůli výpovědím svědků, kteří právě míru opilosti pachatele zlehčovali.

Další větší skupinu deliktů tvoří urážky svatých osob. Tuto skupinu je možné dále rozdělit na urážky Boha, které byly brány jako nejhorší rouhání a byly tedy klasifikovány jako zločin podle § 122. Dále byla velmi často urážena Panna Marie. U Panny Marie bylo uráženo především její neposkvrněné početí. Častými pachateli takového deliktu byli evangelíci. Dalšími svatými osobami, které byly v prostudovaných případech uráženy, byli sv. Josef, sv. Václav a sv. Jan Nepomucký.

Urážky Boha byly povětšinou směřovány na boží nespravedlnost. K tomuto typu deliktů docházelo v případech, kdy se obviněný cítil být v nevýhodném postavení. Výroky s urážkami Boha byly pronášeny například při zatýkání za jiné delikty a stávaly se tak přitěžující okolností pro pachatele. Podobně tomu bylo i u brněnského soudu, kde Milan Řepa uvádí, že k proticírkevním výrokům docházelo v mezních situacích, jakými mohlo být právě zatýkání za jiný zločin.³⁵³

U Panny Marie bylo, jak již bylo zmíněno, uráženo převážně její neposkvrněné početí. Výroky se pohybovaly od množství údajných Mariiných dětí až po výrazy o ženách padlých. V některých takových případech se objevují i nevybíravé výroky o Ježíši Kristu, synu padlé ženy. Při těchto výrocích je již postupováno jako při urážce Boha a delikt je považován za zločin. Kromě evangelických pachatelů byli za takové výroky často obviňováni návštěvníci hospod, kteří byli zmíněni v první skupině deliktů. Neposkvrněné početí i celkově osoba Panny Marie byly častým předmětem deliktů i na jižní Moravě.³⁵⁴

Třetí větší skupinou byly konflikty mezi jednotlivými vyznáními. V prostudovaných spisech byly nalezeny pouze případy týkající se evangelíků a katolíků. Jiná náboženství se do soudních spisů nedostala. Tento typ případů je možné ještě rozdělit na dvě skupiny. V první

---

³⁵² ŘEPA, M. „Rušení náboženství“..., s. 129.

³⁵³ Tamtéž, s. 130.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 133.

skupině jsou případy, kdy urážejí evangelíci katolíky a ve druhé jsou potom případy, kdy urážejí katolíci evangelíky. Tyto delikty se odehrávaly převážně při společenských událostech, na kterých se příslušníci obou vyznání setkávali. Takovými událostmi mohly být pohřby či jiné náboženské oslavy, případně se mohli potkat i v hospodách, kde posilnění alkoholem vyvolávali mezináboženské spory.

Častěji byla urážena katolická víra evangelíky. Evangelíci často vyjadřovali svůj názor na zmíněné neposkvrněné početí. Dalším tématem, které se v těchto spisech objevuje, bylo projevování úcty a pokory svatým skrz jejich různá vyobrazení (obrazy, sochy). Evangelíci to označovali jako modlářství a zesměšňovali je.

Opačné případy, ve kterých urážejí katolíci evangelíky, se objevují méně. V takových případech je také naráženo na rozdílnost obou vyznání. Katolíci však častěji urážejí své náboženství, což se naopak u evangelíků neobjevuje.

Další skupina deliktů je tvořena nenáboženskými delikty. Jedná se o takové případy, které kdyby se staly na jiném místě, nebyly by řešeny jako protináboženské. Myšleny jsou zde případy osobních sporů, které vyvrcholily v době konání náboženského obřadu. Provinění takto obviněných tedy nemá náboženský podtext, ale vyrušilo konání náboženské události. Nemuselo se vždy jednat pouze o spor, podstatou bylo narušení výkonu pobožnosti. Případů tohoto typu se však objevuje velmi málo.

Významnou skupinu deliktů tvoří spory s duchovními. Tento typ není sice hojně zastoupen, avšak je zajímavé některé takové případy sledovat. Jednak se zde objevují případy nespokojenosti s řečí duchovního při náboženských obřadech, které obviněné vyprovokovaly k výrokům proti osobě duchovního, a jednak jsou tu zastoupeny případy, kdy se duchovní cítili uraženi a iniciovali tak trestní vyšetřování.

V práci byla vyčleněna zvláštní část ženám – pachatelkám. Ženy se jako pachatelky protináboženských deliktů příliš často nevyskytují. Tento fakt je dán skutečností, že nebyly aktivně zapojeny do veřejného života. Jejich doménou byla péče o domácnost a děti. Veřejný život tak byl světem mužů, kteří se v něm pohybovali a jednali za celou rodinu. Dalším úkolem žen byla péče o rodinnou zbožnost. Jako matky měly k náboženství vést malé děti. V tomto ohledu na ně bylo také působeno například misiemi.³⁵⁵ I přes tyto fakta bylo nalezeno několik případů, kdy byly pachatelkami sledovaného deliktu právě ženy.

---

³⁵⁵ LENDEROVÁ, M. a kol. *Žena v českých...*, s. 194-198; MACKOVÁ, M., KAISEROVÁ, K. *Lidové misie...*, s. 255.

Cílem práce bylo kromě rozboru jednotlivých případů také vytvoření statistiky zkoumaného deliktu. Sledovány zde byly statistické kategorie týkající se jednak počtu deliktů a jednak pachatele. Pro vytvoření statistiky byly kromě soudních spisů prostudovány také některé trestní rejstříky a podací protokoly. Z těchto potom byly jednotlivé kategorie kvantifikovány a porovnávány.

Jako první byla zkoumána četnost výskytu. Kategorie musela být pro různost pramenů pro jednotlivá období rozdělena. Celkové množství nalezených deliktů je 451. Nejvíce případů bylo nalezeno v období přelomu letopočtu. Poté začal výskyt opět klesat a s první světovou válkou delikt zcela vymizel.

Vedle celkového počtu deliktů byly zvlášť zkoumány také zločiny a přečiny. Tato kategorie byla sledována až od roku 1874 z nedostatku kompletních informací z předchozího období. Celkovým součtem bylo v období od roku 1874 zjištěno spáchání 204 přečinů (§ 303) a 215 zločinů (§ 122).

Druhou část statistiky tvoří kategorie týkající se pachatele. Jako první byl zkoumán celkový počet pachatelů. Nalezeno bylo 543 pachatelů. I tato kategorie byla rozdělena na jednotlivá období podle možnosti využitelnosti studovaných pramenů. V tomto případě je reprezentativnější opět období od roku 1874. V tomto období bylo spácháno 388 deliktů 478 pachateli, z nichž pouze v 16 případech byly obžalovanými ženy, které tedy tvořily pouhých 3,5%. Takový výsledek byl i očekáván vzhledem k možnostem projevení se žen na veřejnosti. Souhlasí také s výsledkem Milana Řepy u brněnského krajského soudu, kde zastoupení žen, jakožto pachatelek sledovaného deliktu, dosáhlo 5% ze všech prostudovaných (více než 250) případů.³⁵⁶

Sledován byl i věk pachatele, který však, jak se ukázalo, neměl na spáchání deliktu žádný vliv. V této kategorii lze tedy souhlasit s tvrzením Milana Řepy, že věk neměl na spáchání deliktu vliv, avšak je možné mírně oponovat výroku, že se protináboženské delikty nevyskytovaly častěji v určité věkové skupině.³⁵⁷ Zjištěna byla skutečnost, že nejčastěji se věk pachatele pohyboval mezi 33. a 44. rokem života. Jedná se tedy o část nejproduktivnějšího životního období. Nárůst počtu případů této věkové skupiny je sice malý, ale od ostatních se odlišuje.

Jako další kategorie bylo sledováno bydliště pachatele, případně místo spáchání deliktu. Sledovat tuto kategorii je složité, jelikož ne v každém případě bylo bydliště uvedeno. Podle spisů s uvedeným bydlištěm je možné konstatovat, že v přibližně 33% bylo bydlištěm,

---

³⁵⁶ ŘEPA, M. „Rušení náboženství“..., s. 126.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 127.

případně místem deliktu město a v 67% případů vesnice. Nutné je zde ještě podotknout, že městy jsou zde kromě Chrudimi a Vysokého Mýta myšlena i malá města, která svým rozkvětem teprve procházela. Většina případů se tedy odehrála ve venkovském prostředí. Na jižní Moravě je potom nejčastějším prostředím spáchaných deliktů Brno a jeho předměstí, což poukazuje i na sociální postavení pachatelů.³⁵⁸

Další sledovaná kategorie se zabývala sociálním postavením pachatelů. Tato kategorie vychází z případů, v nichž bylo uvedeno povolání obviněných. Od výše zmíněného venkovského prostředí bylo očekáváno i spíše nižší vzdělání pachatelů. Tato domněnka byla prakticky potvrzena. V téměř polovině případů byli pachateli manuálně pracující nádeníci, dělníci nebo rolníci. K těmto byli přidáni také žebráci a tuláci. V přibližně třetině případů byli pachateli drobní řemeslníci, u kterých se očekává minimálně vyučení jako forma vzdělání. Nejmenší skupina (přibližně 20%) byla tvořena nejvzdělanějšími pachateli. Sem je možné zařadit především živnostníky a specifická povolání, u nichž se vyžadovalo vyšší vzdělání než u předchozích skupin. K podobným výsledkům došel i Milan Řepa, podle kterého jsou na jižní Moravě nejčastějšími obviněnými manuálně pracující lidé. Vzdělání zde podle něho hraje důležitou roli, a to především z důvodu, že si vzdělanější lidé při svém jednání počínali opatrněji.³⁵⁹

Sledovat je možné také rodinný stav a počet dětí. Tato kategorie sice neměla vliv na spáchání deliktu, avšak byla podstatnou při vyměřování trestu. V případech, kdy měl pachatel rodinu s nezaopatřenými dětmi, mohla být tato skutečnost brána jako polehčující okolnost a trest býval snížen.

Podstatnou roli hrálo také vyznání pachatele. Přibližně ve dvou třetinách byli pachateli katolíci. Zde je zajímavé sledovat skutečnost, že evangelíci páchali protináboženskou trestní činnost proti opačnému, tedy katolickému vyznání. Katolíci vedle toho častěji než proti evangelíkům vystupovali proti své víře. Na základě tohoto tvrzení je možné vyjádřit domněnku, že evangelíci byli ve své víře pevnější než katolíci.

Nakonec by mohla být zjišťována ještě průměrná délka trestu. Z důvodu různé závažnosti a nejednotnosti prostudovaných případů od tohoto záměru bylo upuštěno. Trest se odvíjel jednak od závažnosti deliktu, jednak byl vyměřován podle polehčujících a přitěžujících okolností. Souhrnně je však možné tvrdit, že se častěji používala spodní hranice trestu, v některých případech byl trest dokonce vyměřen pod touto spodní hranicí.

---

³⁵⁸ ŘEPA, M. „Rušení náboženství“..., s. 127.

³⁵⁹ Tamtéž, s. 127.

Kromě rozboru jednotlivých případů a zpracování statistiky byl zkoumán také soudní spis jako takový. Zjištěno z něho bylo několik zajímavostí, které se v předchozím rozboru objevují spíše doplňkově.

Prvním poznatkem je jazyk spisu. Zatímco v žádném z prostudovaných materiálů nebyl nalezen pouze česky psaný spis, spisů pouze v němčině se objevilo několik. S jazykem souviselo i použití typu písma, kdy českojazyčný text byl psán humanistickým písmem a německojazyčný kurentem. Nalezeny byly i dokumenty psané na psacím stroji. Takovéto strojopisy se objevily až na počátku 20. století a pouze pro některé části spisu.

Jako základní součásti spisu je možné považovat přehled spisů, do kterého byly všechny další dokumenty zapisovány. Dále se zde objevuje udání, podle kterého je možné zjistit, jakým způsobem se delikt k vyšetřování vlastně dostal, i informace o udavatelích. Ve výslechových protokolech je potom zmíněn průběh spáchaného skutku očima svědků, případně obviněného. Na základě výsledků byl vypracován obžalovací spis, ve kterém jsou shrnuty výpovědi svědků do obžaloby a uvedeny jsou další důvody a návrhy k hlavnímu soudnímu přelíčení. K vyšetřování a případnému soudu bylo často potřeba vyžádání osobních dokumentů pachatele. Ve spisech se tedy objevují vysvědčení majetku a mravů, případně křestní listy pachatelů. Obviněný měl možnost se k obžalovacímu spisu vyjádřit a požádat o předvolání dalších svědků nebo i vlastního advokáta, tato žádost potom byla do spisu také založena. Jednou z nejdůležitějších součástí spisu je rozsudek, který obviněného buď odsoudil k trestu, nebo jej mohl zprostit obvinění. V případě odsouzení měl obviněný možnost se proti rozsudku odvolat. V takových případech se odvolávalo k vyšší instanci, v těchto případech tedy k vrchnímu soudu. Vyjádření k odvolání se tedy také mohlo stát součástí spisu. Často se ve spisech objevují žádosti o posunutí nástupu trestu. Bylo tomu tak v případech, kdy byla potřeba odsouzeného doma při sezónních zemědělských pracích. Žádost i odpověď na ní tvoří další typ dokumentů založených do spisu. Spíše výjimečně se objevují další typy dokumentů. Mezi takové lze například zařadit novinové články týkající se některých případů.

Na úplný závěr je už jen možné shrnout vývoj deliktů proti náboženství. Trestní čin rušení náboženství se objevuje jako paragraf trestního zákona z roku 1852. Jako takový je již přežitkem feudálního deliktu rouhání se.³⁶⁰ Paragrafy o rušení náboženství jako součástí trestního zákona přečkaly první světovou válku a recepcí se staly součástí první republiky. Trestní zákon z roku 1852 platil až do poloviny 20. století. Avšak trestní čin rouhání již v

---

³⁶⁰ MALÝ, K. et al. *Dějiny českého...*, s. 238.

Československé republice nebyl trestán. Roku 1961 byl vydán nový trestní zákon,³⁶¹ který zrušil trestní normy 50. let. V tomto zákonu již nebylo rušení náboženství uvedeno. Stejně je tomu i v současně platném zákoně č. 40/2009 Sb.³⁶² Z deliktu rušení náboženství, který mohl a byl trestán podle zákona, se postupem času stal „pouhý“ osobní hřích jednotlivce.

---

³⁶¹ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

³⁶² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

10 Seznam pramenů a literatury

Prameny

Trestní zákon č. 117 vydaný dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích.

SOA Zámorsk, AF Krajský soud Chrudim (1850 – 1949)

- inv. č. 1134, karton č. 261
- inv. č. 1136, kartony č. 277, 278, 284, 290-307
- inv. č. 1260, kartony č. 602-619
- inv. č. 17, karton č. 17 Index k podacímu protokolu 1853
- inv. č. 292-300, knihy č. 292-300 Podací protokoly 1862, 1867-1874
- inv. č. 388-394, knihy č. 388-394 Hlavní rejstříky zločinů a přečinů 1874-1897
- inv. č. 590-595, knihy č. 589-594 Rejstříky 1898-1909
- inv. č. 596-598, knihy č. 595-597 Rejstřík zločinů a přečinů 1910-1918

Literatura

ADAMOVIÁ, K., a kol. *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938.*

Praha: LexisNexis CZ s. r. o., 2005. ISBN 80-86920-07-0

BĚLINA, P., KAŠE, J., KUČERA, J. P. *Velké dějiny země Koruny české. X. 1740 – 1792.*

Praha-Litomyšl: Paseka, 2001. ISBN 80-7185-384-4

GAUCHET, M. *Odkouzlení světa. Dějiny náboženství jako věci veřejné.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-037-3

GAŽI, M. Římští katolíci mezi „barokním“ katolictvím a „moderním“ katolicismem. In *Náboženství v 19. století – Nejčirkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?* Zdeněk R. Nešpor a kol. Praha: Scriptorium, s. 16 - 95. ISBN 978-80-87271-22-3

HAVELKA, M. Sekularizace a odkouzlení, kompenzace a integrace – K některým souvislostem procesu sekularizace v 19. století. In *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století.* Ed. L. Fasora, J. Hanuš, J. Malíř. Brno: Matice moravská a Historický ústav AV ČR, 2009, s. 33 – 45. ISBN 978-80-86488-55-4 (Matice moravská) ISBN 978-80-7286-144-6 (Historický ústav AV ČR)

HLAVAČKA, M. Sekularizace a desakralizace času v české (venkovské) společnosti. In *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století.* Ed. L. Fasora, J. Hanuš, J. Malíř. Brno: Matice moravská a Historický ústav AV ČR, 2009, s. 105 – 114. ISBN 978-80-86488-55-4 (Matice moravská) ISBN 978-80-7286-144-6 (Historický ústav AV ČR)

- HLEDÍKOVÁ, Z., a kol. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. 2. vyd. Praha: NLN, 2005. ISBN 978-80-7106-906-5
- KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-003-6
- KAISEROVÁ, K., MACKOVÁ, M. Exkurz: Němečtí evangelíci – srovnání severozápadočeského a východočeského „typu“. In *Náboženství v 19. století – Nejcírkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?* Zdeněk R. Nešpor a kol. Praha: Scriptorium, s. 169 - 186. ISBN 978-80-87271-22-3
- KUNŠTÁT, M. Sekularizační paradigma a moderní církevní a náboženské dějiny. In *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století*. Ed. L. Fasora, J. Hanuš, J. Malíř. Brno: Matice moravská a Historický ústav AV ČR, 2009, s. 13 – 31. ISBN 978-80-86488-55-4 (Matice moravská) ISBN 978-80-7286-144-6 (Historický ústav AV ČR)
- LENDEROVÁ, M. a kol. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-988-1, s. 194–198.
- MACKOVÁ, M., KAISEROVÁ, K. Lidové misie redemptoristů v českých zemích 19. století. In *Christianizace českých zemí ve středoevropské perspektivě*. Jiří Hanuš a kol. Brno: Matice moravská; Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, s. 248-267. ISBN 978-80-86488-77-6
- MACKOVÁ, M. *Úřednictvo venkovských okresů v Čechách (1850-1914) – (Se zřetelem k okresům východních Čech)*. Ústí nad Orlicí: Albis international, 2001. ISBN 80-86368-04-1
- MALÝ, K. et al. *Dějiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945*. Praha: Linde Praha a. s., 1997. 572 s. ISBN 80-7201-045-X
- NEŠPOR, Z. R. „Budování evangelických sborů ve východních Čechách v „dlouhém“ 19. století (1781-1918).“ In: *Náboženství a válka ve znamení kalicha*. Filip Čapek et al. Ústí nad Orlicí: Oftis. s. 32 – 46. ISBN 978-80-7405-121-0. Dostupné na URL: < http://www.drhdl.de/pdfs/01_NesporC.pdf > dne 11. 6. 2013
- NEŠPOR, Z. R. Evangelické církve. In *Náboženství v 19. století – Nejcírkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?* Zdeněk R. Nešpor a kol. Praha: Scriptorium, s. 116 - 168. ISBN 978-80-87271-22-3
- POCHOBRADSKÁ, H. *Krajský soud Chrudim I. 1850 – 1949/1950*. I. – IV. Díl. Inventář, 2003, s. 798, ev. č. 1649.
- RANDÁK, J. Nacionalizace a sekularizace náboženských symbolů a metafor ve druhé polovině 19. století. In *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století*. Ed. L. Fasora, J. Hanuš, J. Malíř. Brno: Matice moravská a Historický ústav AV ČR, 2009, s. 115 – 123. ISBN 978-80-86488-55-4 (Matice moravská) ISBN 978-80-7286-144-6 (Historický ústav AV ČR)

ŘEPA, M. „Rušení náboženství“ na Jižní Moravě – Sekularizace ve světle protokolů Krajského trestního soudu v Brně z let 1859 – 1914. In *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století*. Ed. L. Fasora, J. Hanuš, J. Malíř. Brno: Matice moravská a Historický ústav AV ČR, 2009, s. 125 – 134. ISBN 978-80-86488-55-4 (Matice moravská) ISBN 978-80-7286-144-6 (Historický ústav AV ČR)

SCHELLEOVÁ, I. – SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia s. r. o., 2004. ISBN 80-86432-65-3. 55-60

ŠOLLE, V. Trestní soudnictví předbřeznové v českých zemích. *Sborník archivních prací*, 1962, roč. 12, č. 1

TINKOVÁ, D. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-56-7

VYSKOČIL, A. *C. k. úředník ve zlatém věku jistoty*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7286-149-1.

DOSTÁLOVÁ, J. *Úředníci Krajského soudu v Hradci Králové 2. poloviny 19. století a 1. poloviny 20. století*. Pardubice 2012, UPa FF, diplomová práce.

NEKVAPIL, L. *Náboženské poměry na Chrudimsku v polovině 17. století*. Pardubice 2008, UPa FF, bakalářská práce.

NEKVAPIL, L. *Náboženské poměry na Chrudimsku v 17. a 18. století*. Pardubice 2010, UPa FF, diplomová práce.

Novinové články

Emanuel Pippich. In *Zlatá Praha*. roč. 3, čís. 20, s. 318, 30. dubna 1886; dostupné na URL: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=ZlataPrahaII/3.1885-1886/20/318.png> > dne 23. 6. 2013

Do čerstvé prsti hřbitovní. In *Světlozor*. roč. 20, čís. 8, s. 126, 29. ledna 1886; dostupné na URL: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/20.1886/8/126.png> > dne 23. 6. 2013.

Dr. Karel Pippich. In *Zlatá Praha*. roč. 26, čís. 32, s. 383, 30. dubna 1909; dostupné na URL: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=ZlataPrahaII/26.1908-1909/32/383.png> > dne 23. 6. 2013

Z kulturního světa. In *Zlatá Praha*. roč. 38, čís. 15-16, s. 164, 20. dubna 1921; dostupné na URL: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=ZlataPrahaII/38.1921-1922/15-16/164.png> > dne 23. 6. 2013

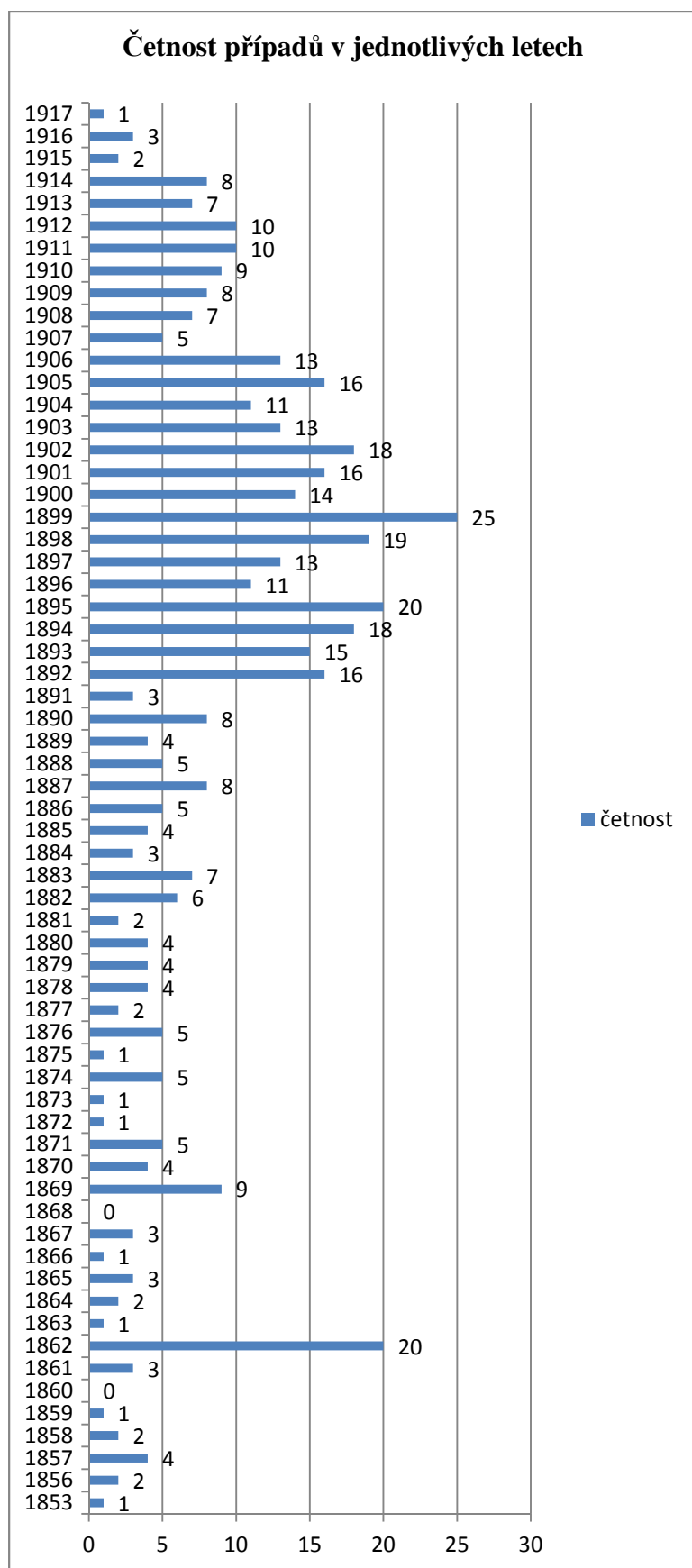
11 Přílohy

Seznam příloh:

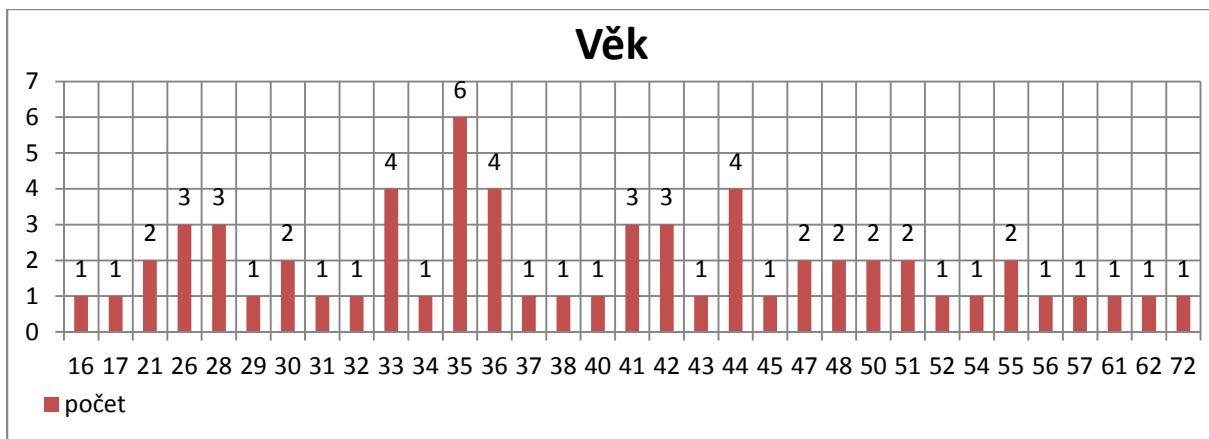
- Příloha č. 1 - Graf četnosti případů v jednotlivých letech
- Příloha č. 2 - Graf závislosti počtu případů na věk pachatele
- Příloha č. 3 - Mapka znázorňující předtoleranční a raně toleranční evangelické sbory
- Příloha č. 4 - Mapka znázorňující evangelické sbory na konci první světové války
- Příloha č. 5 - Formulář - Usnesení upouštěcí – přední strana
- Příloha č. 6 - Vzory přehledů spisů (a – d)
- Příloha č. 7 - Protokol s výpovědí svědka – přední strana
- Příloha č. 8 - Protokol s výslechem obviněného – přední strana
- Příloha č. 9 - Protokol o hlavním přelíčení – přední strana
- Příloha č. 10 - Vzor obžalovacího spisu – přední strana
- Příloha č. 11 - Vzor vysvědčení mravů a majetku
- Příloha č. 12 - Vzor vysvědčení majetku
- Příloha č. 13 - Vzor křestního listu – výpis
- Příloha č. 14 - Žádost o předvolání advokáta k hlavnímu přelíčení
- Příloha č. 15 - Vzory rozsudků a) v českém jazyce, b) v německém jazyce
- Příloha č. 16 - Vzory relace rozsudků a) v českém jazyce, b) v německém jazyce
- Příloha č. 17 - Ukázka pasu obviněného
- Příloha č. 18 - Emanuel Pippich
- Příloha č. 19 - Karel Pippich

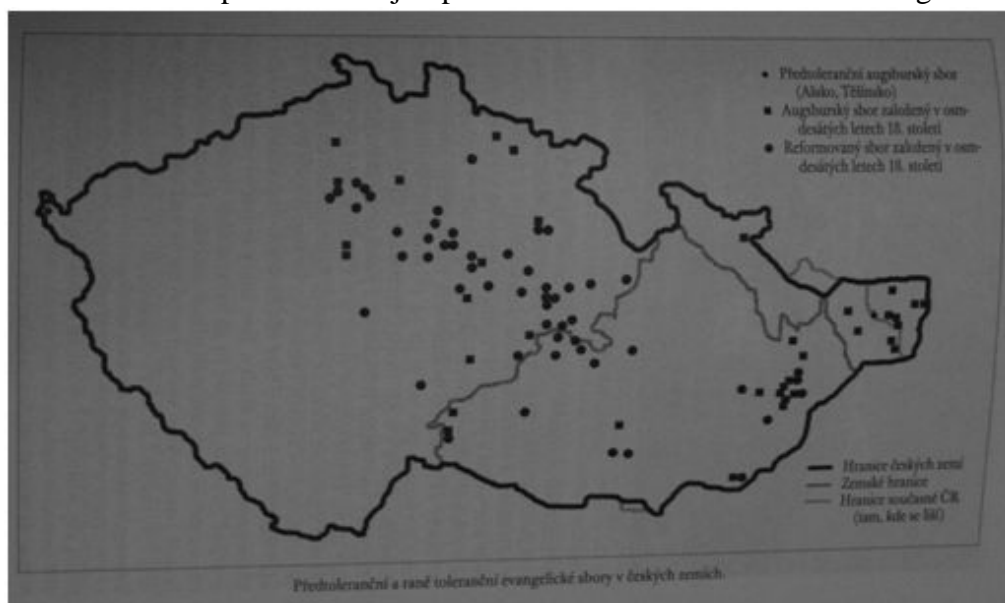
Příloha č. 1 – Graf četnosti případů v jednotlivých letech

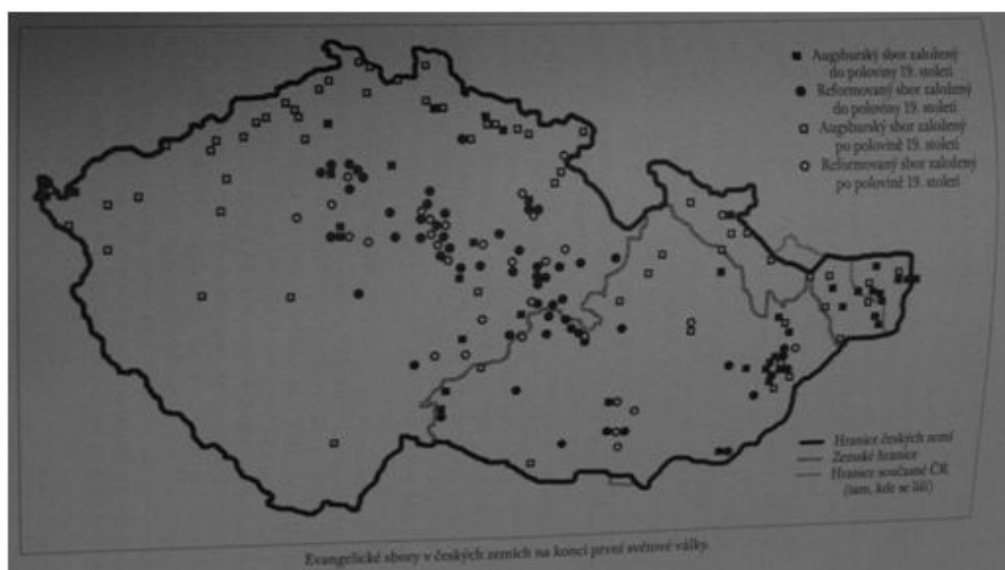
Příloha č. 2 – Graf závislosti počtu případů na věk pachatele

Příloha č. 3 – Mapka znázorňující předtoleranční a raně toleranční evangelické sbory³⁶³

Příloha č. 4 – Mapka znázorňující evangelické sbory na konci první světové války³⁶⁴

³⁶³ NEŠPOR, Z. R. Evangelické církve..., s. 121.

³⁶⁴ Tamtéž, s. 139.

c)³⁶⁸

C. k. okresní soud ve Vysokém Mýte,
oddělení IV.

Actenübersicht.

Václav Horák a spol. - přečin § 303. h. zák.

Číslo spisu	Dne kdy spis byl vložěn	Stručná zpráva o obsahu	Číslo listů	Způsob a den vyřízení
1.	1898 29/8	Trestní oznámení j. zpr. písemní I a II.		Svědky obžal. 30/8
2	3/9	Zpráva četnická		

d)³⁶⁹

Přehled spisů

a přeb. vyhl. v hradu uá proti Josefu Balhovi pro zločin § 112. h. zák.
zpr. přečin § 303. h. zák.

Číslo spisu	Dne, kdy spis dostal nebo byl vlož.	Stručná zpráva o obsahu	Číslo listů	Způsob a den vyřízení
1/	24/6 1900	četnické oznámení	1 2	proti zpr. zpr., vřítka's jazyk. přetv. 25/6.
2/	2/7	protokol Františka Moravský	3 4.	
3/	"	zpr. Alžběty Hromádkové	5 6	

³⁶⁸ Pramen inv. č. 1260, karton č. 602, složka Václav Horák (1898)

³⁶⁹ Pramen inv. č. 1260, karton č. 603, složka Josef Balek (1900)

Číslo *9* Obviněný: _____
Čin trestný: _____

Protokol,
sepsán u c. k. *okres* soudu v *Paroubčovicích*
dne *24 května* 18*87*
Příčina *pro výslech Josefa Doubravy*

Přítomní:
Soudce vyšetřující: *Josef Janurek v. k. a. d. k.*
Spisovatel protokolu: *A. Jurek*

V kolik hodin se výslech počal:

Svědka dle § 165. f. tr. napomenut jest, aby k otázkám, které mu budou dány, dle svého nejlepšího vědomí a svědomí pouhou pravdu pověděl, aby ničeho netajil, a seznání své tak učinil, aby je mohl dle potřeby přísahou stvrditi.

Načež odpověděl k otázkám obecným:

1. Jméno a příjmení: *Josef Doubrava*
2. Věk: *20 let*
3. Rodičtě: *Zahradník*
4. Náboženství: *Katolický*
5. Stav: *svobodný*
6. Zaměstnání: *kvácí u pána Štěpky*
7. Bydliště: *v Paroubčovicích*
8. V jakém svazku jest s obviněným nebo s jinými osobami v tomto vyšetřování účastenství majícími: *bez příčiny*

³⁷⁰ Pramen inv. č. 1136, karton č. 301, složka Jaroslav Jirout, Jan Štěpánek, protokol s výpovědí svědka Josefa Doubravy.

Číslo *172* Obviněný: _____
Číslo usnesení: _____

Protokol,

sepsán u c. k. *obecního* soudu *116/40*
die 11. April 1891.

Příčina *jest vyšetř. žvace Homolky pro*
zločin zabití v Praze

Přítomni:

Soudce vyřizující: *Karel Valera* Příčina, proč byli svědkové soudni přivzati: _____

Spisovatel protokolu: *Alain Pfeffel* Jména svědků soudních: _____

V kolik hodin se výslech počal: *11 hod. 30 min.*

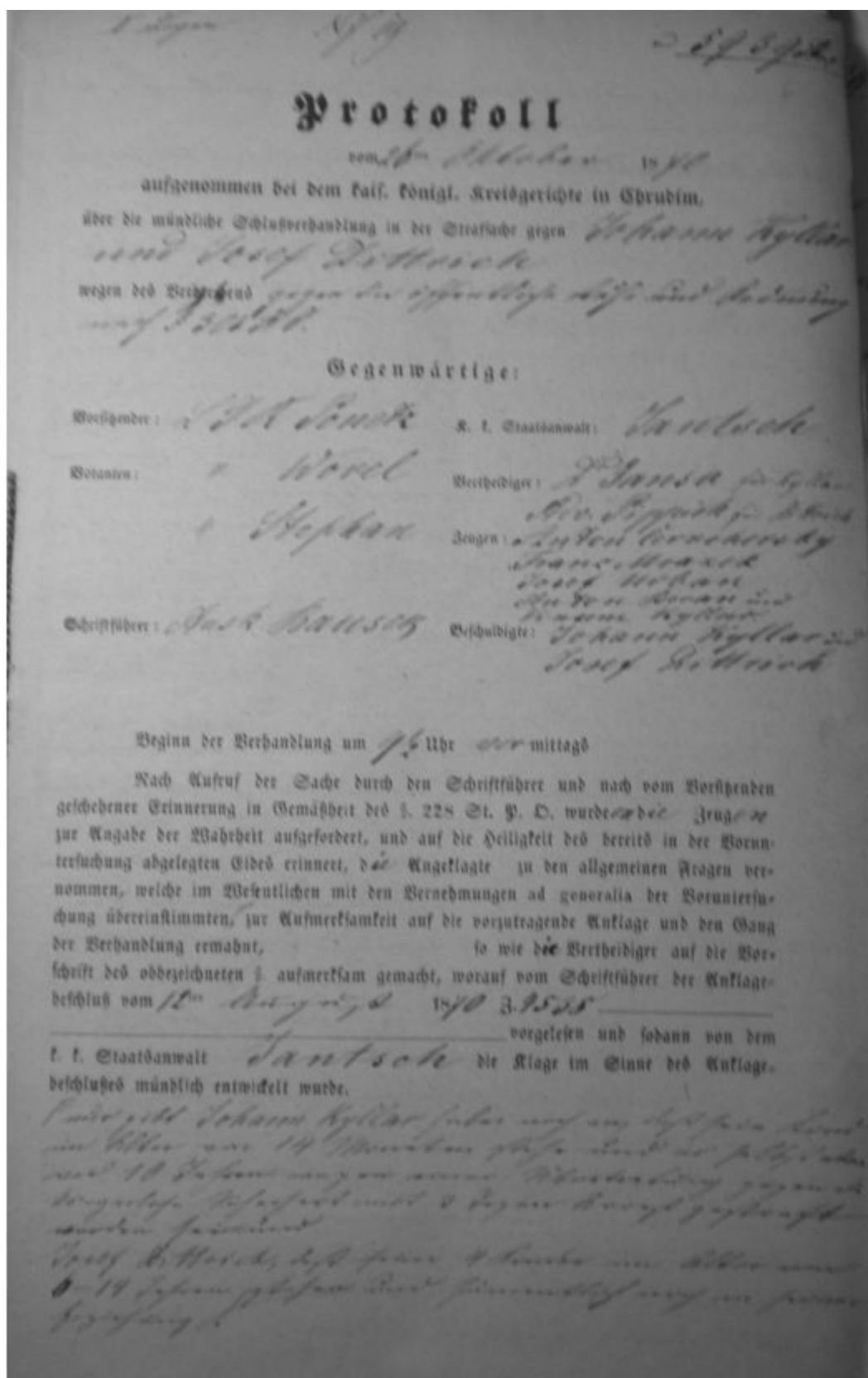
Obviněný dle §. 199 t. tr. napomenut jest, aby k otázkám, kteréž se mu dají, odpověděl určitě, zřetelně a podle pravdy.

Načel odpověděl k otázkám obecným:

1. Jméno a příjmení: *Josef Homolka*
2. Věk: *26 let*
3. Rodiště: *Adamo v Landěch*
4. Náboženství: *Katolík*
5. Stav: *svobodný*
6. Zaměstnání: *náčelník vládního hospodářství*
7. Bydliště: *nežalé přísl. do Div. č. 1000 de Praze*
8. Byl-li již v nějakém vyšetřování a jak to vyšetřování vypadlo: *obecního v kauze v Praze r. 1891 pro*

St. 172 (B). Protokoll mit dem Beschuldigten.

³⁷¹ Pramen inv. č. 1136, karton č. 304, složka Josef Homolka, protokol s výslechem obviněného.

³⁷² Pramen inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis Jan Kyllar, Josef Dittrich, přední strana protokolu

Z. o. 240

KRAJSKÝ SŮD V CHRUDIMI
ČESKO 25 IX 1911
PŘÍLOH
RUBRIK

2 *Spisy*

Vr 466/11 *14*
12 St 1271/11
2

C. k. krajskému soudu
v
CHRUDIMI.

/: panu předsedovi poradní komory :/

SPIS OBŽALOVACÍ.

C. k. státní zastupitelství v Chrudimi žaluje na :

KATEŘINU JISKROVOU, v České Rybné / okres
Skuč / rodilou, 44 letou, tamže příslušnou, katoličku, vdanou,
dělnici v České Rybné, zachovalou,

*domníval
v činnosti
už*

že v noci ze dne 26. na 27. srpna 1911 před svým domkem
v České Rybné, tedy veřejně a před více lidmi řečí Bohu se rouhala,
činž spáchala zločin rušení náboženství v § 122 lit. a.) zák. trest.
naznačený, a jelikož činem tím dáno veřejné pohoršení, dle § 123
1. sazby téhož zákona trestný.

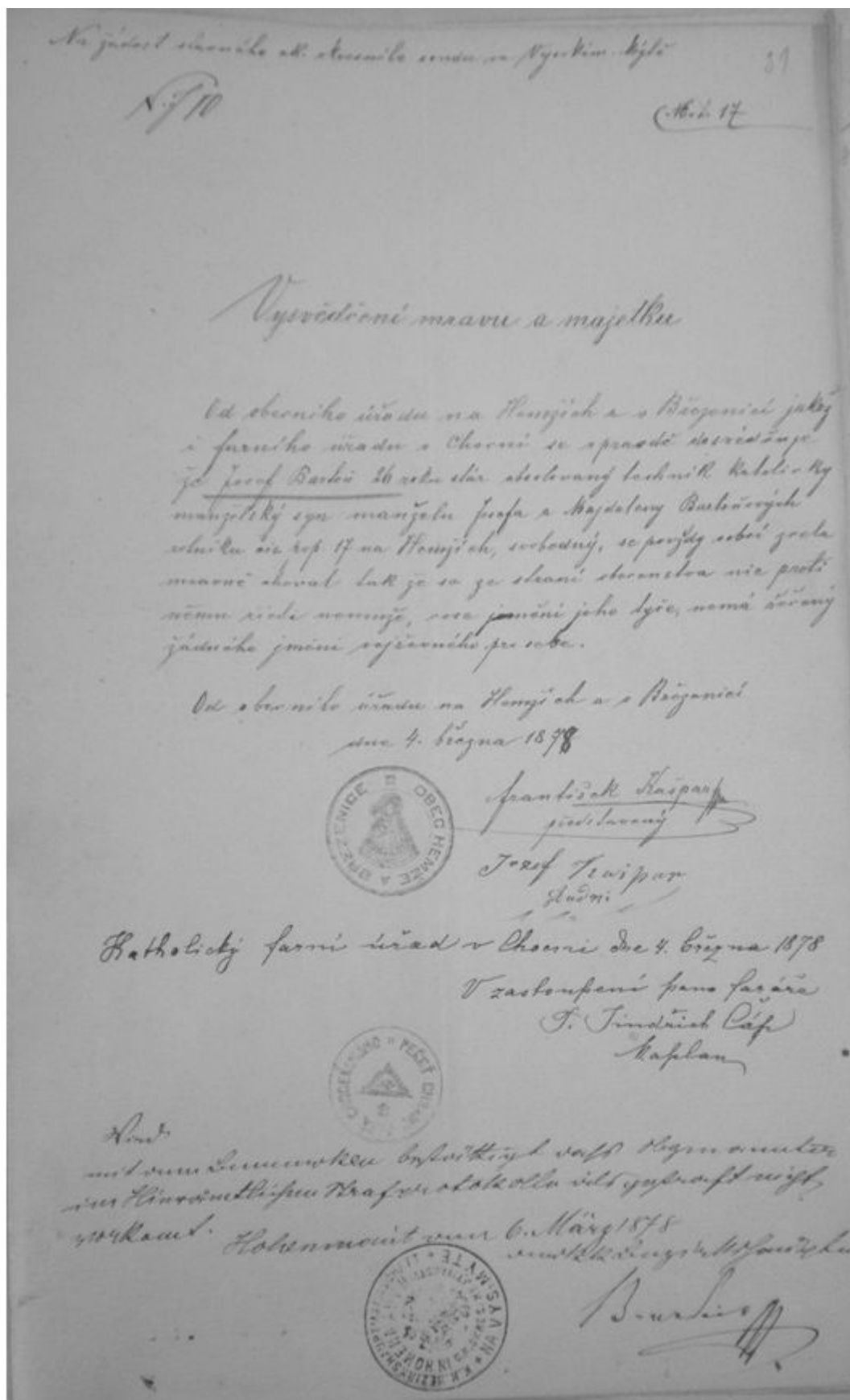
1. Hlavní přelíčení odbyvejž se před o. k. krajským soudem v
Chrudimi dle ustanovení §§ 13, 51 ř. tr. příslušným,

2. co svědci volání budtež :

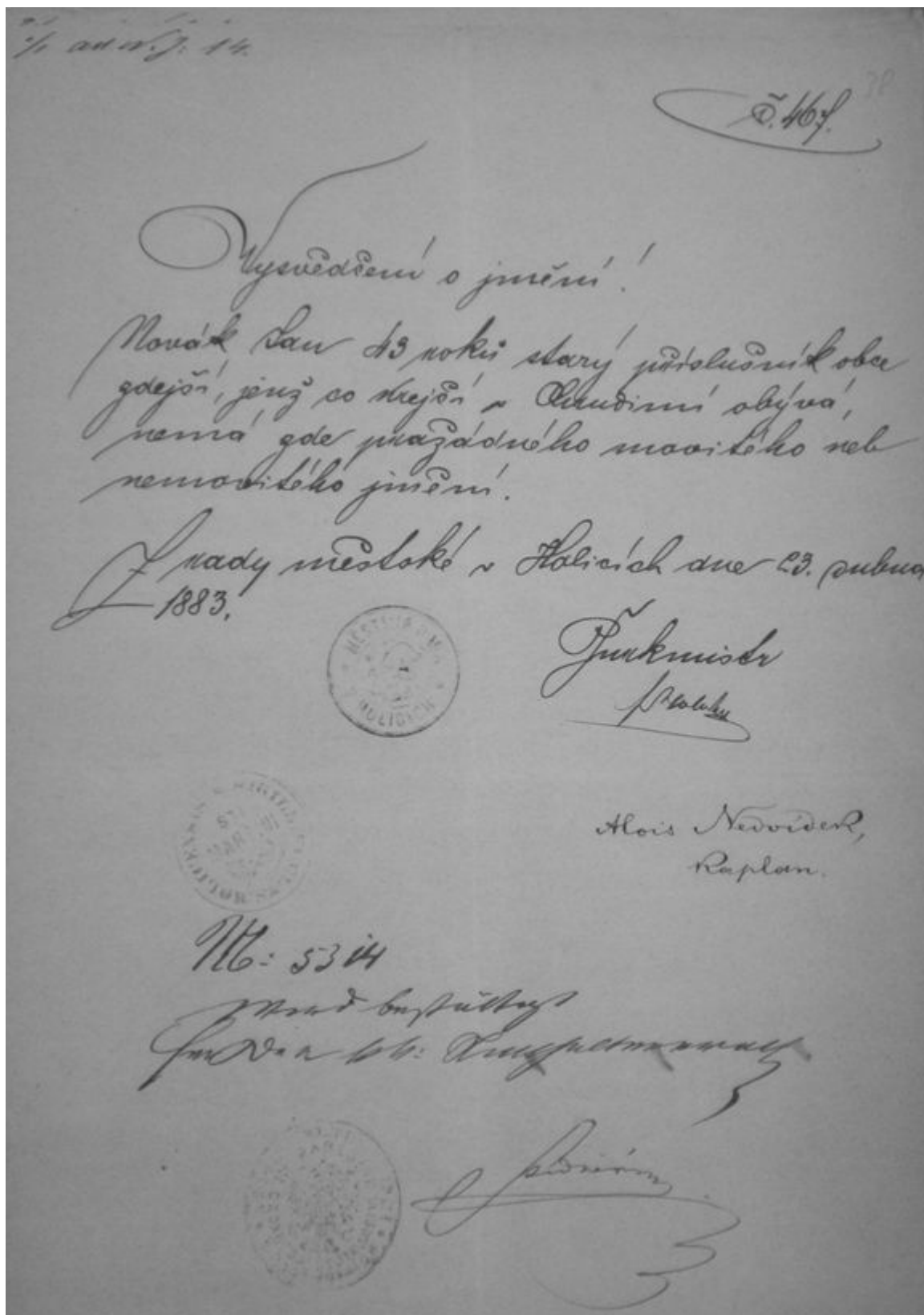
Anna Suchá, st. č. 1. 5
Anna Suchá, ml. č. 1. 6
Anna Drahošová, č. 1. 7
Anna Burešová, č. 1. 8

3. budtež čteny: trestní oznámení č. 1. 1, - 3, a osobní výkazy
obviněné, jež opatřiti sluší.

³⁷³ Pramen inv. č. 1260, karton č. 612, složka Kateřina Jiskrová, spis obžalovací první strana.

³⁷⁴ Pramen inv. č. 1136, karton č. 291, složka Josef Bartoň, vysvědčení mravů a majetku.

³⁷⁵ Pramen inv. č. 1136, karton č. 296, složka Jan Novák (z Holic), vysvědčení majetku.

№ 3. Cís. št. 4

Křestní list.

Czopfa

Na základě křestní matrice číslo 18
str. 72 se tímto stonují, že se
dne 17 ledna 1884. v Luži narodil
Josef, manželský syn Jana
Záruby, roznika v Luži číslo 49.
ajeho manželky Sohalie rodné
Salonové a její léhoj dne u pří-
soumrti Emahie Josefa Kau,
pivka z Luže a Františky Kaba,
rovněž z Luže ad Františka
Müllera, faráře, ke obřadu
křestnímu - katolického. oprávněn
jst byl.

•• farář úřad v Luži, bedna
1884.

Kopířtomy
farář.

³⁷⁶ Pramen inv. č. 1136, karton č. 297, složka Josef Záruba, křestní list.

Emmanuel Pippich,
Advokat
Chrudim.

17

1723

Starý c. k. krajský soud!

Dne 11. ún. 10¹/₁₀ h. si. 1834 obžalován pro
převratný úmysl vzhledem k obžalobě č. 303. to-
ž. 1834. že zvolil jsem svého obhájce a kles-
nám přelíčení pana Emmanuela Pippicha, advo-
kát v Chrudimi a právní, aby byl v hlavním
přelíčení dodatek složených.

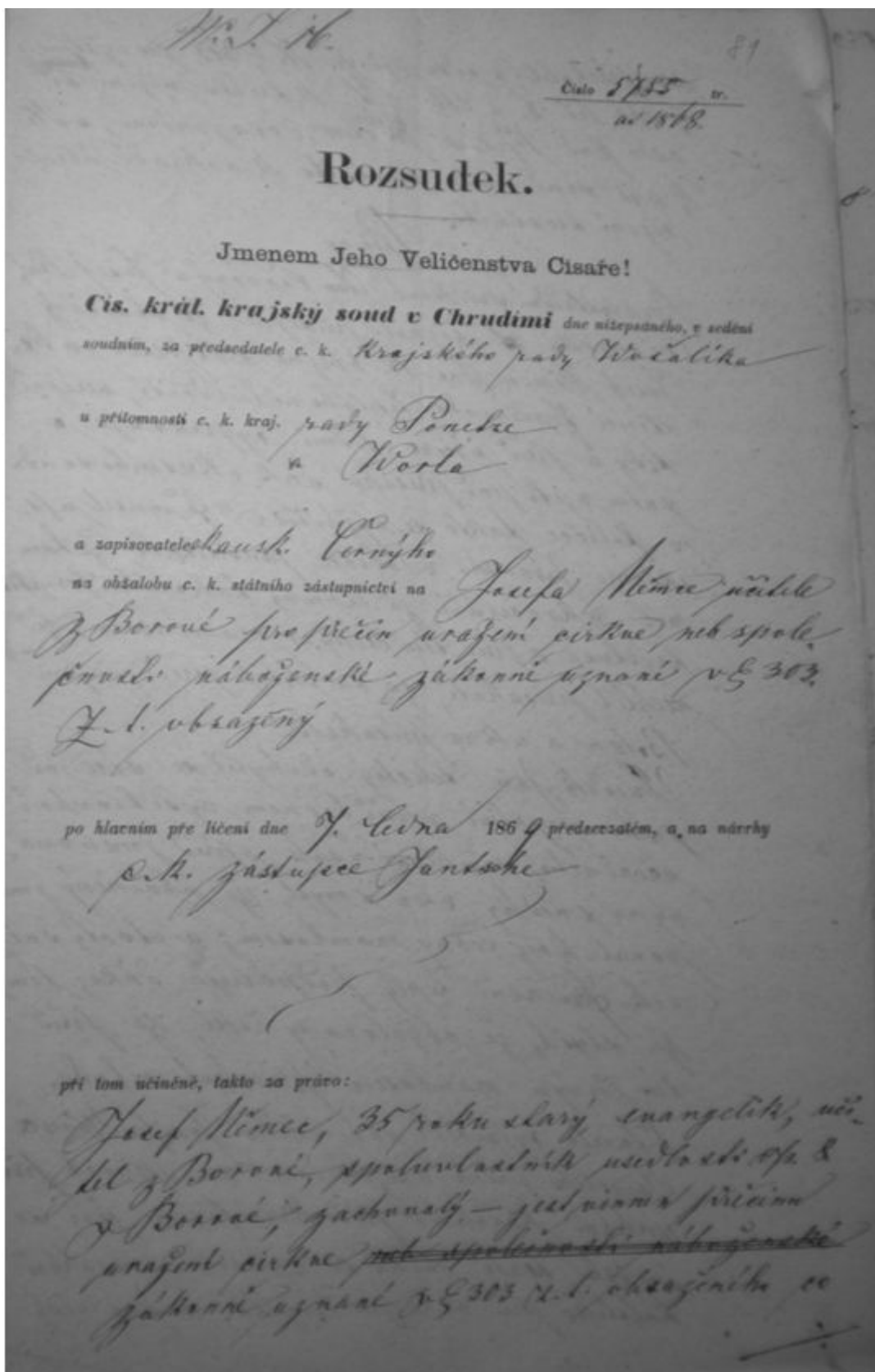
Chrudim 30. prosince 1834

Josef Morávek

Emmanuel Pippich

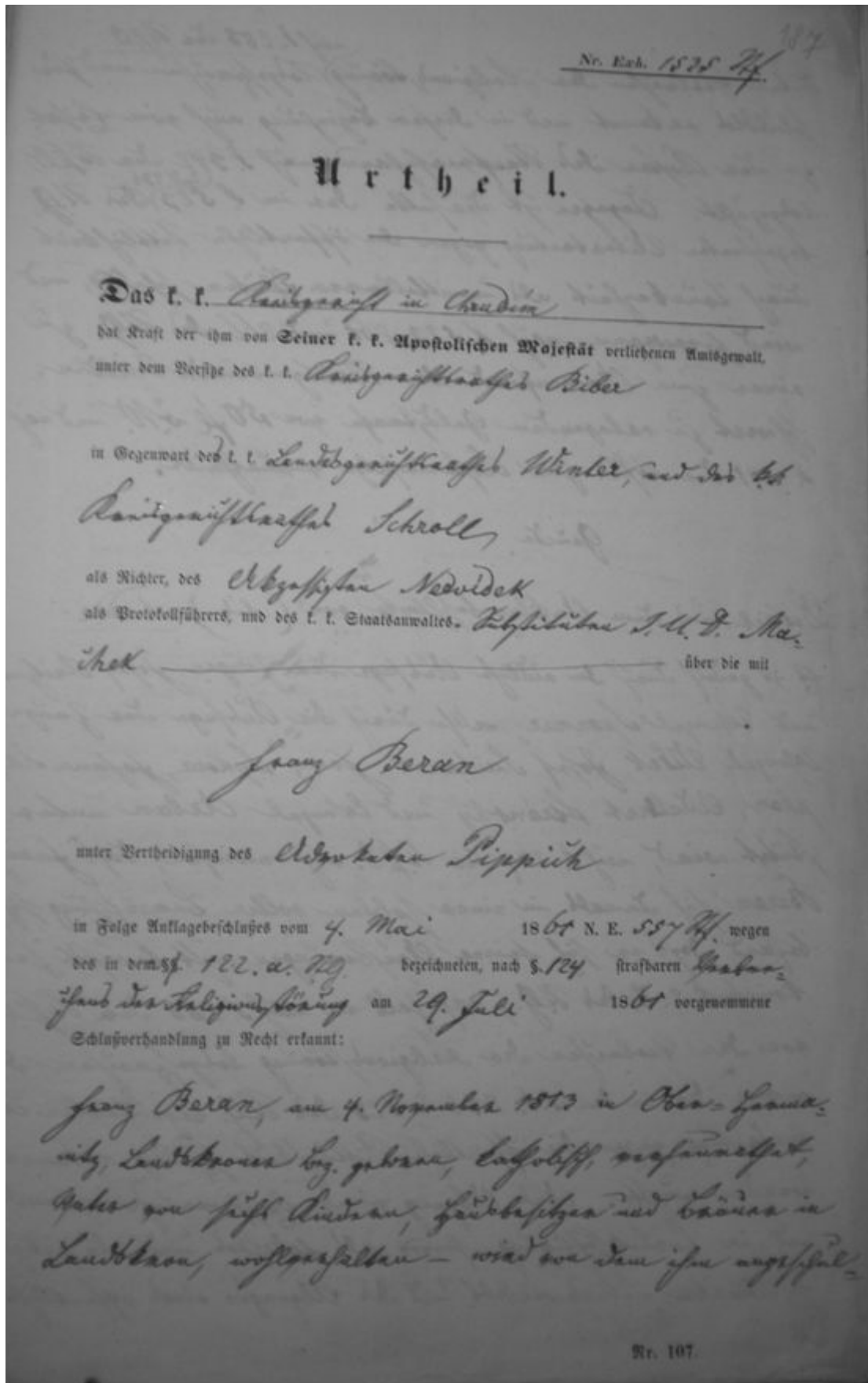
³⁷⁷ Pramen inv. č. 1136, karton č. 298, složka Jos. Morávek, žádost o předvolání advokáta k hlavnímu přelíčení.

a)³⁷⁸

³⁷⁸ Pramen inv. č. 1136, karton č. 284, složka Urážky náboženství, spis Josef Němec., rozsudek.

b)³⁷⁹

³⁷⁹ Tamtéž, spis Franz Beran., rozsudek.

a)³⁸⁰

56

Přijed. Va. $\frac{427/00}{25}$

Rozsudkem z dne 2. srpna 1900
č. Va. $\frac{427/00}{25}$ byl
Josef Bálek
pro páchání zločinu vraždy a zločinu
z § 303 t. z. narytímého dle § 303 t. z.
s použitím § 266 a 260 t. z. t. z.
do trestu vězení na 8 dnů,
z posty narytímého, a dle § 309 t. z.
k náhradě nákladů vězení trestu
ho svobodně.

Rozsudkem nemal byl moci právní.
(Proti rozsudku byl

Náklady byly uznány za dobytí.
Okr. krajský soud v Chrudim, oddělení VI
dne 2. srpna 1900

M. Sedláček
předseda

Předseda hl. písemní př.
C. k. praesid. t. z.
P. Hájek

³⁸⁰ Pramen inv. č. 1260, karton č. 603, složka Josef Bálek, rozsudek.

b)³⁸¹

No. 313
 Act No. 8453
 Beschuldigte Josef Záruba
 Delict No. 200 von der Religionsübung

Mit Urtheil vom 8ten Oktober 1884
 No. 8453 Delict No. 200 von der in fast befristeten
 Josef Záruba

wegen des im § 122 a B. G. bezeichneten Verbrechens der
 Religionsverletzung nach § 124 B. G. mit Umwandlung des § 55 B. G.
 zu 4. Reichskass. von 1. und 3. Fortsetzung mit fester setzlicher
 Zerkar und gemäß § 389 B. P. O. zum Letzten der Urtheil des
 Berufungsgerichtes verwirkt.

Das Urtheil ist im Rechtskraftvertheil
 dem Richter fidei als im einseitigen
 abgelesen worden.

K. K. Kreisrichter in Klagenfurt vom
 8. Oktober 1884
 Das Urtheil ist im Rechtskraftvertheil
 k. k. B. G.

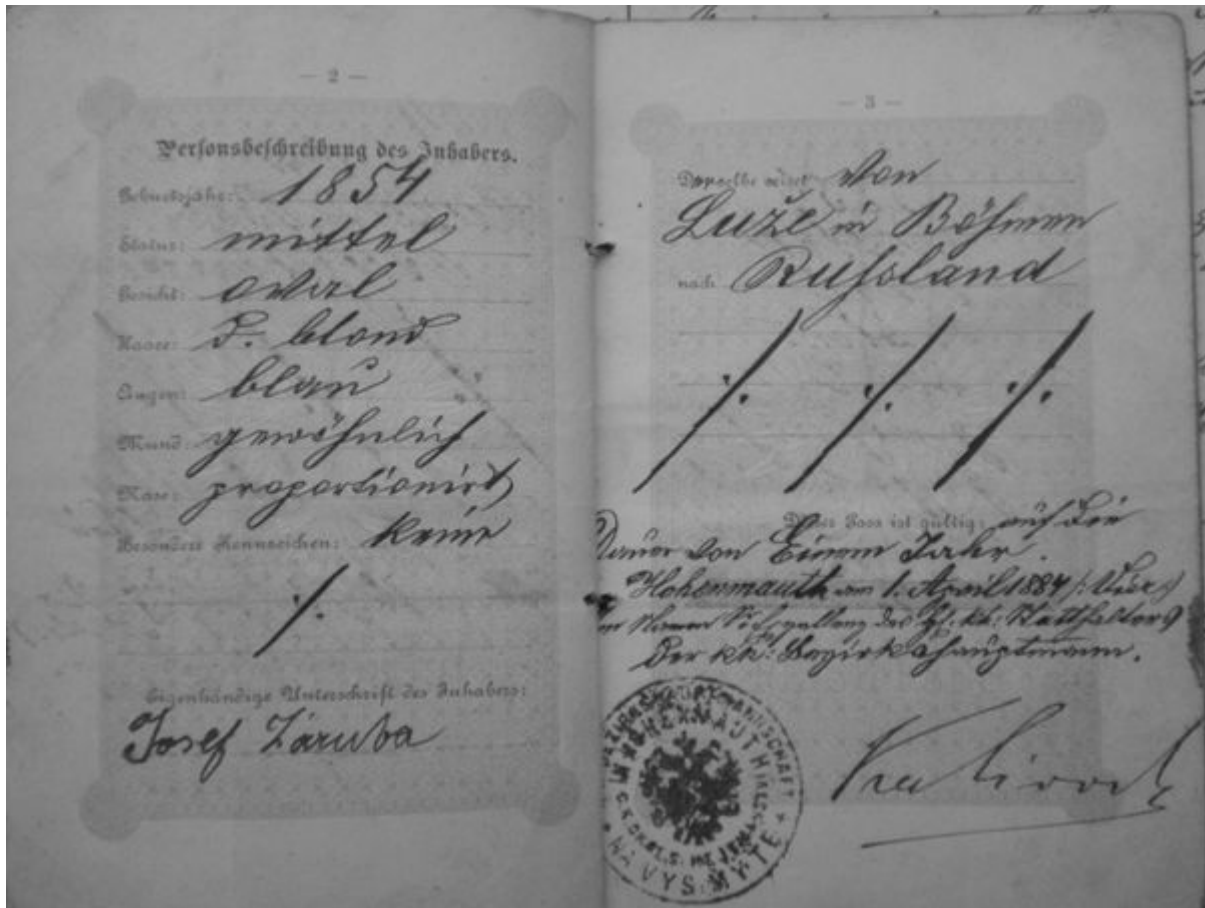
Hofmann
 Schriftführer Jos. Záruba

³⁸¹ Pramen inv. č. 1136, karton č. 297, složka Josef Záruba, rozsudek.

Příloha č. 17 – Ukázka pasu obviněného³⁸²

³⁸² Pramen inv. č. 1136, karton č. 297, složka Josef Záruba, pas obviněného.

Příloha č. 18 – Emanuel Pippich

a)³⁸³

b)³⁸⁴

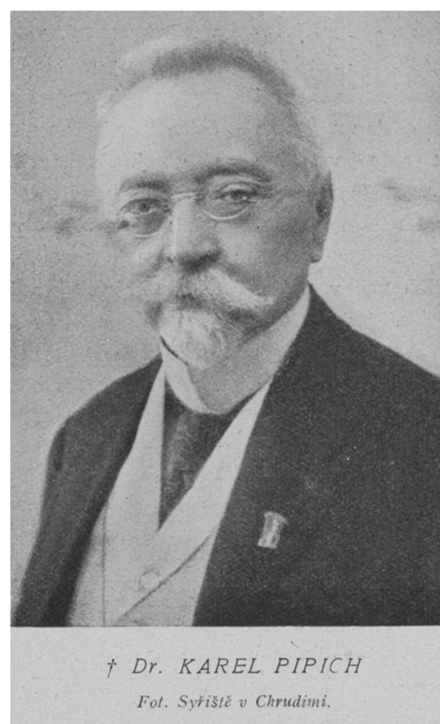

Příloha č. 19 – Karel Pippich

a)³⁸⁵

b)³⁸⁶

³⁸³ Podobizna Emanuela Pippicha. In *Zlatá Praha*. roč. 3, čís. 20, s. 312;

³⁸⁴ Podobizna Emanuela Pippicha. In *Světozor*. roč. 20, čís. 8, s. 125, 29. ledna 1886;

³⁸⁵ Karel Pippich. In *Zlatá Praha*. roč. 26, čís. 32, s. 383, 30. dubna 1909;

³⁸⁶ Karel Pippich. In *Zlatá Praha*. roč. 38, čís. 15-16, s. 165, 20. dubna 1921;.

12 Resumé

This diploma thesis deals with delicts against religion in the second half of the 19th century, which were solved by the Regional Court in Chrudim. The main source is made up of judicial documents from the archive fund of Chrudims Regional Court (1850-1949). Studied issues affect two major topics - religious and legal environment in observed period.

The aim of this work is the analysis of anti-religious crimes. The result is a typology of the monitored delictand its statistics.

Court files were divided by their analysis on different groups of delicts. The largest group consists of offenses committed in drunkenness. In such cases, the crime scene was usually tavern or similar device.

The second group of delicts is made of insults of saints. Virgin Mary was the most insulted of them. In such cases the perpetrators were usually Evangelicals. In addition to the Virgin Mary the perpetrators could be guilty of statements about God. Other offended saints who were discovered in the writings were St. Josef, St. Václav or St. Jan Nepomucký.

The third group of offenses are delicts against another religion. More often is insulting of Catholics by Evangelicals. Evangelicals often mocked the immaculate conception of the Virgin Mary and the Catholic worshiping of saints. Catholics offended Evangelic minimally.

Another group is made up of delicts that only disturbed religious ceremonies. This includes mainly resolving personal conflicts during a religious ceremony.

Examples of disputes with clergy members were also found. These were often solved just at the initiative of the priest.

Women as perpetrators appear minimally. This is due to the fact that they did not occur in a public space as often as men. In addition they were patrons of family piety. Nevertheless, several cases were found.

Delicts against religion took place more often in rural areas, where the perpetrators were manual workers. For these people lower education is supposed. Higher educated perpetrators were found less. More educated people probably behaved more carefully.

Delicts against religion were part of the criminal law since 1852. This law remained in force until the middle of 20th century. Delicts against religion were not prosecuted since the end of World War II.